

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**ΝΕΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ
ΝΙΓΗΡΙΑ – ΤΣΕΤΣΕΝΙΑ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΚ
(ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ 1990-91 & ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ 2003)**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μ.Μπόση

Επιμέλεια: Μαρία Κλέωνος-Αντωνίου Νικολάου (ΜΘ/05027)

Μάιος 2008

*Αφιερώνεται σε όλα τα
αθώα θύματα των
πολέμων πετρελαίου και
σε αυτούς που θα ζουν
απουσία του...*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας τη διπλωματική μου εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλα τα άτομα εκείνα που με τον τρόπο τους συνεισέφεραν σε αυτήν.

Πρώτα από όλα, ευχαριστώ όλους τους καθηγητές μου που μου προσέφεραν τη γνώση, τη διάθεση για προβληματισμό και έρευνα και ως ένα βαθμό και την έμπνευση, τα οποία αποτέλεσαν τη βάση για την εκπόνηση της εργασίας αυτής.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα Μαίρη Μπόση, για την καθοδήγηση που μου προσέφερε και την υποστήριξη της καθώς και τα μέλη της τριμελούς επιτροπής αξιολόγησης, κ. Νίκο Κοτζιά και κ. Αριστεΐδη Τζιαμπήρη.

Επιπλέον, ευχαριστώ τους φίλους Μάριο, Φρόσω και Σουζάνα για την πρακτική τους συμβολή στην προσπάθειά μου.

Ευχαριστώ την οικογένειά μου αλλά και όλους όσους με στήριξαν ηθικά την περίοδο συγγραφής. Η βοήθειά τους μου ήταν πολύτιμη.

Τέλος, αλλά όχι λιγότερο, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω ξεχωριστά τη μητέρα μου δίχως την ηθική και υλική υποστήριξη της οποίας δε θα ήταν δυνατή η διεξαγωγή αυτού του έργου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ.5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

«Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΩΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟ ΑΙΤΙΟ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ».....σελ. 8

1.1 Η έννοια του πολέμου και ο ρόλος του κατά την εξέλιξη του διεθνούς συστήματος.....σελ. 8

1.2 Παγκοσμιοποίηση, κράτος και πόλεμος.....σελ. 8

1.3 Οι νέοι πόλεμοι.....σελ. 14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ.....σελ. 18

2.1 Η περίπτωση της Νιγηρίας, το πετρέλαιο, η πολιτεία και οι Συγκρούσεις.....σελ 18

2.1.1 Ο ρόλος των πολυεθνικών πετρελαίου στη βία και στην άσκηση πολιτικής.....σελ 25

2.1.2 Συμπεράσματα.....σελ 26

2.2 Η περίπτωση της Τσετσενίας.....σελ 27

2.2.1 Οι παράγοντες που διατηρούν τη διαμάχη.....σελ. 35

2.2.2 Συμπεράσματα.....σελ. 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ, Ο ΠΑΡΑΓΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ.....σελ. 39

3.1. Το ιστορικό υπόβαθρο που ανέδειξε τον παράγοντα πετρέλαιο.....σελ. 40

3.1.2. Ο πόλεμος του κόλπου πρόδρομος των νέων πολέμων;σελ. 44

3.1.3. Συμπεράσματα.....σελ. 53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΚ (2003).....σελ. 56

4.1. Τα γεγονότα που οδήγησαν στο πόλεμο.....σελ. 57

4.1.1. Σημείο καμπής: Η 11^η Σεπτεμβρίου 2001.....σελ. 60

4.2. Ο πόλεμος.....σελ. 63

4.3. Συμπεράσματα.....σελ. 76

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....σελ. 81

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.86

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σχεδόν ανέκαθεν, οι διεθνείς σχέσεις ήταν έντονα συνδεδεμένες με την έννοια της σύγκρουσης και ιδιαίτερα με της ένοπλης σύγκρουσης, του πολέμου. Η ιστορία των σχέσεων αυτών ήταν παραδοσιακά και η ιστορία των εν λόγω συγκρούσεων. Ο εικοστός αιώνας γνώρισε, ύστερα από την παγκοσμιοποίηση των διεθνών σχέσεων, τις δύο πρώτες παγκόσμιες συγκρούσεις. Η ανάπτυξη των συστημάτων πυρηνικών όπλων επηρέασε για πρώτη φορά το σύνολο της ανθρωπότητας μέσω της απειλής της πλήρους καταστροφής. Παράλληλα με την παγκοσμιοποίηση ορισμένων συγκρούσεων παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες σαφής αύξηση του αριθμού των περιφερειακών και τοπικών συγκρούσεων, κυρίως στις χώρες του Νότου.¹

Οι διεθνείς συγκρουσιακές διαδικασίες μπορούν να εξεταστούν από τρεις διαφορετικές οπτικές γωνίες : αυτή της στρατηγικής συμπεριφοράς (δίνει έμφαση στον τρόπο επικράτησης έναντι του αντιπάλου), αυτή της αναζήτησης των αιτίων των συγκρούσεων και τέλος αυτή της ειρήνης.

Η μελέτη αυτή συνδέεται περισσότερο με τη δεύτερη οπτική, που προκύπτει από μια κοινωνιολογική προσέγγιση και δίνει έμφαση στα αίτια των συγκρούσεων, στα καθοριστικά στοιχεία των συγκρουσιακών διαδικασιών και στις μορφές που αυτές λαμβάνουν, και δευτερευόντως με την τρίτη οπτική που αντιμετωπίζει την ειρήνη ως αξία που πρέπει να επιτευχθεί.²

Εξάλλου η κατανόηση της ρίζας των αυριανών πολέμων αποτελεί σίγουρα τον καλύτερο τρόπο για να τους αποτρέψουμε.³

Περισσότερο συγκεκριμένα, η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να απαντήσει καταρχάς στην ερώτηση αν υπάρχει μία σχέση αιτίου – αιτιατού μεταξύ του πολέμου και του πετρελαίου και κατά δεύτερον, αν η ίδια η φύση του πολέμου και οι αλλαγές στις οποίες αυτή υπόκειται, επηρεάζουν τη σχέση αυτή . **Η ιδέα του πολέμου για οικονομικούς λόγους, και ειδικότερα για την απόκτηση του ελέγχου και της εκμετάλλευσης πλουτοπαραγωγικών πόρων, δεν είναι καινούρια, όμως το αν ο χαρακτήρας της σύγκρουσης εμφανίζει νέα στοιχεία στη σύγχρονη εποχή παρά την ενδεχομένως διαχρονική ύπαρξη αυτών των αιτίων, είναι το σημείο στο οποίο θα σταθούμε.** Αφού αναπτυχθεί μια επιχειρηματολογία υπέρ της διεξαγωγής πολέμων με αίτια οικονομικά και ειδικά αυτά που αφορούν άμεσα το πετρέλαιο, σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά (Νιγηρία, Τσετσενία, Ιράκ), επιχειρείται η αναζήτηση νεωτεριστικών στοιχείων που φέρουν οι σύγχρονοι πόλεμοι σε σχέση με αυτούς του παρελθόντος, δεδομένης της παγκοσμιοποίησης, έννοια που θα διευκρινιστεί παρακάτω.

¹ Braillard P. & M.R. Djalili (2006), Les relations internationales, Presses Universitaires de France

² Braillard P. & M.R. Djalili (2006), Les relations internationales, Presses Universitaires de France

³ Boniface P.(2004), Οι πόλεμοι του αύριο, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από έλλειψη φυσικών πόρων και η παρουσία οικολογικών προβλημάτων είναι έντονη, που η οικονομία επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα κάθε πτυχή της πολιτικής και της κοινωνικής ζωής και που η αναζήτηση νέων πηγών ενέργειας συνιστά βασικό χαρακτηριστικό της οικονομίας αυτής, της οικονομίας ανάπτυξης - έτσι είχε καθιερωθεί να αποκαλείται η οικονομία μετά τον Ψυχρό Πόλεμο από τη Δύση και κατεχοχήν την Αμερική- ή οικονομίας των αγορών, όπως μετονομάζεται αργότερα, η απόπειρα συσχετισμού των άνωθεν εννοιών, δεν μπορεί παρά να είναι επίκαιρη.

Ο ρόλος της οικονομίας στα διεθνή τεκταινόμενα και συγκεκριμένα στη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων είναι ουσιώδης και μάλιστα, κατά ορισμένους, έχει φτάσει στο σημείο να υποσκελίζει την έννοια της πολιτικής. Ένα ακόμα βασικό χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος διαχρονικά είναι ο πόλεμος ως εργαλείο της πολιτικής. Ο εκχρηματισμός του πολέμου στη σύγχρονη πραγματικότητα, ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης ή στο πλαίσιο αυτής, και το γεγονός ότι η οικονομία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων είναι ενδεικτικά του συσχετισμού των δύο εννοιών που θα αποτελέσουν το αντικείμενο μελέτης μας.

Προηγούμενα όμως κρίνεται αναγκαία η εξέταση βασικών εννοιών που θα χρησιμοποιηθούν εντός των επόμενων κεφαλαίων. Έτσι, η διαμόρφωση του παρόντος συγγράμματος θα έχει την εξής δομή:

- Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται βασικές έννοιες, όπως η έννοια του πολέμου και της παγκοσμιοποίησης, καθώς και ένας αρχικός συσχετισμός αυτών που θα χρησιμεύσει στην κατοπινή επιχειρηματολογία και στην εξαγωγή του τελικού συμπεράσματος περί της σχέσης των δύο κύριων ζητημάτων που μας ενδιαφέρουν (νέα φύση πολέμου, συσχετισμός σύγκρουσης – πετρελαίου) .
- Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζονται περιοχές που είναι πετρελαιοπαραγωγές και εμφανίζουν συγκρουσιακές τάσεις στο εσωτερικό τους ή στις εξωτερικές τους σχέσεις με τα γειτονικά τους κράτη ή με τις Μεγάλες Δυνάμεις του συστήματος. Είναι λογικό, η παρούσα μελέτη, λόγω του περιορισμένου της φύσης της, να μην συμπεριλαμβάνει όλες τις περιοχές του πλανήτη που συγκεντρώνουν πετρελαϊκό απόθεμα, αλλά να γίνεται επιλογή αυτών που συμβάλλουν ίσως περισσότερο στο σκοπό της εργασίας. Εξάλλου, καλό είναι να σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι, σημαντική αφορμή για την επιλογή του θέματος υπήρξε η σύγχρονη με τη συγγραφή της εργασίας εμφάνιση ενεργειακής και κατ'επέκταση οικονομικής κρίσης που έχει ξεσπάσει με την άνοδο της τιμής του πετρελαίου ως απότοκου του

ακόμα σε εξέλιξη πολέμου στο Ιράκ. Και αυτό με τη σειρά του εξηγεί και την παραπάνω ενασχόλησή μας με την εν λόγω περιοχή.

- Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση του λεγόμενου « δεύτερου Πολέμου του Κόλπου», του πολέμου των Συμμαχικών Δυνάμεων κατά του Ιράκ το 1990.
- Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση του σύγχρονου πόλεμου στο Ιράκ, εξεταζόμενου ως συνέχεια του προηγούμενου πολέμου και σε σχέση πάντα με τις έννοιες που μας ενδιαφέρουν και τη μεταξύ τους σύνδεση.
- Στο πέμπτο κεφάλαιο, γίνεται μια σύντομη αναφορά στις σημερινές εξελίξεις που αφορούν το αντικείμενο της εργασίας και γίνεται μια αναφορά στο ρόλο της ενέργειας στη διαμόρφωση και την εξέλιξη του διεθνούς στερεώματος. Ακόμα δίνονται προτάσεις για τα δύο βασικά ζητήματα της εργασίας.

Όπου κρίθηκε αναγκαίο για τη συνοχή του κειμένου και την ικανότητα ανάπτυξης της επιχειρηματολογίας υπέρ ή ενάντια κάποιας θεωρίας προηγήθηκε σύντομη καταγραφή των γεγονότων που προηγήθηκαν της παρούσας φάσης.

Η μελέτη αυτή δεν μπορεί παρά να αποτελέσει μια εισαγωγή στο τεράστιο κεφάλαιο του πολέμου και της σύνδεσής του με την ενέργεια ούτως ώστε να υπάρξουν προτάσεις αναφορικά με προβλήματα που η καθημερινή τους ανάπτυξη φέρνουν τον κόσμο όλο και πιο κοντά στην κατάρρευσή του υπό την πίεση της περιβαλλοντικής καταστροφής, των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, της φτώχειας και της πληθυσμιακής έκρηξης που τα συνοδεύει. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των διεθνών δρώντων είναι πιο έντονη από ποτέ, όπως θα αναλυθεί στο κεφάλαιο που ακολουθεί, και αυτό κατά συνέπεια κάνει την επίλυσή τους περιπλοκότερη και δυσχερέστερη από άλλοτε, για αυτό ακριβώς όμως η μελέτη τους χρήζει της ανάλογης αμεσότητας στην αντιμετώπισή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΩΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟ ΑΙΤΙΟ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ
1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με τον Κλαούζεβιτς, Πρώσο στρατηγό που έζησε το διάστημα 1780- 1831, ο πόλεμος είναι μια πράξη βίας που αποσκοπεί στο να υποχρεώσει τον αντίπαλο να πράξει κατά τη δική μας βούληση.⁴ Κατά τον ίδιο, «πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα»⁵, όσον αφορά το ρόλο της ένοπλης σύγκρουσης ως εργαλείο πολιτικής του κράτους.⁶

Όσον αφορά τον τρόπο χρησιμοποίησης του πολέμου στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις, όπως είναι φυσικό, στο πέρασμα του χρόνου, για αυτό και ακολουθεί συνοπτική ανάλυση της λειτουργίας του εν λόγω μέσου κατά τις αντίστοιχες φάσεις διαφοροποίησης του διεθνούς συστήματος. Οι φάσεις αυτές έχουν όλες ως βασικό πρωταγωνιστή το κράτος και τις σχέσεις του με τα άλλα κράτη της εποχής και κύρια δίνεται έμφαση στις σχέσεις αυτού με τις εκάστοτε Μεγάλες Δυνάμεις. Δηλαδή, με τα κράτη που υπερτερούν των υπολοίπων σε ισχύ και διαδραματίζουν τον καθοριστικότερο, κάθε φορά, ρόλο στη διαμόρφωση του συστήματος.

Έτσι, στο πρώτο διεθνές σύστημα (1648- 1789) η Ευρώπη μέσω της σύστασης του κράτους θέτει τις βάσεις για ένα διεθνές δίκαιο στηριγμένο στην αρχή της κυριαρχίας, στην αρχή της εδαφικής ακεραιότητας και της νομικής ισοτιμίας των κρατών. Τα κράτη της εποχής μοιράζονται την ίδια αντίληψη περί πολιτικής, δηλαδή συνιστούν μοναρχίες, ενώ για τους ηγεμόνες οι εχθροί ήταν επαναστάτες και οι λοιποί ηγεμόνες ήταν απλώς αντίπαλοι.⁷ Στο πλαίσιο αυτό ο πόλεμος έχει τη λειτουργία της επίλυσης διαφορών και αποσκοπεί στην πρόληψη της επικράτησης ενός εκ των παραγόντων του συστήματος επί των υπολοίπων.⁸

⁴ Clausewitz Carl Von (1989), *On War* (edited and translated by Howard M. and Paret P.), Princeton University Press, New Jersey

⁵ Κατά την ερμηνεία του Κλαούζεβιτς διευκρινίζεται ότι η πολιτική επικοινωνία φέρει έτσι κι αλλιώς το στοιχείο της σύγκρουσης και ο πόλεμος συνιστά μία από τις πολλές συγκρούσεις αυτής της επικοινωνίας. Αναλυτικότερα: Κονδύλης Π. (1999), *ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ*, δ' έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Ιστορική Βιβλιοθήκη. Ακόμα στον Ήφαιστο, διαβάζουμε (πάλι σε αναφορά και συμφωνία με τον Κλαούζεβιτς) ότι ο πόλεμος ως φαινόμενο των διεθνών σχέσεων δεν έχει τη δική του αυτόνομη λογική αλλά διέπεται από τους σκοπούς που η πολιτική θέτει: Ήφαιστος Π. (2002), *Ο Πόλεμος Και Τα Αιτία Του*. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας, Εκδόσεις Ποιότητα.

⁶ Κατά τον Keegan (καθηγητής Στρατιωτικής Ιστορίας) ο πόλεμος είναι κατά πολλές χιλιετίες παλαιότερος από το κράτος: Keegan John (1997), *Η ιστορία του Πολέμου* (Η κουλτούρα του πολέμου). Πρόλογος Ν. Κοτζιάς, Αθήνα: Νέα Σύνορα- Λιβάνη

Η παραπάνω αναφορά στον Κλαούζεβιτς δε σημαίνει ότι απορρίπτεται ή αγνοείται η θεωρία του Keegan. Τουναντίον, η τελευταία χρησιμοποιείται συμπληρωματικά στην ανάλυση που θα ακολουθήσει. Ωστόσο, η ρεαλιστική σχολή των Διεθνών Σχέσεων που υιοθετείται για την εξέταση του αντικειμένου της εργασίας εξυπηρετείται καλύτερα από τον ορισμό του Πρώσου στρατηγού.

⁷ Κουσκουβέλης Η. (2004), *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα, σ.237

⁸ Κουσκουβέλης Η. (2004), *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα, σ.330

Στο δεύτερο, πολυπολικό, σύστημα (1815-1914) πιστοποιείται ότι η λήψη αποφάσεων στον ευρωπαϊκό χώρο θα ήταν προνόμιο μόνο των μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες είναι: η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Πρωσία, η Ρωσία και η Αυστροουγγαρία, η λεγόμενη « Ιερή Συμμαχία». Χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι η μεγάλη άνοδος που σημειώθηκε από τη Γερμανία το διάστημα 1871-1914 στο διεθνές σύστημα, καθώς έρχεται πρώτη στην παραγωγή άνθρακα και χάλυβα, την ανάπτυξη τεχνολογιών και την πληθυσμιακή αύξηση. Εδώ ο πόλεμος γίνεται για να περιορισθούν τα κινήματα ανεξαρτησίας ή για να μη διαταραχθεί η Ιερή Συμμαχία ή για να αναδιατάξει η Γερμανία το ρόλο της στο σύστημα.⁹

Το σύστημα που ακολουθεί (1945-1989) είναι διπολικό, με πόλους ισχύος τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ. Ο ανταγωνισμός πυρηνικών όπλων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων κορυφώνεται το 1947 και κατόπιν, τη δεκαετία του 1970 με την υπογραφή ιδίως των δύο συνθηκών ελέγχου των εξοπλισμών (1972), η ένταση μειώνεται. Στη φάση αυτή ο πόλεμος χρησιμοποιείται από τις δύο δυνάμεις στην περιφέρεια για να επιτευχθεί η μεταξύ τους ισορροπία, επιπλέον, για τον ίδιο σκοπό, λαμβάνουν χώρα επεμβάσεις στη σφαίρα επιρροής τους και η απειλή πυρηνικού πολέμου.¹⁰

Τέλος, φτάνοντας στο ρόλο του πολέμου στη σύγχρονη, μεταπολεμική, εποχή παρατηρούμε ότι η κατάρρευση της ΕΣΣΔ αφήνει ένα κενό ισχύος και εξουσίας στο σύστημα που επιτρέπει στις ΗΠΑ να αναδειχθούν περιφερειακός ηγεμόνας και να δημιουργήσουν τη δική τους «νέα παγκόσμια τάξη». Εδώ ο πόλεμος χρησιμοποιείται ως εργαλείο διαμόρφωσης του νέου διεθνούς συστήματος.(Μεταψυχροπολεμικό , μετά το 1989 σύστημα)¹¹

Στο σημείο αυτό καλό θα ήταν να διευκρινιστεί:

- 1) Ότι το κράτος αποτελεί σταθερά το κέντρο βάρους στη μελέτη μας δεδομένου ότι θεωρείται ο βασικότερος δρών στο διεθνές σύστημα¹² και κατά συνέπεια ο κύριος φορέας χάραξης και άσκησης πολιτικής, μέρος της οποίας είναι και ο πόλεμος. Συνεπώς, η εξέταση του πολέμου ως εργαλείου πολιτικής δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την προηγούμενη εξέταση του ίδιου του δρώντα (εθνικό κράτος) και των συνθηκών εντός των οποίων αυτός λειτουργεί και εξελίσσεται (διεθνές σύστημα). Ωστόσο, δεν παραβλέπεται και ο ρόλος του πολιτισμού στη φύση του πολέμου, υπό την έννοια του ηθικού, του διανοητικού και του τεχνολογικού στοιχείου που κάθε εποχή φέρει και

⁹ Κουσκουβέλης Η. (2004), Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: Ποιότητα, σ. 238-241 & 330

¹⁰ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ.243-45&330

¹¹ Κουσκουβέλης Η. (2004), Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: Ποιότητα, σ.247& 330

¹² Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ. 107: «το κράτος αναγνωρίζεται από τις θεωρήσεις των Διεθνών Σχέσεων ως παράγων (μαρξισμός) είτε ως ο σημαντικότερος παράγων (πλουραλισμός) είτε ως μοναδικός (ρεαλισμός) παράγων σύνθεσης της δομής του διεθνούς συστήματος αλλά και δράσης σε αυτό. Ταυτόχρονα... είναι το μοναδικό πλήρες υποκείμενο που αναγνωρίζει το Διεθνές Δίκαιο...»

έτσι, επηρεάζει τον τρόπο δράσης του πολεμιστή στο πεδίο της μάχης, βάσει συγκεκριμένων ηθικών προτύπων αλλά και των μέσων που αυτός χρησιμοποιεί σύμφωνα με την εκάστοτε τεχνολογική εξέλιξη. Με άλλα λόγια, η έννοια του πολιτισμού λαμβάνεται υπόψη «από τη σκοπιά των φάσεων ανάπτυξης στο εσωτερικό διαφορετικών κάθε φορά κοινωνικο-οικονομικών συστημάτων» (Keegan)¹³ και όχι από την άποψη ότι «αυτή καθ' εαυτή η παρουσία διαφορετικών πολιτισμών οδηγεί αναγκαστικά σε πολεμικές συγκρούσεις οι οποίες καθορίζονται αποκλειστικά από τις πολιτισμικές διαφοροποιητικές – διαχωριστικές γραμμές» (Samuel Huntington).¹⁴

- 2) Γίνεται δεκτό ότι τα αίτια όσο και οι μορφές του πολέμου ποικίλλουν εξαιτίας της ποικιλομορφίας των ίδιων των πολιτικών υποκειμένων. Οι πόλεμοι δεν έχουν μονοσήμαντη αιτία και σε κάθε έναν από αυτούς μπορούν να εντοπιστούν οικονομικά αίτια. Αυτό που ενδιαφέρει είναι η αιτιώδης τους σχέση με τον πόλεμο και σε ποιο βαθμό επηρεάζουν τον τελευταίο έναντι άλλων. Παραδοσιακά ο πόλεμος σχετιζόταν με τη «φύση του ανθρώπου», άποψη που αναπτύσσεται ιδιαίτερα τον 20^ο αιώνα από ορισμένες σχολές των διεθνών σχέσεων. Άλλη σχολή σκέψης είναι αυτή στην οποία ο πόλεμος συνιστά αποτέλεσμα του τρόπου κοινωνικής οργάνωσης και των κρατικών συμφερόντων, όπως στον Καντ, στον Μαρξ¹⁵ και στον Μακιαβέλι¹⁶. Επιπρόσθετα, ο Θουκυδίδης¹⁷, πατέρας του νεορεαλισμού, τη θεωρίας που υποστηρίζει ότι υπεύθυνο για την πρόκληση των πολέμων είναι το διεθνές περιβάλλον με τη διεθνή αναρχία που το διέπει, δίνει έμφαση στα συγκρουόμενα συμφέροντα εντός του διεθνούς συστήματος και στο γεγονός ότι σε κάθε περίοδο οι συσχετισμοί δύναμης διαφοροποιούνται στην προοπτική τους.¹⁸

¹³Keegan John(1997), Η ιστορία του Πολέμου (Η κουλτούρα του πολέμου).Πρόλογος Ν.Κοτζιάς, Αθήνα: Νέα Σύνορα- Λιβάνη, σ 15

¹⁴ όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 21. S.Huntington (2001), Η σύγκρουση των πολιτισμών, Αθήνα: Τερζόπουλος

¹⁵ Ο πόλεμος για τους Marx και Engels αποτελεί μια οξεία μορφή των συγκρούσεων εκείνων, οι οποίες συνδέονται με τη φύση της ταξικής κοινωνίας. Όταν ο μαρξισμός αναφερόταν στην κατάργηση των πολέμων, την εξαρτούσε από την κατάργηση των κοινωνικών τάξεων, εννοώντας με αυτήν την ικανοποιητική για όλους λύση του προβλήματος της κατανομής των αγαθών. : Κονδύλης Π. (1999), ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, δ' έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Ιστορική Βιβλιοθήκη, σ15, 175

¹⁶ Donaldson P.S. (1988), Machiavelli and Mystery of State, Cambridge: Cambridge University Press

¹⁷ Κατά τον Θουκυδίδη οι ενέργειες των κρατών έχουν ως κύριο κίνητρο την ισχύ και το ιδιοτελές συμφέρον. Η τελευταία υπερτερεί έναντι της ηθικής και της δικαιοσύνης στις σχέσεις μεταξύ των κρατών: Zagorin Perez (2006), Θουκυδίδης, μια πλήρης εισαγωγή για όλους τους αναγνώστες. Επιστημονική επιμέλεια: Π. Ήφαιστος (α' έκδοση), Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα- Princeton University Press, σ 259

¹⁸ Keegan John(1997), Η ιστορία του Πολέμου (Η κουλτούρα του πολέμου).Πρόλογος Ν.Κοτζιάς, Αθήνα: Νέα Σύνορα- Λιβάνη, σ 26- 27

Έτσι, χωρίς να γίνεται δεκτός ένας οικονομικός ντετερμινισμός που αποδίδει τους πολέμους σε οικονομικούς ανταγωνισμούς και μόνο¹⁹, επιλέγεται συνειδητά να φωτιστούν τα κίνητρα των συγκρούσεων που αφορούν στον πλούτο και συγκεκριμένα στις υπόγειες πλουτοπαραγωγικές πηγές, ακριβώς γιατί αυτός συνδέεται με τα βασικά αίτια των πολέμων²⁰- την επιβίωση και την ευημερία, χωρίς να παραβλέπεται και η θεωρία του Gilpin για το εύρος των αντικειμενικών στόχων και τη διάθεση των δρώντων να αποδεχτούν συνδυασμούς αυτών²¹ - αλλά και γιατί οι αναφερόμενες πηγές εμφανίζουν σημαντική έλλειψη σε σχέση με το παρελθόν.

Συμπερασματικά, το θεωρητικό εργαλείο που αξιοποιείται για την περαιτέρω ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας μας είναι ο ρεαλισμός, που πρεσβεύει ότι: α) τα κράτη είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες του διεθνούς συστήματος β) ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο ελλείψει μιας ανώτερης υπερκρατικής δύναμης που να το ισορροπεί και ως εκ τούτου είναι ανταγωνιστικό και γ) ότι ο πόλεμος είναι αποτέλεσμα του ανταγωνισμού της ισχύος για απόλυτα ή για σχετικά κέρδη²². Δηλαδή, υποστηρίζεται η επιδίωξή τους κατ' ελάχιστον να διατηρήσουν την ισορροπία ισχύος (εξισορρόπηση) και κατά μέγιστον την υπεροχή ισχύος έναντι των αντιπάλων τους.²³

Αφού καθορίστηκε το πρίσμα υπό το οποίο διερευνάται η φύση του πολέμου και εξετάστηκαν συνοπτικά τα διεθνή συστήματα μέχρι σήμερα και η λειτουργία του πολέμου σε αυτά, ακολουθεί μια διεξοδικότερη αναφορά στην αλλαγή του εθνικού κράτους στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο σύστημα και κατά επέκταση του

¹⁹ Κονδύλης Π. (1999), ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, δ'έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Ιστορική Βιβλιοθήκη.

²⁰ Κατά τον Ήφραιστο ο πόλεμος συναρτάται με ζητήματα καίριας σημασίας προς τη ζωή, την ευημερία και τη διεθνή σταθερότητα, ενώ η ρίζα του «διεθνούς προβλήματος», κατά τον ίδιο, εμπεριέχει την άνηση ανάπτυξη, τον ηγεμονισμό, τις διεθνείς επεμβάσεις και τους στρατηγικούς ανταγωνισμούς. Ήφραιστος Π. (2002), Ο Πόλεμος Και Τα Αίτια Του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας, Εκδόσεις Ποιότητα

²¹ Gilpin R. (2004), Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Ποιότητα. Σύμφωνα με τον Gilpin οι «κλαστικοί ρεαλιστές» θεωρούν ύψιστα συμφέροντα την εθνική ασφάλεια και την ισχύ του κράτους, ενώ οι «μοντέρνοι» την επίτευξη εσωτερικής οικονομικής σταθερότητας και την εξασφάλιση της ευημερίας του πληθυσμού. Η σύγχρονη οικονομική ανάλυση με την έννοια της καμπύλης αδιαφορίας αντικαθιστά την ιδέα ότι τα κράτη έχουν μια ιεραρχία στόχων και μπορούν να δεχτούν την ικανοποίηση συνδυασμού τους.

²² Κουσκουβέλης Η. (2004), Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: Ποιότητα, σ.58-70,208, 355& 338. Αναλυτικά για τα τρία ρεύματα διεθνών σχέσεων βλέπε: Wight Martin(1998), Διεθνής Θεωρία Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης, β' έκδοση, Αθήνα, Ποιότητα

²³ Mearsheimer J. (2007), Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Αθήνα, Ποιότητα. Κατά τον Mearsheimer («επιθετικός ρεαλισμός») στις διεθνείς σχέσεις δύσκολα συναντάμε μεγάλες δυνάμεις ικανοποιημένες με το status quo γιατί το διεθνές σύστημα προσφέρει κίνητρα και ευκαιρίες στα κράτη να αποκτήσουν ισχύ εις βάρος των αντιπάλων τους. Τελικός στόχος μιας Μεγάλης Δύναμης είναι να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη. Κατά τον Kenneth Waltz στόχος των Μεγάλων Δυνάμεων δεν είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους αλλά η διατήρηση της θέσης τους στο διεθνές σύστημα («αμυντικός ρεαλισμός»). Ο Gilpin θεωρεί ότι οι δυνάμεις επεκτείνονται όσο το σχετικό όφελος της επέκτασής τους δεν υπερβαίνει το σχετικό κόστος.

πολέμου εντός αυτού. Διότι όπως αναφέρει ο Λένιν : «Δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τον τωρινό πόλεμο αν δεν κατανοήσουμε την εποχή». ²⁴

1.2 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ως παγκοσμιοποίηση μπορεί να χαρακτηριστεί α) μιας παγκόσμιας έκτασης διαδικασία ή ένα αποτέλεσμα, β) μια παγκόσμια τάση, κυρίαρχη ή δευτερεύουσα, γ) ένα μεμονωμένο φαινόμενο που καταγράφεται σε παγκόσμια κλίμακα ή ένα σύνολο τέτοιων φαινομένων. ²⁵

Αλλά καθώς το κεφάλαιο της παγκοσμιοποίησης συνιστά από μόνο του ένα μεγάλο θέμα, περιοριζόμαστε στο να διευκρινίσουμε ότι η χρήση του στο κείμενο θα αφορά τις σημαντικές εκείνες εν εξελίξει αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στο σημερινό καπιταλιστικό κόσμο και τη μεταξύ τους αλληλοσύνδεση. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι οι αλλαγές αυτές διαμορφώνουν νέες σχέσεις και δομές αλλά και διαμορφώνονται μέσα από τέτοιες. Η παγκοσμιοποίηση ως διαδικασία σύνθετη που μορφοποιείται κάθε φορά από τις κυρίαρχες κατά περίοδο δυνάμεις έχει χαρακτήρα πολύπλευρο. Βασικό χαρακτηριστικό της στοιχείο είναι η νέα σχέση μεταξύ χρόνου και χώρου που οφείλεται στην τεχνολογική πρόοδο και στη δημιουργία του κυβερνοχώρου. Οι αλλαγές στο χωρόχρονο φέρουν με τη σειρά τους μεταβολές στην οικονομία, στην οργάνωση και στη διοίκηση των επιχειρήσεων και προκαλούν έναν ισχυρό ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας που κατά κύριο λόγο αφορά στην ικανότητα συγκέντρωσης πληροφοριών και στην αξιοποίησή τους με απώτερο στόχο τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Θα λέγαμε, τελικά, ότι πρόκειται για μια ιδιαίτερη φάση ανάπτυξης του σημερινού κοινωνικού συστήματος που δομείται από τον κυρίαρχο καπιταλισμό. ²⁶

Προτού προχωρήσουμε στη θέση του κράτους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούμε στην έννοια της ασυμμετρίας, που «σημαίνει ότι δεν αναπτύσσονται εξίσου όλες οι πλευρές μιας ολότητας» και εν προκειμένω, «η τάση της παγκοσμιοποίησης δεν υπάρχει με την ίδια ένταση σε όλες τις πλευρές της, τόσο τις θεματικές όσο και τις γεωγραφικές» ²⁷.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με την εμφάνιση του αεροπορικού όπλου το κράτος γίνεται διαπερατό. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η διαπερατότητά του θα

²⁴ Κονδύλης Π. (1999), ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, δ' έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Ιστορική Βιβλιοθήκη

²⁵ Κοτζιάς Ν. (2003), Παγκοσμιοποίηση. Η ιστορική θέση, το μέλλον και η πολιτική σημασία, Αθήνα, Καστανιώτης, σειρά «Αναστοχασμός», σ.46

²⁶ Αναλυτικότερα βλέπε: Κοτζιάς Ν. (2003), Παγκοσμιοποίηση. Η ιστορική θέση, το μέλλον και η πολιτική σημασία. Αθήνα, Καστανιώτης, σειρά «Αναστοχασμός», σ.53, 59,70,106 Οποιαδήποτε αναφορά σε αυτό το κεφάλαιο στην παγκοσμιοποίηση έχει κύρια πηγή του το συγκεκριμένο βιβλίο.

²⁷ Κοτζιάς Ν. (2003), Παγκοσμιοποίηση. Η ιστορική θέση, το μέλλον και η πολιτική σημασία, Αθήνα, Καστανιώτης, σειρά «Αναστοχασμός», σ.62

κορυφωθεί με τη δημιουργία των διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων, την κατάκτηση του διαστήματος και την ανατολή της εποχής της πληροφορίας χάρη στη διαστημική τεχνολογία και στην πληροφορική. Κατάσταση που ενισχύεται με τη ραγδαία ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και την εξέλιξη της τεχνολογίας στο τομέα των μεταφορών και των επικοινωνιών.²⁸ Με αλλά λόγια η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει το ως σήμερα διαμορφωμένο εθνικό κράτος. Ένα σύνολο θεωρητικών αναφέρεται στη μείωση του ρόλου του εθνικού κράτους και οι πιο ακραίες καταλήγουν στον αφανισμό του: ο Cross υποστηρίζει ότι οι νέες τεχνολογίες προωθούν την αποσυνοροποίηση και αυτή με τη σειρά της δίνει τέλος στην έννοια του ιδιωτικού, όπως το γνωρίζαμε αλλά και του αντίστοιχου εθνικού.²⁹

Είναι γεγονός ότι το κράτος καλείται να ανταποκριθεί σε ένα νέο περιβάλλον καθώς αναδιαρθρώνεται χωρικά και χρονικά. Η επίδραση διασπαστικών εθνικισμών, υπερεθνικών ολοκληρώσεων (παράδειγμα: η Ευρωπαϊκή Ένωση με την οποία τα κράτη παραχωρούν τμήματα της εθνικής τους κυριαρχίας), της παγκόσμιας τεχνολογίας και της εμφάνισης νέων παικτών, όπως είναι η παγκόσμια τρομοκρατία υπονομεύουν την κρατικότητα και συμβάλλουν στην αποσύνθεσή της.³⁰

Το επιχείρημα ότι δεν διαφαίνεται μια πολεμική σύρραξη μεταξύ των κρατών ως απόρροια της σταδιακής απώλειας του ρόλου του κράτους θα μπορούσε να αντικρουστεί από την άποψη ότι οι περισσότερες χώρες, σήμερα, σε σχέση με το παρελθόν, δεν επιδιώκουν να λύσουν τις διαφορές τους με επιθετικούς πολέμους.³¹

Βέβαια, θα μπορούσε να αντιπάρξει κανείς ότι εμφανίζονται νέες μορφές πολέμου όπως η τρομοκρατία³² ή ότι υπάρχει πύκνωση των εμφύλιων πολέμων. Αυτό θα είναι και το θέμα της επόμενης ενότητας.

Για να κλείσουμε, όμως, προηγούμενα, την ενότητα αυτή, το απαύγασμα για τη σχέση παγκοσμιοποίησης- κράτους είναι ότι πράγματι, οι νέες συνθήκες και οι ταχύτατες εξελίξεις που η σύγχρονη εποχή επιβάλλει επηρεάζουν το εθνικό κράτος και το αναγκάζουν να συνυπάρξει με νέους μη κυβερνητικούς υπερεθνικούς παίκτες καθιστώντας αναπόφευκτη την εκχώρηση εξουσιών από μέρους του. «Η παγκοσμιοποίηση μπορεί να αναπτύχθηκε αρχικά στο οικονομικό επίπεδο, αφήνοντας την πολιτική δεσμευμένη ακόμα στον εθνικό χώρο, όμως η ασυμμετρία

²⁸ Κουσκουβέλης Η. (2004), Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: Ποιότητα, σ 114-115

²⁹ Κοτζιάς Ν. (2004, 1^η έκδοση) Το ενεργητικό δημοκρατικό κράτος. Εθνικό κράτος και παγκοσμιοποίηση. Αθήνα: Καστανιώτης

³⁰ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 118

³¹ Κοτζιάς Ν. (2004, 1^η έκδοση) Το ενεργητικό δημοκρατικό κράτος. Εθνικό κράτος και παγκοσμιοποίηση. Αθήνα: Καστανιώτης, σ 119

³² όπου τρομοκρατία θα εννοήσουμε τη «διεθνή τρομοκρατία», η οποία ορίζεται ως η παράνομη άσκηση βίας που ασκείται από ομάδες ή άτομα που έχουν κάποια σχέση με ξένη δύναμη, ή η δράση τους διαπερνά τα εθνικά σύνορα, στρεφόμενοι κατά ατόμων ή περιουσίας με σκοπό τη διάβρωση ή τη φθορά μιας κυβέρνησης, του άμαχου πληθυσμού ή τμημάτων του, με στόχο την υλοποίηση των πολιτικών ή των κοινωνικών τους σκοπών.: Μπόση Μ. (2000), Περί του ορισμού της Τρομοκρατίας, Αθήνα: Π. Τραυλός, σ 76

ανάμεσα στην πολιτική και στην οικονομία δεν μπορεί να διατηρηθεί επ'άπειρον και για λόγους ασφάλειας και πολέμου.»³³

Εν ολίγοις, η παγκοσμιοποίηση καθιστά αναγκαίο τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου του κράτους στο διεθνές σύστημα. Το ίδιο το φαινόμενο δεν επηρεάζει αρνητικά ή θετικά το κράτος, αλλά είναι το ίδιο το κράτος που πρέπει να αναπτύξει «χωρητικότητα»³⁴ και ικανότητες τέτοιες ώστε να ανταπεξέλθει στο νέο του αυτό περιβάλλον.

1.3 ΟΙ ΝΕΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Η μείωση του ρόλου του κράτους σήμερα, μεταξύ άλλων, επέφερε και την απώλεια του μονοπωλίου που αυτό είχε στην άσκηση βίας. Η πρόταση αυτή σχετίζεται άμεσα με τη θεωρία του ρεαλισμού αφού αυτή είναι που αξιώνει ότι ο πόλεμος είναι αποτέλεσμα της βίας που το ίδιο το κράτος ως τέτοιο εμπεριέχει, ερμηνεία, που με τη σειρά της, στηρίζεται στη θεωρία πως «το νεότερο δυτικό κράτος αναπτύχθηκε ως ένας εξουσιαστικός μηχανισμός που δια της βίας πέτυχε να δημιουργήσει και πλέον κατέχει το αποτελεσματικό και εξ αυτού νόμιμο μονοπώλιο της άσκησης της.»³⁵

Ο Gilpin, επίσης αναφέρει, ότι : « το κράτος εντός του εδάφους που καταλαμβάνει ασκεί το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης χρήσης βίας κι εκφράζει την ιδέα ότι ο καθένας εντός αυτού του εδάφους υπόκειται στο ίδιο δίκαιο ή σύνολο κανόνων» και συνεχίζει: « η εξουσία του κράτους θεωρείται η ανώτερη όλων των άλλων ομάδων εντός του εδάφους που ελέγχεται από το κράτος».³⁶

Όπως υποστηρίζει και ο Χέρφριντ Μύνκλερ τη θέση των κρατών τώρα παίρνουν ιδιωτικοί παίκτες και κινητήρια δύναμη των συγκρούσεων δεν είναι πλέον ο εθνικισμός , αλλά ένα συνονθύλευμα από προσωπικές επιδιώξεις για εξουσία, ιδεολογικές πεποιθήσεις, πολιτισμικές αντιθέσεις, πλεονεξία και διαφθορά.³⁷

Ή όπως υποστηρίζει ο Ιγνάσιο Ραμονέ: «Η στρατιωτική υπεροχή δε εκφράζεται πια, όπως στο 19^ο αιώνα και στο πρώτο μισό του 20 ου, μέσω εδαφικών κατακτήσεων. Οι τελευταίες έχουν γίνει μακροπρόθεσμα , πολιτικά προβληματικές , οικονομικά δαπανηρές και μεντιακά καταστροφικές. Καθώς μάλιστα τα ΜΜΕ (Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης) επιβεβαιώθηκαν ως ένας στρατηγικός παράγοντας πρώτου μεγέθους».³⁸

³³ Όπως υποσημείωση 27 ακριβώς

³⁴ Η έννοια της χωρητικότητας ορίζεται ως η ικανότητα εντοπισμού ενός προβλήματος εκ μέρους του κράτους, η αξιοποίηση των δυνατοτήτων του και η δημιουργία νέων δυνατοτήτων για την επίλυσή του και τέλος η εφαρμογή – ικανότητα υλοποίησης τους. Αναλυτικότερα για την τριπλή χωρητικότητα του κράτους σε σχέση με την παγκοσμιοποίηση βλέπε: Κοτζιάς Ν. (2004) Το ενεργητικό δημοκρατικό κράτος . Εθνικό κράτος και παγκοσμιοποίηση. Αθήνα: Καστανιώτης

³⁵ Κουσκουβέλης Η. (2004), Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: Ποιότητα, σ. 355

³⁶ Gilpin R. (2004), Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Ποιότητα

³⁷ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

³⁸ Ramonet I. (2002), Πόλεμοι του 21^{ου} αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σ 11

Αναλυτικότερα, το χαρακτηριστικό των νέων πολέμων είναι ότι δε συνιστούν εργαλεία της πολιτικής, το μέσο για την επίτευξη άλλων σκοπών, αλλά συνιστούν οι ίδιοι αυτοσκοπό³⁹. Στόχος δεν είναι η τελική νίκη παρά η απόκτηση συσσωρευμένου πλούτου.

Ως προς την τεχνική τους δεν είναι πόλεμοι πλειοψηφιών ή ακόμα ευρείας αποδοχής. Κλειστές ελίτ λαμβάνουν τις αποφάσεις. Αυτές έχουν την αποκλειστική πρόσβαση στα μέσα βίας και τη θέληση να τη χρησιμοποιήσουν. Ακόμα δύο χαρακτηριστικά που συνιστούν την «νέα οικονομία της βίας» είναι το γεγονός ότι οι πολεμιστές συνήθως είναι απλοί πολίτες, νέοι και παιδιά και ότι τα νέα όπλα είναι ελαφριά. Κατά συνέπεια η επάνδρωση των σύγχρονων «στρατών» δεν απαιτεί τη στρατολόγηση εκπαιδευμένων στρατιωτών. Αυτό καθιστά τους νέους πολέμους φτηνότερους. Προς τον ίδιο σκοπό είναι και η χρήση ελαφρών όπλων, των οποίων η μεταφορά γίνεται εύκολα, ακόμα και μέσω των αστικών υποδομών συγκοινωνιών. Συνεπώς, η προαναφερθείσα αποκρατικοποίηση του πολέμου οδηγεί στην ιδιωτικοποίηση της πολεμικής βίας.⁴⁰

Άλλο γνώρισμα των «νέων πολέμων» είναι η ασυμμετρία της πολεμικής βίας. Επεξηγώντας, οι αντίπαλοι που αλληλομάχονται δεν είναι ομοειδείς. Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα είναι έκδηλη αυτή η «ασυμμετρία» καταρχάς από την τεχνολογική και στρατιωτική υπεροχή των ΗΠΑ και τη δυνατότητα μετατόπισης των ζωνών πολέμου, τον επαναπροσδιορισμό των μέσων εξαγωγής του και την κινητοποίηση νέων πόρων. Επιπρόσθετα, η συστηματική χρησιμοποίηση της στρατηγικής των ανταρτών κατά την κατάρρευση της αποικιοκρατίας και ακολούθως η ενσωμάτωση τρομοκρατικών τακτικών στη στρατηγική του ανταρτοπόλεμου. Τελικά, σχηματίζεται μια πολιτικό-στρατιωτική στρατηγική τρομοκρατίας, στην οποία οι επιθέσεις αποσκοπούν, όχι μόνο στην υποστήριξη ενός απελευθερωτικού κινήματος που πολεμά, όπως οι αντάρτες, αλλά στην κάμψη της πολιτικής βούλησης του αντιπάλου. Η χρησιμοποίηση των εικόνων του πολέμου συνιστούν ένα τεράστιο βήμα στην περαιτέρω ασυμμετρία του.⁴¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ και στις επιπτώσεις που αυτό είχε

³⁹ Κατά τον Keegan ο ολοκληρωτικός πόλεμος είναι ένας πόλεμος που διεξάγεται στον 20^ο αιώνα, έχει να κάνει με την κουλτούρα της εποχής της κυριαρχίας του καπιταλισμού και της εμφάνισης των πιο ακραίων μορφών του, όπως είναι ο φασισμός. Ο ολοκληρωτικός πόλεμος, ο οποίος καθιερώνεται από τη Δύση, «γίνεται δυνατός να εμφανιστεί» διότι το επιτρέπει η τεχνολογία που αναπτύσσεται στην εποχή μας, αλλά και η κυρίαρχη κουλτούρα αξιοποίησης – κατάχρησης των δυνατοτήτων που παρέχουν οι νέες γνώσεις και η τεχνολογία στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Πρόκειται για έναν πόλεμο ο οποίος ανάγει σε αυτοσκοπό την καταστροφή του αντιπάλου με όλα τα μέσα. : Keegan John(1997), Η ιστορία του Πολέμου (Η κουλτούρα του πολέμου).Πρόλογος Ν.Κοτζιάς, Αθήνα: Νέα Σύνορα-Λιβάνη, σ 17

⁴⁰ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

⁴¹ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης, σ23 &51

ψυχολογικά στο κοινό που το παρακολούθησε και συγκεκριμένα στην τρομοκράτηση του, καθώς και στις κατά επέκταση πολιτικές αποφάσεις που ακολούθησαν εκ μέρους των ΗΠΑ, ενδεικτικό της επιβολής αυτών των τακτικών σε επίπεδο κοινής γνώμης και πολιτικής βούλησης.

Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 αναδεικνύει το γεγονός ότι ο στρατός των ΗΠΑ έχει φτιαχτεί για να πολεμήσει άλλα κράτη και όχι για να αντιμετωπίσει έναν «αόρατο εχθρό». Που σημαίνει ότι η άλλοτε χρήση βαριών στρατιωτικών μέσων δεν επιτρέπει απαραίτητα, πλέον, την επίτευξη των επιθυμητών στόχων και ότι, όπως η στρατιωτική ιστορία διδάσκει, σε μια ασύμμετρη μάχη, εκείνος που μπορεί να κατορθώσει τα μέγιστα δεν είναι εκείνος δεν μπορεί να κατορθώσει τα ελάχιστα.⁴² Με άλλα λόγια, ακόμα και μια υπερδύναμη καθίσταται τρωτή, όταν η σύγκρουση πραγματοποιείται σε άλλα πεδία και με άλλα μέσα από εκείνα τα οποία παραδοσιακά εθεωρούντο ότι ανήκουν στον πόλεμο.⁴³

Δεδομένου του γνωρίσματος της αλληλεπίδρασης που η εποχή της παγκοσμιοποίησης φέρει γίνεται έκδηλη η δύναμη της εικόνας. Η παραγωγή πολεμικής εικόνας στα νέα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής ενημέρωσης καταδεικνύουν ότι οι νέοι πόλεμοι δεν διεξάγονται απλά με τη χρήση νέων τεχνολογιών αλλά και διαμέσου νέων τεχνολογιών.⁴⁴

Όσον αφορά την ιδιωτικοποίηση και την εμπορευματοποίηση των πολέμων, δηλαδή τη διείσδυση ιδιωτικών παραγόντων στα πολεμικά γεγονότα που κατευθύνονται περισσότερο από οικονομικά παρά πολιτικά κίνητρα, οφείλεται, εκτός της κυριαρχίας ελαφρών όπλων και της στρατολόγηση ελάχιστα εκπαιδευμένων πολεμιστών, που προαναφέρθηκαν παραπάνω, στη χρηματοδότηση των πολέμων με την αρπαγή, τη λεηλασία, τους εκβιασμούς και βέβαια με το εμπόριο παράνομων αγαθών. Τα στοιχεία αυτά θα τα συναντήσουμε παρακάτω, έντονα, στην εξέταση των περιπτώσεων της Νιγηρίας και της Τσετσενίας. Οι ενδοκοινωνικοί πόλεμοι σε αυτές τις περιοχές προσιδιάζουν με πολλά στοιχεία των εμφυλίων πολέμων: ως προς την απώλεια χρόνου μαζί με την απαξίωση του μέλλοντος, την περιθωριοποίηση των δυνατοτήτων ειρήνευσης και την ταυτόχρονη προνομιακή αναβάθμιση των δυνατοτήτων χρήσης βίας καθώς και τη διαμόρφωση συμφερόντων συσχετιζόμενων με τον εμφύλιο πόλεμο.⁴⁵

Οι νέοι πόλεμοι, μεταξύ αυτών και οι ενδοκοινωνικοί που θα εξεταστούν στο επόμενο κεφάλαιο, είναι ατέρμονοι συνεπεία μιας αυξανόμενης ανάλωσης πόρων:

⁴² Ramonet I. (2002), Πόλεμοι του 21^{ου} αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σ 65-66

⁴³ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης, σ50

⁴⁴ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 12

⁴⁵ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης, σ 163

μέσω της παροχή δικαιωμάτων διερεύνησης και εξόρυξης εδαφικού πλούτου και μέσω του εμπορίου παρανόμων αγαθών συνδέονται με την παγκόσμια οικονομία και αντλούν από αυτή τους αναγκαίους για τη συνέχισή τους πόρους.⁴⁶

Συνοψίζοντας, χάνεται το νόμιμο μονοπώλιο της ένοπλης βίας, σβήνουν τα όρια ανάμεσα σε μάχιμους και αμάχους, ανάμεσα σε πολεμική και εγκληματική πράξη, ανάμεσα σε πόλεμο και ειρήνη.⁴⁷

Στόχοι είναι οι άμαχοι πληθυσμοί και το ηθικό του εχθρού, τα νέα υποκείμενα είναι παρακρατικά και ενίοτε ιδιωτικά και επωφελούνται από τη διαχρονική παράταση των πολέμων, ενώ οι ενδοκοινωνικοί πόλεμοι, συνακόλουθοι της αδικίας και της κοινωνικής αντίθεσης που γεννάται, μπορούν να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης από γειτονικά κράτη που προσβλέπουν στην οικειοποίηση του ορυκτού πλούτου των πρώτων (και όχι μόνο) με φόβο τη διεύρυνση- υπερεθνικοποίηση της σύγκρουσης. Η διεξαγωγή των πολέμων γίνεται με ελάχιστο κόστος, κυριαρχεί η ασύμμετρη μορφή τους, ενώ τα τακτικά στρατεύματα δείχνουν να έχουν απωλέσει τη δυνατότητα ελέγχου διεξαγωγής της σύρραξης.⁴⁸

Ολοκληρώνοντας, μετά τη λήξη αυτών των άνευ ηθικής συγκρούσεων, η δυνατότητα ευημερίας χάνεται και αυτό είναι ένα σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης τους από τους κλασσικούς διακρατικούς πολέμους, μετά τη λήξη των οποίων συνάπτονταν συνθήκες που σκοπό είχαν τη διατήρηση της ειρήνης και μιας σχετικής πολιτικής σταθερότητας που θα επέτρεπε την περαιτέρω οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Σε γενικές γραμμές, οι μακροπρόθεσμα καταστροφικές συνέπειες των νέων πολέμων είναι η αντίστροφη πλευρά του βραχυπρόθεσμου κόστους τους, ενώ μετά δυσκολίας θα μπορούσαν να αναλάβουν το ρόλο της δημιουργίας κράτους. Μάλλον πρόκειται για πολέμους διάλυσης κρατών, οι οποίοι παράγουν κατεστραμμένες κοινωνίες χωρίς σθεναρές προοπτικές για το μέλλον.⁴⁹

Σε κάθε περίπτωση, δεν υπάρχει πόλεμος που να μη διεξάγεται εις βάρος του μέλλοντος. Η διαφορά εναπόκειται ότι στους διακρατικούς πολέμους το βάρος μεταφράζεται σε πιστώσεις και χρέη που οι επερχόμενες γενεές επωμίζονται, ενώ στους « Νέους Πολέμους», πρόκειται γενικότερα για τη δυνατότητα μιας ζωής εν ειρήνη, που καταστρέφεται μακροπρόθεσμα.⁵⁰

⁴⁶ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

⁴⁷ Κονδύλης Π. (1999), ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, δ' έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Ιστορική Βιβλιοθήκη

⁴⁸ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

⁴⁹ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης, σ 103

⁵⁰ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

Στο πλαίσιο αυτό έρχεται να προστεθεί μια νέα απειλή για τα κράτη και τη γενικότερη ισορροπία του διεθνούς συστήματος, αυτή της σταδιακής εξάντλησης πρώτων υλών και την έλλειψη ενέργειας όπως αυτή επικεντρώνεται στην εκμετάλλευση του πετρελαίου, το οποίο συνιστά και τη βάση της οικονομίας της Δύσης.

Η σύνδεσή του με τους νέους πολέμους θα αναλυθεί αμέσως παρακάτω. Στην εποχή της αλληλεξάρτησης η ύπαρξη πηγών πλούτου σημαίνει λιγότερη εξάρτηση έναντι των υπόλοιπων παραγόντων του διεθνούς συστήματος και άρα μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων. Μέρος των πηγών αυτών είναι και οι υπόγειες πλουτοπαραγωγικές πηγές.⁵¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ.

Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι πολεμικές συρράξεις μεταξύ των φυλετικών ομάδων και αργότερα των χωρών γίνονταν για την εξασφάλιση γης, που θα έδινε τροφή, νερό ή και διέξοδο προς τη θάλασσα για την αναζήτηση πρώτων υλών. Από τη στιγμή που ξεκίνησε η περίοδος της έντονης βιομηχανοποίησης κατά τον 20^ο αιώνα, η οποία αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη της φρενήρους τεχνολογικής εξέλιξης που βιώνουμε μέχρι σήμερα, η εξασφάλιση των πηγών ενέργειας έγινε επιτακτική ανάγκη και αποτέλεσε και αυτή αίτιο εκτεταμένων πολεμικών συγκρούσεων.⁵²

Ενδεικτικό της σημασίας του πετρελαίου για το σύγχρονο τρόπο ζωής είναι το γεγονός ότι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ικανοποιούσε μόνο το 4% των παγκόσμιων ενεργειακών αναγκών, ενώ σήμερα καλύπτει το 40% της παγκόσμιας ζήτησης για ενέργεια. Από την εποχή της μετάβασης από τον άνθρακα στο πετρέλαιο έχουν παγκοσμίως καταναλωθεί περίπου 875 δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου, ενώ τα βέβαια αποθέματα εκτιμώνται περίπου στο ένα τρισεκατομμύριο βαρέλια.⁵³

Παρακάτω εξετάζονται δύο γεωγραφικές περιοχές πλούσιες τόσο σε πετρέλαιο όσο και σε ένοπλες συγκρούσεις. Οι συγκρούσεις αυτές φέρουν τα χαρακτηριστικά των νέων πολέμων, όπως αυτά παρατέθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο. Το κατά πόσο εμπλέκεται το πετρέλαιο στη νέα φύση που προσλαμβάνει ο πόλεμος ή όχι και σε

⁵¹ Κουσκουβέλης Η. (2004), Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: Ποιότητα, σ 154

⁵² Δουρίδα Γεωργία (2003), Πέρα από το πετρέλαιο. Οι ενεργειακές προκλήσεις του μέλλοντος, Περισκόπιο της Επιστήμης, Τεύχος 275, Σεπτέμβριος 2003, σ 27

⁵³ Δουρίδα Γεωργία (2003), Πέρα από το πετρέλαιο. Οι ενεργειακές προκλήσεις του μέλλοντος, Περισκόπιο της Επιστήμης, Τεύχος 275, Σεπτέμβριος 2003, σ 27

Τα αποθέματα (πετρελαίου ή φυσικού αερίου) συνιστούν ποσότητες ωφέλιμες προς εκμετάλλευση σε δεδομένο χρόνο, με γνωστές τεχνικές και υπό ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες.

Τα κοιτάσματα, τα οποία είναι πολύ μεγαλύτερα από τα αποθέματα, συμπεριλαμβάνουν τα αποθέματα, τα προσδοκώμενα μη ανακαλυφθέντα αποθέματα και όλες τις ουσίες από τις οποίες θα μπορούσε να παραχθεί πετρέλαιο, αν είναι τεχνολογικά εφικτό και οι οικονομικές συνθήκες το επιτρέπουν.

ποιο βαθμό η ύπαρξη αυτού του φυσικού πόρου από μόνη της συντελεί στην τελική διαμόρφωση των εν λόγω συγκρούσεων είναι τα ερωτήματα που επιδιώκεται να απαντηθούν.

2.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ : ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ, Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

Η Νιγηρία ως κράτος αποκτά την ανεξαρτησία της από τη Βρετανία το 1960 και γίνεται ομοσπονδία: «Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Νιγηρίας». Τον Ιανουάριο του 1966 πραγματοποιείται το πρώτο στρατιωτικό πραξικόπημα στη χώρα υπό τον υποστράτηγο Ιρόνσι και τον Ιούλιο του ίδιου έτους σε αντιπραξικόπημα των αξιωματικών του Βορρά ο Ιρόνσι δολοφονείται. Χιλιάδες Ίμπο του Βορρά σφαγιάστηκαν. Ακολουθεί ο *εμφύλιος πόλεμος 1967-1970*, κατά τον οποίο ο αντισυνταγματάρχης Οζούκβου κηρύσσει την απόσχιση των πλούσιων πετρελαιοπαραγωγικών ανατολικών περιοχών και την ίδρυση χωριστού κράτους υπό την ονομασία Μπιάφρα, όπου διαβιούν κυρίως οι Ίμπο.⁵⁴ Μετά από τρία χρόνια εμφύλιων συρράξεων, οι ομοσπονδιακές δυνάμεις της Νιγηρίας θα επιβληθούν επί των αυτονομιστών με απώλεια περισσότερων των ενός εκατομμυρίου Νιγηριανών.⁵⁵

Η ιστορική στιγμή της αλλαγής της σε κράτος πετρελαίου ήταν ο εμφύλιος πόλεμος. Ο πόλεμος ξέσπασε το 1967 εξαιτίας των πολιτικών και οικονομικών διαφορών που αναδύθηκαν στο μετα-αποικιοκρατικό κράτος.⁵⁶

Στο σημείο αυτό καλό είναι να αναφερθεί ότι, οι προσπάθειες αναγνώρισης των ιδιαίτερων γνωρισμάτων της κάθε φυλής και οι εθνοτικές διαμάχες προηγούνταν της στρατιωτικής κυριαρχίας, του εμφυλίου πολέμου και της ξαφνικής απόδοσης του πετρελαίου. Εντούτοις, οι διαμάχες αυτές αναδιαμορφώθηκαν και εντατικοποιήθηκαν από αυτά τα τρία στοιχεία.⁵⁷

Το κατά πόσο η έναρξη των εξαγωγών πετρελαίου προκάλεσαν τον εμφύλιο πόλεμο είναι υπό αμφισβήτηση, αλλά, σε κάθε περίπτωση, ο ρόλος του πετρελαίου στην εξέλιξη του πολέμου είναι αδιαμφισβήτητος λαμβάνοντας υπ' όψιν τη δημιουργία μίας *de facto* συμμαχίας ανάμεσα στην κυβέρνηση της Νιγηρίας, τις ξένες

⁵⁴ Πριν τη διάσπαση της Νιγηρίας το 1970, από 4 περιοχές που ήταν αρχικά σε 12 πολιτείες, τα 2/3 του πληθυσμού της Ανατολικής Νιγηρίας αποτελούνταν από τους Ίμπο, που ήταν η κύρια εθνοτική ομάδα και το υπόλοιπο 1/3 από άλλες εθνοτικές μειονότητες. Μέρος της ανατολικής Νιγηρίας, η κατοπινή «νοτιοανατολική» πολιτεία, στην οποία ζούσαν οι Ίμπο είχε αυτοκηρυχθεί ως πολιτεία της Μπιάφρα το Μάιο του 1967.

⁵⁵ ΠΛΑΝΗΤΗΣ.ΓΗ 2002 (2001) ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, ΤΟΜΟΣ 2^{ος}, Αθήνα: Δημοσιογραφικός οργανισμός Λαμπράκη

⁵⁶ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), *Oil Wars*, London: Pluto Press
Επιπλέον συνέδραμαν η άνιση ανάπτυξη των αποικιών, ο έντονος ολιγοπωλιακός ανταγωνισμός ανάμεσα στα μέλη της άρχουσας τάξης για εξουσία, η παροχή «προστασίας» σε αρχικά τρεις και έπειτα τέσσερις ομόσπονδες περιοχές και δύο πραξικοπήματα που είχαν ευρεία απήχηση και έθεσαν σε κίνδυνο την ένωση της ομοσπονδίας.

⁵⁷ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), *Oil Wars*, London: Pluto Press

δυνάμεις (κυρίως τη Βρετανία) και τις υπερεθνικές πετρελαϊκές εταιρείες (ιδιαίτερα τη Shell-BP) η οποία απέτρεψε την απόσχιση της Μπιάφρα.⁵⁸

Πριν τον εμφύλιο πόλεμο η οικονομία της χώρας ήταν κατά κύριο λόγο αγροτική. Με τις μαζικές αυξήσεις, όμως, του πετρελαίου και την παραγωγή μέχρι και δύο εκατομμυρίων βαρελιών, στο τέλος της δεκαετίας του '70, αναδύεται ένα κράτος πετρελαίου, δηλαδή ένα κράτος που στηρίζει την οικονομία του στο πετρέλαιο.⁵⁹

Η ομοσπονδιακή στρατιωτική κυβέρνηση σύντομα αντιλήφθηκε τους κινδύνους που κρύβονταν πίσω από τις στρατιωτικές έριδες, και είχε πλήρως εκτιμήσει τον στρατηγικό ρόλο του πετρελαίου.⁶⁰

Ακολουθούν μαζικές επενδύσεις στο δημόσιο τομέα, με επιτεύγματα στην κρατική οργάνωση. Η ομοσπονδία παρέμεινε ενωμένη, ενώ η Μπιάφρα ενσωματώθηκε ξανά. Και ενώ εξαπλώνεται η οικονομία από τα έσοδα του πετρελαίου, «χάνεται μια σημαντική ευκαιρία να επενδυθούν τα έσοδα στη βιώσιμη ανάπτυξη και ως εκ τούτου στην ίδρυση δημοκρατικών βάσεων για τη δημιουργία του κράτους της Νιγηρίας. Το πετρέλαιο, αντίθετα, έγινε ο καταλύτης για την παράταση της στρατιωτικής διακυβέρνησης και της «αμοιβόμενης» πολιτικής.»⁶¹

Μετά τον πόλεμο το ζήτημα που κυριαρχεί στην πολιτική σκηνή της χώρας είναι ο τρόπος κατανομής των εσόδων από τα πετρέλαιο. Η ομοσπονδιακή στρατιωτική κυβέρνηση κατένειμε το σύνολο αυτών των εσόδων για να επεκτείνει τις κρατικές επενδύσεις, να οικοδομήσει μια ολοκληρωμένη ομοσπονδιακή γραφειοκρατία, να στηρίξει ένα καλά-εξοπλισμένο σύστημα καταστολής και για να κατασκευάσει ένα εκτενές σύστημα παροχής, αλλά τα ανταγωνιστικά κοινωνικά στρώματα αμφισβήτησαν τον έλεγχο του κράτους επί των εισοδημάτων.⁶²

Εξάλλου, η αδιαφορία απέναντι στην αγροτική παραγωγή και η αυξανόμενη καταπίεση του κράτους επέφεραν την άνοδο της κοινωνικής δυσαρέσκειας. «Ένα κράτος χρηματοδοτούμενο από τα έσοδα του πετρελαίου θα μπορούσε πολύ εύκολα να μην λογοδοτεί για τις αποτυχίες απέναντι στους φορολογούμενους πολίτες του.»⁶³

Στο σημείο αυτό ενδιαφέρον θα ήταν να παραθέσουμε τον «Πρώτο Νόμο Πετρελαίου – Πολιτικής» του Thomas L. Friedman, ο οποίος διατυπώνει ως αρχή τα ακόλουθα : «Η τιμή του πετρελαίου και του ρυθμού ανάπτυξης της ελευθερίας

⁵⁸ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press, σ 45

⁵⁹ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press

⁶⁰ Στρατηγικές ύλες αποκαλούνται εκείνες των οποίων η έλλειψη επιφέρει ένα μοιραίο πλήγμα στην οικονομία μιας χώρας ή, ακόμη περισσότερο, την καθιστά ανίκανη να εξασφαλίσει τις στρατιωτικές της λειτουργίες : Gere Francois (2005), Γιατί οι πόλεμοι; Ένας αιώνας γεωπολιτικής, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Αθήνα: Παπαζήση, σ 101

⁶¹ Όπως υποσημείωση 46, σ 56

⁶² Όπως υποσημείωση 47

⁶³ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press, σ 56

πάντοτε κινείται σε αντίθετες κατευθύνσεις σε κράτη πλούσια σε πετρέλαιο».⁶⁴ Μεταξύ των κρατών που εξετάζει επαληθεύοντας τη θεωρία του είναι και η Νιγηρία. Όταν ο Πρόεδρος εξελέγη ο Obasanjo το 1999 , ύστερα από μια περίοδο δικτατορίας, απέκτησε έντονη δημοσιότητα διερευνώντας την κατάχρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τον Νιγηριανό στρατό , απελευθερώνοντας πολιτικούς κρατούμενους , και κάνοντας ακόμη μια πραγματική προσπάθεια να ξεριζώσει τη διαφθορά . Αυτό συνέβη όταν ήταν το πετρέλαιο περίπου \$25 το βαρέλι . Σήμερα (2006 για τον συγγραφέα) , με το πετρέλαιο στα \$60 το βαρέλι , ο Obasanjo, που επανεξελέγη το 2003 με αυξημένη λαϊκή βούληση, προσπαθεί να πείσει το Νιγηριανό νομοθετικό σώμα να τροποποιήσει το σύνταγμα για να του επιτραπεί να εκτίσει και τρίτη θητεία . Ο Νιγηριανός Πρόεδρος της αξιωματικής Αντιπολίτευσης στην Βουλή των Αντιπροσώπων , Winmi Bewaji , ισχυρίστηκε ότι δωροδοκίες ύψους \$1 εκατομμυρίου προσφέρθηκαν στους νομοθέτες που θα ψήφιζαν υπέρ της παράτασης της θητείας του Obasanjo .⁶⁵

Και συνεχίζει ο συγγραφέας και αρθρογράφος της εφημερίδας New York Times: « Ο Clement Nwankwo , ένας από τους ηγέτες στις εκστρατείες για τα ανθρώπινα δικαιώματα στη Νιγηρία, είπε ότι από τη στιγμή που το πετρέλαιο έχει αρχίσει να «σκαρφαλώνει» , «οι πολιτικές ελευθερίες έχουν περιέλθει σε έναν τεράστιο μαρασμό-οι άνθρωποι συλλαμβάνονται αυταρχικά , οι πολιτικοί αντίπαλοι θανατώνονται , και τα ιδρύματα της δημοκρατίας σακατεύονται». Το πετρέλαιο υπολογίζεται ότι αποτελεί το 90,5 των εξαγωγών της Νιγηρίας , πρόσθεσε ο Nwankwo , και αυτό εξηγεί , εν μέρει , γιατί έχει υπάρξει μια ξαφνική έκρηξη στις απαγωγές αλλοδαπών εργατών στο πετρέλαιο στο πλούσιο από πετρέλαιο Δέλτα του Νίγηρα . Πολλοί Νιγηριανοί πιστεύουν ότι πρέπει να κλέβουν πετρέλαιο , γιατί τόσο λίγα εισοδήματα ρέουν σταγόνα-σταγόνα στους Νιγηριανούς πολίτες...» .Πολύ συχνά σε πετρελαικές χώρες , οι πολιτικοί όχι μόνο περιστρέφονται γύρω από αυτόν που ελέγχει την πετρελαιοπηγή , αλλά και το πλήθος αναπτύσσει μια στρεβλή αντίληψη για το τι ακριβώς είναι η ανάπτυξη. Οι άνθρωποι ξεκινάνε να πιστεύουν ότι , για να γίνουν πλούσιοι , αυτό που χρειάζεται να κάνουν είναι να σταματήσουν αυτούς που κλέβουν το πετρέλαιο της χώρας , όχι να χτίσουν μία κοινωνία που να προωθή την εκπαίδευση , την καινοτομία , την επιχειρηματικότητα.»⁶⁶

Επιστρέφοντας στο θέμα μας, έτσι και στη Νιγηρία, τα έσοδα του πετρελαίου έδωσαν στο κράτος το δικαίωμα να αποφύγει τη λογοδοσία για τις πράξεις της σε όλη τη χώρα και ειδικά σε όλες τις πετρελαιοπαραγωγούς περιοχές. Η αφθονία του

⁶⁴ Friedman T.L. (May/June 2006) , The First Law of Petropolitics, Foreign Policy, (www.foreignpolicy.com)

⁶⁵ Friedman T.L. (May/June 2006) , The First Law of Petropolitics, Foreign Policy, (www.foreignpolicy.com)

⁶⁶ Από: « Ο Clement Nwankwo...επιχειρηματικότητα» , : Friedman T.L. (May/June 2006) , The First Law of Petropolitics, Foreign Policy, (www.foreignpolicy.com)

πετρελαίου επέφερε την απουσία δημοκρατικών διαδικασιών, ενώ ενίσχυσε τη βία και τη διαφθορά.⁶⁷

Όπως αναλύουν οι ακαδημαϊκοί Ibeanu και Luckam: «Καθώς η παραγωγή πετρελαίου, οι τιμές και τα έσοδα αυξάνονταν, οι φυλετικές συγκρούσεις εισχώρησαν στα ανώτερα πολιτικά και στρατιωτικά στρώματα - αλλά ακόμα και τότε μπορούσαν να είναι καταστροφικές αφού έδωσαν το έναυσμα για αρκετά στρατιωτικά πραξικοπήματα. Αλλά, καθώς η Νιγηρία μετά από την δεκαετία του 1980 βυθιζόταν όλο και βαθύτερα στα χρέη και στην οικονομική κρίση, οι συγκρούσεις σχετικά με τα έσοδα από το πετρέλαιο εντατικοποιήθηκαν. Η οικονομική κρίση μετατράπηκε σε πολιτική κρίση παράγοντας ουσιαστικά προβλήματα στους κόλπους της πολιτικής εξουσίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το κράτος αποσύρθηκε αφού στάθηκε ανίκανο να παρέχει ασφάλεια και άλλα δημόσια αγαθά.⁶⁸ Τούτο επεκτάθηκε και στον στρατιωτικό μηχανισμό και ακόμα στο υποβαθμισμένο, ανεπαρκές και διεφθαρμένο σώμα της αστυνομίας του οποίου η ανικανότητα να διασφαλίσει δημόσια τάξη και να αντιμετωπίσει την εγκληματικότητα αποτέλεσε το κύριο πρόβλημα όσον αφορά στην ασφάλεια.»⁶⁹

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί και ο ρόλος του στρατηγού Gowon, ο οποίος ανεβαίνοντας στην εξουσία μετατρέπει την ομοσπονδιακή δομή της χώρας από τέσσερις ευρύτερες περιοχές σε δώδεκα πολιτείες. Καθώς τα νέα κράτη διχοτομούσαν τις εθνοτικές κοινότητες, αυτό έθετε την βάση για μελλοντικές διαμάχες εντός και εκτός των συνόρων τους.⁷⁰

Εξάλλου, η δημιουργία των νέων κρατών όχι μόνο απομάκρυνε τις μειονότητες από το πρότυπο αποσκίρτησης της Μπιάφρα αλλά επίσης τοποθέτησε το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων από το πετρέλαιο του Δέλτα του Νίγηρα σε περιοχές εκτός ελέγχου των Igbo, αναιρώντας τον ισχυρισμό των ατόμων υπέρ της αποσκίρτησης, ότι το πετρέλαιο θα μπορούσε να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα της Μπιάφρα ως κράτος.⁷¹

Βασικό θέμα, όπως προαναφέρθηκε, είναι η κατανομή των εσόδων, που ιδιαίτερα απασχολεί τους λαούς και τις κοινότητες στο Δέλτα του Νίγηρα, οι οποίοι άρχισαν να θεωρούν τους εαυτούς τους ως τους αληθινούς χαμένους από τον

⁶⁷ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press, σ 43

⁶⁸ « Βασική διεθνής λειτουργία του κράτους είναι να προστατεύει τα περιουσιακά δικαιώματα και την προσωπική ασφάλεια των μελών του απέναντι στους πολίτες και στις ενέργειες άλλων κρατών». Gilpin R. (2004), Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Ποιότητα, σ 46

⁶⁹ Ακριβώς όπως στην υποσημείωση 48

⁷⁰ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press, σ 61
Ακόμα, για κίνδυνο εξαγωγής εμφύλιων/ ενδοκοινωνικών πολέμων σε γειτονικές περιοχές βλέπε σ 163-4 : Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

⁷¹ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press

εμφύλιο, κατά μείζονα λόγο αφού αυτοί έφεραν το κύριο βάρος της περιβαλλοντικής φθοράς και της κοινωνικής ρήξης από την εκμετάλλευση του πετρελαίου.⁷²

Τα πραξικοπήματα συνεχίζονται αδιάκοπα μέχρι το 1978, οπότε και νομιμοποιούνται τα πολιτικά κόμματα. Το 1979 η εκλογή του Σανγκάρι σηματοδοτεί την επιστροφή στην πολιτική διακυβέρνηση της χώρας, μέχρι το 1983. Από τότε μέχρι το 1993 λαμβάνουν χώρα διαδοχικά πραξικοπήματα ως τις πολυκομματικές εκλογές του ίδιου έτους, οπότε και πάλι ακυρώνεται η εκλογή του Μασούντ Αμπιόλα στην προεδρία της χώρας. Το 1994, το στρατιωτικό καθεστώς του Στρατηγού Σάνι Αμπάσα συλλαμβάνει τον Αμπιόλα και κύμα τρομοκρατίας εξαπολύεται εναντίον της αντιπολίτευσης. Το 1995 αίρεται η απαγόρευση των πολιτικών κομμάτων, αλλά το στρατιωτικό καθεστώς οδηγείται σε απομόνωση μετά την καταδίκη του Ομπασάνγκο και άλλων 39 από στρατοδικείο για οργάνωση πραξικοπήματος. Το 1998 πεθαίνουν ο Αμπιόλα και ο Αμπάσα. Μετά από παρατεταμένη πολιτική κρίση, στις εκλογές του 1999 επικρατεί και εκλέγεται νέος Πρόεδρος της χώρας, ο Ομπασάνγκο, που είχε και αυτός διατελέσει στρατιωτικός αρχηγός της Νιγηρίας στο παρελθόν.⁷³

Το κράτος σε όλη αυτή την περίοδο και από τη Πρώτη κιόλας Δημοκρατία (1960) αποτελούσε περισσότερο όχημα για «αμοιβόμενη» πολιτική, οργανωμένη γύρω από το μοίρασμα της εθνικής πίτας ανάμεσα σε ανταγωνιστικούς παράγοντες που πρόβαλαν αξιώσεις, με πολύ περιορισμένη αντίληψη για το δημόσιο καλό ή για την ευθύνη του κράτους να παράγει ανάπτυξη ή να προάγει την κοινωνική ισότητα. Ουσιαστικά ήταν ένα όργανο για συσσώρευση ιδιωτικού πλούτου όπου τα χρήματα, η «προστασία» και οι εθνοτικές κινητοποιήσεις καθόριζαν την πρόσβαση στην εξουσία. Αυτό, αναμφισβήτητα εντατικοποιήθηκε από τη διαθεσιμότητα των πλεονασμάτων του πετρελαίου και πήρε μία ακραία μορφή κάτω από την στρατιωτική εξουσία.⁷⁴ Η δε άνιση κατανομή των εσόδων του ορυκτού πλούτου σχετίζεται άμεσα και με τη χρηματοδότηση παράνομων δραστηριοτήτων εκ μέρους των στρατιωτικών κυβερνήσεων με απώτερο σκοπό τα ίδια οφέλη⁷⁵. Τοιούτοτρόπως, το ίδιο το κράτος ενισχύει τις συγκρούσεις αφού οι ομάδες που αποκλείονται από τα οφέλη του πετρελαίου νιώθουν αποξενωμένες, ενώ η στενή σχέση του Βορρά με το

⁷² όπως προηγούμενη υποσημείωση

⁷³ Τσόλλας Ι.Γ. (2003), Αφρική και Ανάπτυξη. Η τελευταία παγκόσμια πρόκληση/ ευκαιρία, Αθήνα: Ι. Σίδερης

⁷⁴: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 58

⁷⁵ « Οι μηχανισμοί άνισης κατανομής των εσόδων από το πετρέλαιο περιλάμβανε τη διαίρεσή τους σε «ειδικά κεφάλαια» ελεγχόμενα από τον πρόεδρο (ο οποίος χρηματοδότησε λιγότερο υγιείς δραστηριότητες των υπηρεσιών κρατικής ασφάλειας), όπως δωροδοκίες και «φορολογία» πάνω στα συμβόλαια του πετρελαίου, κυρίως- αλλά, όχι μόνο- σε μη- νόμιμες δραστηριότητες. Αυτές περιλάμβαναν λαθρεμπόριο πετρελαίου πέρα από τα σύνορα της Νιγηρίας (που διευκολύνθηκε από εικονικές χαμηλές εγχώριες τιμές), και παράνομη εξαγωγή ακατέργαστου πετρελαίου. Εάν υπολογίσει κανείς τα κεφάλαια που τα μέλη της οικογένειας Αβασά είχαν αποταμιεύσει σε ξένους τραπεζικούς λογαριασμούς, αντιλαμβανόμαστε το εύρος των παράνομων δραστηριοτήτων τους. Ένα άλλο ενδεικτικό στοιχείο είναι η έντονη παρουσία πρώην υψηλόβαθμων υπαλλήλων σε στρατιωτικά πολιτεύματα, μέσα στα ανώτερα πολιτικά και επιχειρηματικά στρώματα.» (όπως και προηγούμενη υποσημείωση)

ομοσπονδιακό κράτος πράγματι εντάθηκε κάτω από τις στρατιωτικές διοικήσεις των Buhari(1983-85), Babangida(1985-93) και Abacha(1993-98).⁷⁶ Η στρατιωτική εξουσία ήταν αντίθετη με την απτή πραγματικότητα μιας πολυ-εθνικής, πολυ-θρησκευτικής και πολυ-εθνοτικής κοινωνίας.⁷⁷

Στο κλίμα αυτό οι λαοί της περιοχής του Δέλτα αποσχίστηκαν από την κρατική εξουσία και αναζητώντας νέους τρόπους απόσπασης πόρων, γίνονται αυτόκλητοι προστάτες της τάξης ώστε να εξασφαλίσουν τη δική τους ασφάλεια αλλά και να αντιμετωπίσουν τις διαμάχες με τους γείτονές τους και το κράτος.⁷⁸ Είναι την περίοδο που οι διαμάχες ευνοούνται από την εσωτερική μετανάστευση που στόχο έχει την αναζήτηση οικονομικών ευκαιριών.⁷⁹

Ο Ogoni, μία από τις μικρότερες κοινότητες στο Δέλτα του Νίγηρα και η Λαϊκή τους οργάνωση MOSOP⁸⁰ με ηγέτη τους τον Ken Saro Wiwa κινητοποιούνται, τη δεκαετία του '90, για να αντιμετωπίσουν ειρηνικά τις πετρελαϊκές εταιρείες και το στρατιωτικό καθεστώς. Το τελευταίο καλλιεργώντας διαφωνίες ανάμεσα στα μέλη της οδηγεί στην κατάρρευσή της, ενώ η άνευ στοιχείων κατηγορία του ηγέτη της MOSOP και έντεκα ακόμα ακτιβιστών για συνεργία σε φόνο μπροστά σε δικαστήριο και η τελική καταδίκη τους σε θάνατο, χωρίς την προηγούμενη δυνατότητα υποβολής έφεσης (10/11/1995), αφήνουν άναυδους τους Νιγηριανούς αλλά και ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα.⁸¹

Με τη δημιουργία προηγούμενου από τη MOSOP δραστηριοποιούνται και άλλες παν- νιγηριανές συμμαχίες. Το «πάντρεμα» ανάμεσα στις πετρελαϊκές εταιρείες και τις υπηρεσίες ασφάλειας του κράτους αποτέλεσε το πρότυπο αντιμετώπισης των συγκρούσεων με τις κοινότητες στο Δέλτα του Νίγηρα (Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 1999).⁸² Χαρακτηριστικά παραδείγματα της συνεργίας τους στις βίαιες καταστολές των εν λόγω διαμαρτυριών των κοινοτήτων είναι η περίπτωση των αγροτών που προέβησαν σε πορεία μέχρι τις εγκαταστάσεις της Shell το 1990 και οι επανομαζόμενοι πόλεμοι των Egbesu, μετά το θάνατο του στρατηγού Αμπάσα (Ιούνιος 1998). Στον πρώτο πόλεμο ένοπλοι νέοι, που είχαν προσληφθεί από τις πετρελαϊκές για να τις περιφρουρούν τις

⁷⁶ όπως υποσημείωση 65, σ 59

⁷⁷ όπως υποσημείωση 65, σ 60

⁷⁸ όπως υποσημείωση 65, σ 63

⁷⁹ Οι νέοι πόλεμοι όπως αναφέρει ο Μύνκλερ είναι πόλεμοι διάλυσης παρά δημιουργίας κρατών και αυτό είναι αυταπόδεικτο στη συγκεκριμένη παράγραφο. Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

Ο Pascal Boniface διευκρινίζει ότι «οι αποσχίσεις δεν προσομοιάζουν στους πολέμους ανεξαρτησίας, όμως και οι δύο διεκδικούν μια ταυτότητα που συχνά απορρίπτεται στο εσωτερικό ενός ευρύτερου κρατικού όλου...η θέληση διαχωρισμού από τους «άλλους», προκειμένου να εξασφαλισθεί το μονοπώλιο πρόσβασης στον πλούτο μιας χώρας, που μέχρι τώρα μοιραζόταν άδικα.»: Boniface P.(2004), Οι πόλεμοι του αύριο, Αθήνα : Παπαζήσης, σ 196

⁸⁰ Movement of the Survival Of the Ogoni People: Κίνημα για την Επιβίωση του Λαού των Ogoni

⁸¹ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press

⁸² όπως υποσημείωση 70, σ 68

εγκαταστάσεις, διεξήγαγαν καταλήψεις στρέφοντας τα όπλα εναντίον των εργοδοτών τους και στο δεύτερο αντίστοιχα μέσα από πολιτιστικά φεστιβάλ και διαμαρτυρίες απηύθυναν σε κάθε περίπτωση αιτήματα στη νιγηριανή κυβέρνηση που αφορούσαν στον έλεγχο των εσόδων από το πετρέλαιο και στην προστασία του περιβάλλοντος.⁸³

Δεν έλειψαν οι διχασμοί σε ανταγωνιστικές ομάδες φυλάρχων, νέων και οπαδών των κοινοτήτων για τη διεκδίκηση των κερδών από τα πετρελαιο-έσοδα. Η επερχόμενη βία και διαφθορά μεταφέρονται σε νέα επίπεδα και ενσωματώνονται στη δομή των κοινωνιών στο Δέλτα του Νίγηρα.⁸⁴

Η κληρονομιά της κρατικής βίας ήταν δύσκολο να αποτιναχθεί ακόμα και την εποχή της μετάβασης σε συνταγματική διακυβέρνηση το 1999, δίνοντας συνέχεια στη βία και την υπονόμηση πιθανών παραγόντων δημοκρατίας.⁸⁵

Το πιο δυσοίωνα σημάδι από όλα ήταν η άνοδος ένοπλων ομάδων όπως η Λαϊκή Εθελοντική Δύναμη του Νίγηρα, των οποίων οι ηγέτες είχαν κοινά αιτήματα αναφορικά με τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών και της αυτοδιάθεσης με τους ηγέτες των κινημάτων διαμαρτυρίας, αλλά εμπλέκονται με παράνομες εξαγωγές αργού πετρελαίου και άλλες παράνομες ενέργειες. Είναι καλά εξοπλισμένοι και ανταγωνίζονται με αντίπαλους επιχειρηματίες για ευκαιρίες εκβιαστικών αποσπάσεων χρημάτων.

2.1. 1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΣΤΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η αρχική αντίδραση των πολυεθνικών απέναντι στη μαχητικότητα των κοινοτήτων στο Δέλτα του Νίγηρα κατά τη διάρκεια του στρατιωτικού καθεστώτος ήταν να υποστηρίξουν τα κρατικά μέσα καταστολής αυτών, όπως είδαμε και παραπάνω. Σύντομα όμως αντιμετώπισαν τη διεθνή κατακραυγή για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, την εκμετάλλευση των κοινοτήτων στο Δέλτα, και τις προσπάθειες καταστολής των κινημάτων διαμαρτυρίας.⁸⁶

Έτσι, εγκαινιάζεται μία πολιτική προσέγγισης των εταιρειών προς τις κοινότητες με τα « Μνημόνια Συνεννόησης» που ουσιαστικά δεσμεύουν τις εταιρείες να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη των κοινοτήτων που τις «φιλοξενούν», και οι τελευταίες έχουν δεσμευτεί σε αντάλλαγμα να προστατεύουν τις εγκαταστάσεις και να

⁸³ Για την κινητοποίηση των κοινοτήτων στη Νιγηρία και τη σχέση κράτους- πολυεθνικών, βλέπε: Anup Shah (3/7/2004), Nigeria and Oil, ([www.globalissues.org/ Geopolitics/Africa/Nigeria](http://www.globalissues.org/Geopolitics/Africa/Nigeria))

⁸⁴ Όπως υποσημείωση 65, σ 70

⁸⁵ Όπως υποσημείωση 65, σ 62

⁸⁶ «οι πολυεθνικές εταιρίες μεταλλευτικής βιομηχανίας και πετρελαίου μπορούν τουλάχιστον να διασφαλίζουν ότι δεν βλάπτουν το περιβάλλον. Αλλά επιπλέον είναι ανάγκη να ενδιαφερθούν για το πώς χρησιμοποιούνται οι πρόσοδοι που αυτές στέλνονται στις κυβερνήσεις»: Vines Alex (march 2002), Oil, Diamond and Death, The World Today , Vol. 58, No 3, p 20

λύνουν τα προβλήματα μέσα από τον διάλογο, ενώ η κυβέρνηση θα εκτελεί καθήκοντα διαιτητή.⁸⁷

Οι πετρελαϊκές εταιρείες, την εποχή των στρατιωτικών καθεστώτων, έτειναν να υποκαταστήσουν την απύσχα ή αμελή κυβέρνηση. Η διασύνδεση μαζί της οφείλεται στην εφαρμογή ρυθμιστικού πλαισίου δράσης που υλοποιήθηκε τα χρόνια της εκρηκτικής ανάπτυξης του πετρελαίου.⁸⁸

Στην πραγματικότητα, πάντως, δύο ήταν οι φορές που η αναρχία έπληξε αυτές τις επιχειρήσεις: κατά την διάρκεια των πολέμων Egbesu, που αναλύθηκε πιο πάνω, οι οποίοι είχαν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση παραγωγής 90 βαρελιών ακατέργαστου πετρελαίου από της Shell (το 30% της κανονικής ετήσιας παραγωγής) και στην εκλογική βία το 2003 γύρω από το Warri, που κατέληξε στην διακοπή λειτουργίας δύο διυλιστηρίων πετρελαίου (το έλλειμμα παραγωγής 2003 ξεπέρασε τα 2 δισεκατομμύρια δολάρια).⁸⁹

Μακροπρόθεσμα, όμως οι κύριοι φραγμοί στη συνολική παραγωγή των πετρελαϊκών εσόδων ήταν οι ετήσιες ποσοτώσεις του OPEC (Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) της Νιγηρίας, παρά τα προβλήματα των κοινοτήτων.⁹⁰

2.1. 2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εξετάζοντας τις συγκρούσεις στη Νιγηρία, συνάγουμε ότι η βία προϋπήρχε της εντατικής εκμετάλλευσης του πετρελαίου και της ολοκληρωτικής εξάρτησης της οικονομίας από αυτό, λόγω των θρησκευτικών και εθνοτικών διαιρέσεων καθώς και των οικονομικών ανισοτήτων που κληροδοτήθηκαν στο μετααποικιακό καθεστώς. Ωστόσο, το πετρέλαιο τροφοδότησε τη βία και τη διαφθορά με πρωταρχικό ιθύνοντα το κράτος και ακολούθως τις πετρελαϊκές εταιρείες που συνεπικουρούσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα στη βίαιη καταστολή των διαμαρτυριών των κοινοτήτων του Δέλτα του Νίγηρα- και όχι μόνο- όντας αποκλειστικά συγκεντρωμένες στα εμπορικά τους συμφέροντα. Η μη χρηστή αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της χώρας από την εκάστοτε στρατιωτική κυβέρνηση για την ανάπτυξή της οδήγησε σε ένα κράτος διαφθοράς και βίας που οι πελατειακές σχέσεις με τις πολυεθνικές συνιστούσαν για καιρό τη βάση του κρατικού μηχανισμού.

Επιπλέον, παρακολούθησαμε το διπλό ρόλο του πετρελαίου στη διαμόρφωση κοινωνικών σχηματισμών, αφού, από τη μία έφερε στο φως ενεργά λαϊκά κινήματα εναντίον της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της άνισης κατανομής των πετρελαιο-

⁸⁷ Όπως υποσημείωση 65, σ 71

⁸⁸ Περισσότερα στο: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press, σ 72

⁸⁹ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press

⁹⁰ όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 73

εσόδων, από την άλλη πλευρά, έφερε στην επιφάνεια μια νέα πολιτική οικονομία, αυτή της ιδιωτικοποιημένης βίας συντηρούμενη από το πετρέλαιο.

Σήμερα, η χώρα παραμένει εξαρτημένη από το πετρέλαιο ενώ το τελευταίο εξακολουθεί να συντηρεί ένα πολιτικό σύστημα το οποίο στηρίζεται στην παροχή «προστασίας» και στα χρήματα από την πολιτική, ενώ παρουσιάζεται άκαμπτο απέναντι σε κάθε είδους μεταρρύθμιση.⁹¹ Χαρακτηριστικό του συστήματος είναι ότι ο πρόεδρος Umaru Yar' Adua ανέβηκε στην εξουσία τον Απρίλιο του 2007 έπειτα από εκλογές τρομερής νοθείας. Ακόμα και η ελάχιστη ώθηση προς την κατεύθυνση της εκλογικής διαφάνειας, της επίσημης ανάληψης ευθυνών και της έντιμης οικονομικής διαχείρισης θα βοηθούσε τη χώρα να εκμεταλλευτεί το σημαντικό δυναμικό που διαθέτει.⁹²

Ολοκληρώνοντας αξίζει να παραθέσουμε απόσπασμα των λεγόμενων του Ρ. Καπουσίνσκι, του πρώτου ξένου ανταποκριτή της Πολωνίας, για τους πολέμους της Αφρικής, δεικτικά των χαρακτηριστικών των νέων πολέμων όπως αυτή διερευνήθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο καθώς και των ισχυρισμών μας για το ρόλο της βίας και της διαφθοράς στις εσωτερικές συγκρούσεις, στο παρόν κεφάλαιο: «Ο πόλεμος στην Ευρώπη ήταν μεταξύ τακτικών στρατών. Υπήρχε μέτωπο, μετόπισθεν, υπήρχε η ουδέτερη ζώνη κτλ. Στην Αφρική ο πόλεμος ήταν παντού. Η πρώτη γραμμή ήταν παντού. Οι πολεμιστές δε φορούσαν διαφορετικές στολές, δεν ξεχώριζαν. Καποιοι περνούσαν από τη μια στιγμή στην άλλη στο αντίπαλο στρατόπεδο. Δεν υπήρχαν πραγματικοί σύμμαχοι....Ήταν ένας ανώνυμος πόλεμος που μετακινιόταν συνεχώς. »⁹³

2.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΣΕΤΣΕΝΙΑΣ

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των νέων πολέμων, όπως αυτοί ορίστηκαν στο πρώτο κεφάλαιο, και της οικονομίας της τρομοκρατίας αποτελεί και η Τσετσενία. Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, τα ρωσικά στρατεύματα πραγματοποίησαν την καταστροφή της παραδοσιακής της οικονομίας, ένα φαινόμενο που συνέβαλε στη ριζοσπαστικοποίηση της σύγκρουσης και τελικά έστρωσε τον δρόμο για τα ισλαμιστικά ένοπλα κινήματα. Είναι μια διαδικασία, η οποία ανατρέχει στο 1862, όταν μετά από μισό αιώνα αντίστασης, οι Τσετσένοι υποχρεώθηκαν να γίνουν τμήμα της τσαρικής αυτοκρατορίας. Τελικά, κέρδισαν ένα σύντομο διάλειμμα ανεξαρτησίας το 1918, αλλά το 1920 εισέβαλε στην Τσετσενία ο Κόκκινος Στρατός και την προσάρτησε στην Ένωση των Σοβιετικών Δημοκρατιών. Το 1944 ο Στάλιν διέταξε

⁹¹ όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 82

⁹² Economist Intelligence Unit, The Economist (2008), Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟ 2008, Αθήνα: Η Καθημερινή, Ειδικές Εκδόσεις. Για τη Νιγηρία, βλέπε ακόμα: The World In 2007 (2007), London: The Economist, σ 110 & 92 (Nigeria Forecast)

⁹³ Εφημερίδα Η Καθημερινή (6/10/2003), Όταν τα παιδιά «παίζουν» πόλεμο..., Αθήνα: Αφιέρωμα Καθημερινής «Πολεμικοί Ανταποκριτές», σ 17

την απέλαση όλων των Τσετσένων (μισό εκατομμύριο ήταν την εποχή εκείνη) στη Σιβηρία και την καταστροφή χωριών και πόλεων. Μόλις στη δεκαετία του 1950 επιτράπηκε σε όσους είχαν επιβιώσει να επιστρέψουν, μετά την περίφημη αποκήρυξη της πολιτικής του Στάλιν από το διάδοχό του, Νικήτα Κρούστσεφ. Το 1990, όταν η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε, η εθνική συνέλευση της Τσετσενίας, η οποία περιελάμβανε όλες τις πολιτικές ομάδες, κήρυξε την ανεξαρτησία της. Η Ρωσία απέρριψε την απόφαση και το 1994 εξαπέλυσε τον πρώτο πόλεμο εναντίον της Τσετσενίας.⁹⁴

Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται κατά πόσο ο παράγοντας του πετρελαίου αποτέλεσε έναυσμα για την έναρξη του πολέμου αλλά και κίνητρο για τη διατήρηση της τσετσενικής διαμάχης. Προτού, όμως προχωρήσουμε σε αυτό, θα πρέπει να γίνει μνεία στην βιομηχανία πετρελαίου της Τσετσενίας, η οποία στο παρελθόν ήταν ο δεύτερος, μετά το Αζερμπαϊτζάν, παραγωγός πετρελαίου της Σοβιετικής Ένωσης. Στα 1970 η Τσετσενία παρήγαγε 21,5 εκατομμύρια τόνους πετρελαίου ετησίως, πέφτοντας στα έξι εκατομμύρια λίγο πριν τον πόλεμο. Σήμερα, η επίσημη παραγωγή αντιστοιχεί σε λιγότερους από 2 εκατομμύρια τόνους ετησίως, ή 40.000 βαρέλια/ημέρα. Η παράνομη εξόρυξη κυμαίνεται από 100.000 -σύμφωνα με την επίσημη εκτίμηση- έως 2 εκατομμύρια τόνους ετησίως.⁹⁵

Ένα από τα πλεονεκτήματα της τσετσενικής πετρελαιοβιομηχανίας ήταν η μεγάλη δυναμικότητα διύλισης, η οποία έκτοτε έχει μηδενιστεί εξαιτίας του πολέμου. Το διυλιστήριο του Γκρόζνι (Grozny), το μεγαλύτερο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, ήταν ακατάλληλο για το τσετσενικό πετρέλαιο, το οποίο αναγκαστικά μεταφερόταν σε ειδικό διυλιστήριο στο ρωσικό λιμάνι Τουάπσε (Tuapse) της Μαύρης Θάλασσας. Δεδομένου του πολέμου και της παρακμής που διένυε, η τσετσενική πετρελαιοβιομηχανία *Grozneft* δεν ήταν και το δελεαστικότερο έπαθλο στο διαπραγματευτικό παιχνίδι που οδήγησε στην ιδιωτικοποίηση της ρωσικής πετρελαιοβιομηχανίας. Παραμένει κρατική εταιρεία, με το 49% του μεριδίου της να ελέγχεται από τη φιλο-ρωσική τοπική προσωρινή κυβέρνηση της Τσετσενίας και το 51% από την κρατική ρωσική εταιρεία *Rosneft*.

Η *Grozneft* και η μητρική της εταιρεία *Rosneft* έχουν επιδοθεί σε μια απεγνωσμένη μάχη ενάντια στην τοπική προσωρινή κυβέρνηση της Τσετσενίας, το ρωσικό στρατό, τους οπλαρχηγούς και τους λαθρέμπορους, προκειμένου να έχουν υπό τον έλεγχό τους τη βιομηχανία και να εξαλείψουν την παράνομη μετάγγιση και διύλιση. Ακόμα και οι μισθοί του προσωπικού της *Grozneftgaz* υπαγορεύονται κάποιες φορές από τους Τσετσένους αντάρτες. Τα τελευταία τρία χρόνια έχει σημειωθεί μια κάποια πρόοδος σε αυτό το θέμα, καθώς μια συνεχώς αυξανόμενη

⁹⁴ «Στη διάρκεια...εναντίον της Τσετσενίας.» : Ναπολεόνι Λ. (2005), Οικονομία του τρόμου. Ο Νέος Ιερός Πόλεμος, Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, σ 292

⁹⁵ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 131

ποσότητα τσετσενικού πετρελαίου παράγεται πλέον με νόμιμο τρόπο. Η *Grozneft* αποτελεί επίσης την πιο διαυγή πηγή εισοδήματος και τον πιο διαφανή πάροχο δημοσίων υπηρεσιών για τον τσετσενικό πληθυσμό.⁹⁶

Λίγο πριν την κατάρρευση της ΕΣΣΔ τη δεκαετία του 1980 ξεκινά να σχηματίζεται και το αποσχιστικό κίνημα της Τσετσενίας υπό τον Πρόεδρο Dudayev, στου οποίου το πρόσωπο ο Yeltsin είχε δει αρχικά ένα σύμμαχο ενάντια στον Γκορμπατσώφ και τους εναπομείναντες υποστηρικτές της ΕΣΣΔ.⁹⁷

Ωστόσο, η ακραία ρητορική του Dudayev αποξένωσε τους Ρώσους και τον Γέλτσιν αλλά και τα πιο μετριοπαθή στοιχεία από το κίνημα. Αυτή την έλλειψη υποστήριξης ο ίδιος προσπάθησε να καλύψει με τη δημιουργία ενός ισχυρού πυρήνα αποτελούμενου από εγκληματίες και «μισθωμένους» οπλαρχηγούς.

Την περίοδο ηγεσίας του η πετρελαιοβιομηχανία της Τσετσενίας σημείωσε σοβαρή ύφεση. Επιπλέον, για την περίοδο 1991-94 έλαβε από τη Ρωσία ποσοτώσεις στις εξαγωγές πετρελαίου που υπολογίζονται από 300 εκατομμύρια δολάρια έως 1 δισεκατομμύριο δολάρια. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τους επαναπατρισμούς μελών της τσετσενικής μαφίας που εκείνη την εποχή έλεγχαν τη Μόσχα, θα αρκούσε για να πλουτίσουν οι λιγότεροι από 1 εκατομμύριο κάτοικοι της περιοχής, πλούτος που, ωστόσο, δεν αφορούσε τους απλούς Τσετσένους.⁹⁸

Από τη άλλη πλευρά, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης επί Γέλτσιν, οι στρατιωτικές επεμβάσεις στην Τσετσενία, οι ιδιωτικοποιήσεις –με συνοπτικές διαδικασίες και για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων- των κρατικών εταιρειών, οι χαμηλές τιμές του πετρελαίου, οι χαμηλές εισπράξεις φόρου και το γενικευμένο φαινόμενο της υπεξαίρεσης χρημάτων, είχαν ως αποτέλεσμα να αδειάσουν τα κρατικά ταμεία και να επισφραγιστεί η οικονομική και πολιτική κρίση της χώρας (1998: η κατάρρευση του ρουβλίου).⁹⁹ Ακόμη, ο Κόκκινος Στρατός είχε χάσει το κύρος και την ιδεολογία του, το υψηλό ηθικό και το σκοπό ύπαρξής του.

Ένας πόλεμος στη φάση της οικονομικής – κοινωνικής διαφθοράς και κατάρρευσης που διένυε η Ρωσία επί Yeltsin θα μπορούσε να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη υπέρ του ίδιου και ορισμένων στρατιωτικών διοικητών ευνοϊκά προσκείμενων σε αυτόν, ενώ πρόβαλε και ως ιδανική ευκαιρία για τον ηθικά ηττημένο στρατό.

⁹⁶: «Ένα από τα πλεονεκτήματα..πληθυσμό»: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 131- 132

⁹⁷ Τη σύνθεση του κινήματος συνιστούν: η προνομιά κοινωνική τάξη των αξιωματούχων του σοσιαλιστικού καθεστώτος, μέλη του υποκόσμου και της παραοικονομίας και διανοούμενοι. Ακόμη, συμμετέχουν μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος : Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press

⁹⁸ όπως προηγούμενη υποσημείωση σ133- 135

⁹⁹ «Η κληρονομιά του Γέλτσιν στον Πούτιν», 29/4/2007, (www.news.kathimerini.gr) και «Ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας», 16/1/2004, (www.bbc.co.uk/greek)

Όσον αφορά το γεωπολιτικό περιβάλλον της σύγκρουσης που αφορούσε και τα πραγματικά αίτια του πολέμου ήταν: «ακριβώς ο πετρελαιοαγωγός που διασχίζει αυτή την αποσχιστική δημοκρατία της ρωσικής ομοσπονδίας», η «ανάκτηση του ελέγχου του που θα μπορούσε να κάνει το αζερινό πετρέλαιο να περάσει καταρχήν στο Νοβοροσίσκ (ρώσικο λιμάνι στη Μαύρη Θάλασσα) και κατόπιν από εκεί προς το Μπουργκάς και την Αλεξανδρούπολη»¹⁰⁰.

Περισσότερο συγκεκριμένα ο ανταγωνισμός ΗΠΑ – ΕΣΣΔ για την κατασκευή αγωγού που θα διοχέτευε πετρέλαιο της Κασπίας στη Μεσόγειο και τα εδάφη που αυτός θα διέσχιζε, με τα συνεπακόλουθα πολιτικά και οικονομικά οφέλη, συνέπεσε με το ξέσπασμα του πολέμου. Η αμερικανική πρόταση εναπόκειτο στη δημιουργία του αγωγού Μπακού (λιμάνι στο Αζερμπαϊτζάν) – Τιφλίδας (Γεωργία) – Τσεϊχάν¹⁰¹(τούρκικο λιμάνι), ο οποίος διέρχεται από τη Γεωργία παρακάμπτοντας τη Ρωσία, και στόχευε να μειώσει τον έλεγχο της τελευταίας πάνω στις νέες ανεξάρτητες δημοκρατίες που είχαν αναδυθεί μετά την πτώση της ΕΣΣΔ.

Οι Ρώσοι, από την πλευρά τους , επιθυμούσαν να χρησιμοποιηθεί ο ήδη υπάρχων αγωγός που οδηγούσε από το Μπακού στο ρωσικό λιμάνι του Νοβοροσίσκ και από εκεί το πετρέλαιο να φορτώνεται σε τάνκερ και να διοχετεύεται στην Ευρώπη.¹⁰² Καθοριστικό θέμα για τη Ρωσία, εκτός των άλλων, ήταν ότι η πρόταση των ΗΠΑ θα σήμαινε τη διέλευση του αγωγού από το έδαφος της Τσετσενίας.

Επιπρόσθετα, το ενδεχόμενο της διεύρυνσης του NATO με άνοιγμα προς τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες συζητιόταν για πρώτη φορά. Η εμφάνιση του άξονα Ουκρανίας- Γεωργίας- Αζερμπαϊτζάν, με τη στήριξη των ΗΠΑ, αντιμετώπιστηκε από το ρωσικό κατεστημένο ως σοβαρότατη απειλή. Μία ανεξάρτητη Τσετσενία θα μπορούσε πολύ άνετα να προσκολληθεί σε αυτόν τον άξονα. Θα μπορούσε επίσης να μειώσει σημαντικά τη δυνατότητα μεταφοράς πετρελαίου της Κασπίας μέσω της Ρωσίας.

Πράγματι, οι Τσετσένοι, μέσω της διακοπής της λειτουργίας του αγωγού Μπακού- Νοβοροσίσκ, μείωσαν σημαντικά τη διαπραγματευτική δύναμη της Ρωσίας σε ένα κρίσιμο στάδιο της διαπραγματευτικής διαδικασίας για τη διαδρομή που θα ακολουθούσε ο «Κύριος Αγωγός Εξαγωγής Πετρελαίου».¹⁰³

¹⁰⁰ Δελαστίκ Γ. (2001), ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΩΡΑ. Ο Δρόμος προς τη Μονοκρατορία. Μέση Ανατολή, Πετρέλαια, Ισλάμ, Αθήνα: Λιβάνη

¹⁰¹ Αγωγός που τελικά εγκαινιάστηκε 25/5/ 2005 επιτυγχάνοντας μια εκ των προτεραιοτήτων των ΗΠΑ που ήθελαν πρόσβαση στα πετρέλαια της Κασπίας δίχως την εμπλοκή της Ρωσίας ή του Ιράν (περισσότερα στο : «Σε λειτουργία ο αγωγός Μπακού- Τσεϊχάν», 25/5/2005, www.bbc.co.uk)

¹⁰² Δελαστίκ Γ. (2001), ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΩΡΑ. Ο Δρόμος προς τη Μονοκρατορία. Μέση Ανατολή, Πετρέλαια, Ισλάμ, Αθήνα: Λιβάνη

¹⁰³ «Το ενδεχόμενο...Πετρελαίου»: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 137

Η απειλή της Τσετσενίας να οδηγήσει ολόκληρο το Βόρειο Καύκασο εκτός Ρωσίας, αποκόβοντας την τελευταία από τα «αφιλόξενα νερά» της Κασπίας και της Μαύρης Θάλασσας, αποτελεί επαναλαμβανόμενο εφιάλτη για τους Ρώσους γεωστρατηγιστές και πιο συγκεκριμένα για το παραδοσιακό στρατιωτικό κατεστημένο, αφού εδώ και αιώνες είναι σημείο αναφοράς για όλες τις επιτυχημένες επιχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν με σκοπό την επίτευξη σταθερότητας στην περιοχή.¹⁰⁴

Για να αποφύγει τον πόλεμο στην Τσετσενία, η Ρωσία ήταν έτοιμη να παραχωρήσει ειδικό καθεστώς στην Τσετσενία με τον όρο να κρατήσει η Μόσχα τον πλήρη έλεγχο των μέσων μεταφοράς που περνούν από τη δημοκρατία αυτή και επίσης η πετροχημική βιομηχανία του Γκρόζνυ (πρωτεύουσα της Τσετσενίας) να ελέγχεται από κοινού με τη Ρωσία.¹⁰⁵

Το άλλο επαναλαμβανόμενο θέμα των πολέμων της Ρωσίας κατά της Τσετσενίας είναι η εγκληματική δράση. Κατά τη σοβιετική εποχή, οι Τσετσένοι κατείχαν «εξέχουσα» θέση στον εγκληματικό υπόκοσμο. Τα μέλη της τσετσενικής μαφίας πίστευαν ότι η κλοπή κρατικής περιουσίας και η παραβίαση του σοβιετικού νόμου ήταν πράξεις πατριωτισμού. Μέχρι το ξέσπασμα του πολέμου το 1994, η Ρωσία είχε παραδοθεί στο οργανωμένο έγκλημα¹⁰⁶ και τη βία. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, οι εγκληματικές πράξεις που προέρχονταν από την Τσετσενία έφτασαν σε πρωτοφανή επίπεδα.¹⁰⁷

Η αφορμή τελικά δόθηκε με τις διαδοχικές πειρατείες τεσσάρων λεωφορείων στη γειτονική Ινγκουσετία τον Ιούνιο και Ιούλιο του 1994.¹⁰⁸

Χαρακτηριστικό κατά τη διάρκεια του πολέμου ήταν ότι ο στρατός βρισκόταν στα όρια της ανταρσίας, ενώ οι μισθοφόροι¹⁰⁹, που ήταν ακόμα πιο ανίκανοι κι από τους νεοσύλλεκτους την ώρα της μάχης, έγιναν γνωστοί για την τρομοκρατία που

¹⁰⁴ όπως προηγούμενη υποσημείωση

¹⁰⁵ ¹⁰⁵ Δελαστίκ Γ. (2001), ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΩΡΑ. Ο Δρόμος προς τη Μονοκρατορία. Μέση Ανατολή, Πετρέλαια, Ισλάμ, Αθήνα: Λιβάνη, σ 185 (Ανάλογη συμφωνία είχε κλείσει το Ταταρστάν (η πολυπληθέστερη μουσουλμανική δημοκρατία της Ρωσίας), αλλά ο Dudayev με τη σφοδρή αντι-ρωσική ρητορική του απέτρεψε σχετικές διαπραγματεύσεις).

¹⁰⁶ «Οργανωμένο έγκλημα συνιστά η δράση ομάδων η επιχειρησιακή δομή των οποίων έχει ως πρωταρχικό αντικειμενικό στόχο την απόκτηση χρημάτων από παράνομες δραστηριότητες, συχνά χρησιμοποιώντας το φόβο και τη διαφθορά»: Μπόση Μ. (2000), Περί του ορισμού της Τρομοκρατίας, Αθήνα: Π. Τραυλός

¹⁰⁷ «Το άλλο επαναλαμβανόμενο.. πρωτοφανή επίπεδα» : Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 137-8. Την περίοδο εκείνη, οι Τσετσένοι έλεγχαν το κύκλωμα της «προστασίας» έναντι χρημάτων στη Μόσχα – μια σημαντική πηγή εσόδων, καθώς η Μόσχα αντιπροσώπευε το 35 επί τοις εκατό της ρώσικης οικονομίας.

¹⁰⁸ «Η Ρωσία παίζει με τον εμφύλιο στην Τσετσενία», 23/7/6, www.enet.gr

¹⁰⁹ Κατά τον Μύνκλερ η ελλιπής πολιτική δέσμευση έναντι του εντολέως που έχουν οι μισθοφόροι συνιστά πλεονέκτημα, από την άποψη, ότι δεν έχουν δυνατότητα να εισακουσθούν πολιτικά σε ριζοκίνδυνες επεμβάσεις και με πολλές απώλειες, αλλά το μειονέκτημά τους αφορά στην έλλειψη της απαραίτητης πειθαρχίας και στην ανθεκτικότητα στη διαφθορά. Ως εκ τούτου, δυσχεραίνουν επεμβάσεις που αποσκοπούν στον τερματισμό κάποιου πολέμου ή στην ειρήνευση.

Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης

ασκούσαν σε ανυπεράσπιστους Τσετσένους αμάχους, οι οποίοι ήταν και τα κυριότερα θύματα αυτού του πολέμου.¹¹⁰

Σε απάντηση της εισβολής και της στρατιωτικής βιαιότητας, οι Τσετσένοι παραμέρισαν τις διαφορές τους και οργάνωσαν μια επιχείρηση για την εκδίωξη των ρωσικών δυνάμεων που διάρκεσε δύο χρόνια και στέφθηκε από επιτυχία. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις των Τσετσένων έφτασαν στο αποκορύφωμά τους με μια ταπεινωτική ήττα των ρωσικών δυνάμεων και την πτώση του Γκρόζνι. Αμέσως μετά, ακολούθησαν διαπραγματεύσεις και η απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων. Ακολούθησε η συμφωνία του Χασαβιούρτ (Σεπτέμβριος 1996), που άφηνε ανοικτό το ζήτημα της ανεξαρτησίας της Τσετσενίας με σκοπό να προσδιοριστεί μετά από πέντε χρόνια. Το Μάιο του 1997, ο νεοεκλεγείς Τσετσένος Πρόεδρος Maskhadov και ο Yeltsin υπέγραψαν τη «Συνθήκη για την Ειρήνη και τις Αρχές των Διμερών Σχέσεων ανάμεσα στη Ρωσική Ομοσπονδία και τη Δημοκρατία Τσετσενίας-Ινγκους». Η συνθήκη κατήγγειλε τη χρήση βίας και όριζε ότι οι σχέσεις μεταξύ Τσετσενίας και Ρωσίας θα έπρεπε να είναι «σύμφωνες με τις κοινά αποδεκτές αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου» - μια *de facto* αναγνώριση της τσετσενικής ανεξαρτησίας.¹¹¹

Η ανοικοδόμηση μετά από έναν τέτοιο καταστροφικό πόλεμο απαιτούσε σημαντικούς πόρους αλλά αντί για αυτό, η Τσετσενία υπέστη έναν πραγματικό αποκλεισμό, ενώ όποιες απόπειρες γίνονταν για να σπάσει η πολιτική και οικονομική απομόνωση της παρεμποδίζονταν από το ρωσικό κατεστημένο. Χωρίς γερά οικονομικά θεμέλια, ο μετριοπαθής Τσετσένος Πρόεδρος Maskhadov δεν είχε καμία ελπίδα να προσφέρει ανακούφιση στους απλούς πολίτες ή να επιβάλει την εξουσία του στους ανυπότακτους οπλαρχηγούς που τον είχαν βοηθήσει να κερδίσει τον πόλεμο.¹¹²

Ο δεύτερος τσετσενικός πόλεμος που ξεσπά το 1999 και έρχεται ως συνέχεια μιας σειράς τρομοκρατικών επιθέσεων στη Μόσχα, τη σύλληψη ομήρων, την εισβολή στο Νταγκεστάν¹¹³ και άλλες ενέργειες που φέρουν ομοιότητες με τις ενέργειες της Αλ Κάιντα, διαρκεί μέχρι σήμερα.

Τελικά το κράτος κατέρρευσε και στο κενό που δημιουργήθηκε κυριάρχησαν πολέμαρχοι και ένοπλες ομάδες. Μέχρι τότε υπήρχαν Άραβες στην Τσετσενία, η

¹¹⁰ Όπως υποσημείωση 94, ακόμα βλέπε: «Στόχος των Ρώσων οι αρρένες της Τσετσενίας», 23/7/2002, www.bbc.co.uk/greek

¹¹¹ «Σε απάντηση..ανεξαρτησίας»: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 139

¹¹² Για την ανοικοδόμηση της Τσετσενίας βλέπε: www.europarl.europa.eu, 7/10/1999, Τσετσενία, (όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 140)

¹¹³ Οι συντονισμένες επιθέσεις σε τρία συγκροτήματα διαμερισμάτων στη Ρωσία, που άφησαν πίσω τους περισσότερους από 300 νεκρούς και η απεγνωσμένη εισβολή των Τσετσένων στο γειτονικό Ντάγκεσταν τον Αύγουστο του 1999 δίνουν και επίσημα το έναυσμα στη Ρωσία για το δεύτερο τσετσενικό πόλεμο.

οποία ήταν παραδοσιακά ένα κοσμικό κράτος , αν και η πλειονότητα των κατοίκων της είναι μουσουλμάνοι. Η κατάρρευση του κράτους άνοιξε τις πύλες στις ισλαμιστικές ένοπλες οργανώσεις , περιλαμβανομένων και των οπαδών του Μπιν Λάντεν, που σύντομα μετέτρεψαν την κοσμική αντίσταση της Τσετσενίας σε ριζοσπαστικό φονταμενταλισμό.¹¹⁴

Στο μεσοδιάστημα μεταξύ των δύο πολέμων ανακαλύφθηκε ο «ουαχαμπισμός» (*wahhabism*)¹¹⁵ από ορισμένους εξέχοντες Τσετσένους οπλαρχηγούς – πρόκειται για ακραία μορφή ισλαμικού ριζοσπαστισμού που συνδέεται με τη βασιλική οικογένεια της Σαουδικής Αραβίας και την Αλ Κάιντα.¹¹⁶

Σκοπός του δεύτερου τσετσενικού πολέμου ήταν να αποκατασταθεί το πλήγμα που είχε επιφέρει η πρώτη διαμάχη στην εθνική υπερηφάνεια των Ρώσων και στο στρατό τους. Ο σχεδιασμός του προέβλεπε τη χρήση υπέρμετρου αριθμού δυνάμεων βάσει του αμερικανικού προτύπου (80.000 ρώσοι στρατιώτες εναντίον 3.000 ανταρτών, σύμφωνα με τις περισσότερες εκτιμήσεις) και βομβαρδισμούς μεγίστης ακρίβειας, ενώ λαμβάνονταν όλα τα απαραίτητα μέτρα και προφυλάξεις για την αποφυγή απωλειών από τη ρωσική πλευρά.¹¹⁷ Σε αντίθεση με τον πρώτο πόλεμο, ο δεύτερος πόλεμος δε φαίνεται να μπορεί να οριοθετηθεί χρονικά αφού νοείται ως αντιτρομοκρατική επιχείρηση.¹¹⁸ Κατά τον Πρόεδρο της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Πούτιν, ο πόλεμος αυτός «εντάσσεται στον ευρύτερο πόλεμο που έχει κηρυχθεί διεθνώς κατά της τρομοκρατίας».¹¹⁹ Η προληπτική δράση εναντίον των Τσετσένων αυτονομιστών, εξισωμένων πλέον με τις τρομοκρατικές ομάδες, θεωρείται νομιμοποιημένη: «Η Ρωσία δίνει έναν πόλεμο χωρίς σύνορα ή μέτωπα , χωρίς ένα συγκεκριμένο και ορατό στρατό» (Ιγκόρ Ιβανώφ, Υπουργός Αμύνης).¹²⁰

Χαρακτηριστικό των νέων πολέμων είναι και η επίδειξη βαναυσότητας ιδίως εναντίον των αμάχων, γεγονός που συναντάται και στον υπό εξέταση πόλεμο αφού

¹¹⁴ «Τελικά το κράτος.. φονταμενταλισμό»: Ναπολεόνι Λ. (2005), Οικονομία του τρόμου. Ο Νέος Ιερός Πόλεμος, Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, σ 292-3 Επίσης, βλ. Oil War: Οι διασυνδέσεις με διεθνή δίκτυα ισλαμιστικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένης και της Αλ Κάιντα, ίσως να αποτέλεσαν ένα ακόμη μέσο πλουτισμού για τους Τσετσένους οπλαρχηγούς.

¹¹⁵ Για την έννοια του ουαχαμπισμού (*wahhabism*), βλέπε: Ναπολεόνι Λ. (2005), Οικονομία του τρόμου. Ο Νέος Ιερός Πόλεμος, Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, σ 351-2 (Γλωσσάρι)

¹¹⁶ Βλέπε ακόμα: www.bbc.co.uk/greek, «Καρκίνος» η ιδεολογία του Μπιν Λάντεν, 23/6/2004

¹¹⁷ όπως υποσημείωση 98 , σ 142

¹¹⁸ βλέπε και Μύνκλερ: « Οι νέοι πόλεμοι δεν έχουν ούτε αναγνωρίσιμη αρχή ούτε ορατό τέλος.»

¹¹⁹ www.bbc.co.uk/greek, «Δύσκολα ερωτήματα», 6/11/2003

¹²⁰ www.bbc.co.uk/greek, : «Η Ρωσία πολεμά εναντίον της τρομοκρατίας σε όλα τα μέτωπα», 5/11/2002 και : «Τσετσενοί αντάρτες και τρομοκρατία», 1/3/2003. Σχετικές αναφορές με την προβολή του πολέμου κατά της τρομοκρατίας ως αίτιο του β' τσετσενικού πολέμου: Galeotti Mark (august/september 2002), Crime pays, "The World Today", vol. 58. no 819, p.37-38 και Tompson William (february 2002), Begging Ends, "The World Today", vol. 58, no 2, p. 16-19,

δολοφονίες, βιασμοί, βασανιστήρια και απαγωγές διαπράττονται συστηματικά από όλα τα παρακλάδια των ρωσικών δυνάμεων ασφαλείας που δρουν στην Τσετσενία και πλέον από τους Τσετσένους συμμάχους τους με όλο και μεγαλύτερη συχνότητα. Σύμφωνα με διάφορες πηγές, υπολογίζεται ότι περισσότεροι από 25.000 Τσετσένοι άμαχοι έχουν χάσει τη ζωή τους, ενώ, ένας ανάλογος αριθμός πολιτών θεωρούνται αγνοούμενοι, κυρίως εξαιτίας των ρωσικών εκκαθαριστικών επιχειρήσεων. Η διεθνής οργάνωση “International Helsinki Federation” για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατηγόρησε τις ρωσικές ένοπλες δυνάμεις ότι επιδίδονται σε εκτελέσεις με στόχο να μειώσουν τον άρρενα πληθυσμό της αποσχισθείσης δημοκρατίας, ενώ μηνιαίως διαπιστώνονται από πενήντα έως ογδόντα πτώματα μετά τις επιχειρήσεις ειδικών μονάδων των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων.¹²¹

Μετά από οχτώ χρόνια πολέμου η κατάσταση στη Ρωσία δε φαίνεται να έχει βελτιωθεί αισθητά, αφού οι αντάρτες φαίνεται να έχουν απόλυτη ελευθερία κινήσεων σε οποιοδήποτε μέρος της Τσετσενίας αλλά και σε ολόκληρο το Βόρειο Καύκασο. Την ίδια στιγμή ωστόσο, οι Ρώσοι φαίνεται πως έχουν καταφέρει να ανακτήσουν και να συσπειρώσουν γύρω τους ορισμένους Τσετσένους συμμάχους.¹²²

Εκτός από το ανοιχτό ενδεχόμενο ενός εμφυλίου πολέμου μεταξύ των εθνοτικών ομάδων στην ίδια την Τσετσενία, οι διάφοροι οπλαρχηγοί έχουν, όπως φαίνεται, πετύχει να εμπλέξουν στη διαμάχη και ορισμένες γειτονικές περιοχές.

Πριν να εξεταστούν οι παράγοντες εκείνοι που συντηρούν τη διαμάχη, παρατηρείται ότι ο πρώτος από το δεύτερο πόλεμο διαφοροποιούνται ως προς 1) το γεγονός της ειδησεογραφικής κάλυψης,¹²³ που πλέον είναι αρκετά περιορισμένη (στην διάρκεια της πρώτης προεδρικής θητείας του Πούτιν έκλεισαν ή περιήλθαν στον κρατικό έλεγχο και οι έξι ανεξάρτητοι εθνικοί τηλεοπτικοί σταθμοί που υπήρχαν όταν ανέλαβε πρόεδρος το 2000) και 2) το ποσοστό των Ρώσων που είναι αντίθετοι προς τον πόλεμο, πριν (στον πρώτο πόλεμο) έφταναν στο 60%, ποσοστό που αντιστράφηκε με το ξέσπασμα του δεύτερου πολέμου.¹²⁴

¹²¹ «Στόχος των Ρώσων οι άρρενες της Τσετσενίας, επισημαίνει έκθεση διεθνούς οργάνωσης», 23/7/2002, www.bbc.co.uk/greek

¹²² Ένας εκ των σημαντικότερων είναι ο Καδγρον, ο οποίος δολοφονήθηκε το 2003. Οι “Καδγρον” έχουν τις αυτοαποκαλούμενες «αμυντικές δυνάμεις της Τσετσενίας» – που αριθμούν πάνω από 1.000 άντρες. Αυτή η στρατιωτική δύναμη, αποτελούμενη κυρίως από πρώην αντάρτες, έχει τις δικές της οικονομικές και πολιτικές επιδιώξεις και διαπράττει με τη σειρά της παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. »: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 142-3

¹²³ Για σχέση Ρωσίας με ΜΜΕ όσον αφορά τους πολέμους στην Τσετσενία βλέπε: «Ρωσία και ισχυροί ηγέτες», 13/3/2004 και «Ανεπιθύμητο στη Ρωσία το ABC», 2/8/2005, www.bbc.co.uk/greek και Thompson Jack (2002), Telling Lies, The World Today, vol.58, no 12, p 15-16 (december 2002), Sobell Vlad (2001), Russia turns West, The World Today, vol.57, no 11, p 18-19 (november 2001)

¹²⁴ «Ο Βλαντιμίρ Πούτιν έκανε τους Ρώσους να αισθάνονται ξανά υπερηφάνεια και η πρώτη εκστρατεία του κατά των Τσετσένων αυτονομιστών τους έκανε να τον εκλέξουν πρόεδρο»: «Ρωσία και ισχυροί ηγέτες, 13/3/04 και «Το πρόβλημα της Τσετσενίας», 16/1/2004, www.bbc.co.uk/greek

2.2.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΤΗΡΟΥΝ ΤΗ ΔΙΑΜΑΧΗ

Κατά τον Μύνκλερ, από τους απλούς στρατιώτες έως την κορυφή των αξιωματικών, ο ρωσικός στρατός απεδείχθη διεφθαρμένος, και αυτή πρέπει να είναι η σημαντικότερη εξήγηση για το γεγονός ότι παρόλη την καταπιεστική του υπερισχύ δεν έχει κατορθώσει έως τώρα να τερματίσει επιτυχώς τον πόλεμο, σε μια τοπικά περιορισμένη περιοχή¹²⁵

Ακόμα είναι κοινή παραδοχή Τσετσένων και Ρώσων αναλυτών ότι η συνεχιζόμενη διαμάχη είναι οικονομικά υποκινούμενη: «Ο πόλεμος έχει δημιουργήσει τη δική του αυτό-υποστηριζόμενη οικονομία, συμπεριλαμβανομένων και των ομάδων που μόνο μέσω αυτού μπορούν να επιβιώσουν. Οι ομάδες αυτές αποτελούνται από Ρώσους αξιωματικούς, μισθοφόρους και Τσετσένους οπληρχηγούς που μάχονται και στις δύο πλευρές. Η οικονομία του πολέμου περιλαμβάνει πολλά στοιχεία που αλληλο-τροφοδοτούνται και δημιουργούν μια αμοιβαία σχέση εξάρτησης και ωφέλειας μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών.»¹²⁶

Άλλο αίτιο της συνέχισης της διαμάχης η κορύφωση της βιαιότητας εξ αμφοτέρων πλευρών, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Βασικός παράγοντας είναι και το πετρέλαιο: υπάρχουν πάνω από 3.000 παράνομα διυλιστήρια σε ολόκληρη την Τσετσενία –πολλά από αυτά βρίσκονται σε αυλές σπιτιών. Ολοένα και περισσότερες διαμάχες ξεσπούν μεταξύ οπληρχηγών και ισχυρών παραγόντων όλων των πλευρών για τη διανομή και ανακατανομή των αποθεμάτων αυτών. Τα προϊόντα που προκύπτουν από τη διύλιση μεταφέρονται με εκατοντάδες πετρελαιοφόρα ημερησίως μέσω των γνωστών «πετρελαϊκών οδών» σε γειτονικές ρωσικές επαρχίες. Οι διάφορες υποομάδες των ρωσικών δυνάμεων ασφαλείας «φορολογούν» κάθε στάδιο της διαδικασίας, παρακρατώντας με αυτόν τον τρόπο έως και το 50% των συνολικών εσόδων.¹²⁷

Πολλές φορές κίνητρο για την αποφυγή της παρεκτροπής των συνθηκών σε κατάσταση αναρχίας, όχι μόνο στον υπό εξέταση πόλεμο αλλά και σε άλλους πλησίον ή εντός πετρελαιοπαραγωγών περιοχών, είναι η παροχή του πετρελαίου και εν προκειμένω η διατήρηση των εισοδημάτων όλων των ομάδων που αναφέρθηκαν πιο πάνω ότι επωφελοούνται από αυτό.¹²⁸

¹²⁵ Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης, σ168

¹²⁶ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 145

Περισσότερα αναφέρει στην ίδια σελίδα ο Yahia Said και για τα σημεία ελέγχου για τα οποία ο ρωσικός στρατός εισπράττει από ένα έως 10 δολάρια για κάθε άτομο που περνά από αυτά. Πολλοί τσετσένοι αντάρτες δωροδοκώντας το ρωσικό στρατό τα παρακάμπτουν και εξαπολύουν επιθέσεις κατά αμάχων, όπως αυτή στο νοσοκομείο του Budyonovsk το 1995.

¹²⁷ «από... εσόδων», όπως υποσημείωση 113, σ 147

¹²⁸ Ο Ebel φαίνεται να θεωρεί το ενδεχόμενο αποκατάστασης της ειρήνης λίγο πιθανό στην περιοχή : «Μια πολιτικά σταθερή Τσετσενία δεν μπορεί από μόνη της να διασφαλίσει την απρόσκοπτη ροή του πετρελαίου από το έδαφός της. Ο τσετσενικός εθνικισμός είναι βαθιά ριζωμένος και δεν θα

Το δε τσετσενικό πετρέλαιο προσφέρεται για παράνομη άντληση αφού βρίσκεται πολύ κοντά στην επιφάνεια και διυλίζεται πολύ εύκολα για την παραγωγή βενζίνης.¹²⁹

Ένα πρόβλημα ακόμη όσον αφορά τη διατήρηση της διαμάχης είναι ότι τα ελάχιστα ποσά που διατίθενται ως οικονομική βοήθεια στην ανοικοδόμηση της Τσετσενίας υπεξαιρούνται συστηματικά προτού φτάσουν από τη Μόσχα στο Γκρόζνυ.¹³⁰

Όσον αφορά τις κριτικές που δεχόταν κατά καιρούς η Μόσχα για τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η αμερικανική στάση ως προς τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας συνέβαλε στην αποσιώπησή τους. «Οι επιθέσεις 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στη Νέα Υόρκη και στην Ουάσινγκτον δεν εξουδετέρωσαν όλες τις επικρίσεις αλλά οπωσδήποτε έδωσαν ένα προπαγανδιστικό ατού στο Κρεμλίνο που έσπευσε να το εκμεταλλευτεί. Οι Τσετσένοι αυτονομιστές ταυτίστηκαν με τους ακραίους ισλαμιστές.»¹³¹

Η Ευρώπη έχει κατά καιρούς πιέσει τη Ρωσία για τον περιορισμό των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τσετσενία¹³² αλλά οι πιέσεις αυτές φαίνονται να αμβλύνονται. Η γαλλική εφημερίδα Liberation ανέφερε μετά την τραγωδία στο Μπεσλάν¹³³: «η αναγνώριση του θετικού ρόλου που ορισμένες φορές παίζουν οι Ρώσοι ηγέτες στη διεθνή σκηνή δεν είναι ασύμβατη με την αποδοκιμασία της πολιτικής του για την Τσετσενία...ο σκοπός της διατήρησης της εδαφικής ακεραιότητας της Ρωσίας δεν δικαιολογεί τα μέσα του βρώμικου πολέμου στην Τσετσενία».¹³⁴ Η Le Monde, με τη σειρά της, στηλιτεύει το γεγονός ότι η Γαλλία τάσσεται κατά της βίαιης καταστολής των τρομοκρατικών απειλών από το Ιράκ, ενώ σωπαίνει όταν πρόκειται για παρόμοιες απειλές που καταπνίγονται με αίμα στην Τσετσενία, ενώ αντίστοιχα επικριτική είναι και η γερμανική εφημερίδα Der Tagesspiegel στην γερμανική κυβέρνηση.¹³⁵

καταλαγιάσει όποιοι κι αν είναι οι όροι μιας συμφωνίας μεταξύ Ρωσίας και Τσετσενίας.»: Ebel R. E. (winter 1995), The history and politics of chechen oil , Caspian Crossroads Magazine, Num 1

¹²⁹ όπως υποσημείωση 127

¹³⁰ «Πίσω από το προσωπείο της ανοικοδόμησης κρύβεται η εξαθλίωση. Η ανεργία φτάνει στο 80% και η τοπική κυβέρνηση αφάνει τους εργάτες της απλήρωτους για μήνες»: The Guardian, «Το νέο πρόσωπο της Τσετσενίας», 1/3/2008, www.news.kathimerini.gr

¹³¹ Το πρόβλημα της Τσετσενίας, 16/1/2004, www.bbc.co.uk, Russell John (2002), On the side of might, The World Today, vol.58, no 12, p 17-18 (december 2008)

¹³² Για τις επικρίσεις κατά της Ρωσίας και την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βλέπε και την ετήσια έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας καθώς και το αφιέρωμα των Γιατρών Χωρίς Σύνορα στις αντίστοιχες ιστοσελίδες:

¹³³ Κωμόπολη της Β.Οσετίας όπου κρατήθηκαν όμηροι εκατοντάδες άνθρωποι το Σεπτέμβρη του 2004. Οι Τσετσένοι αυτονομιστές αιτούνταν τη μόνιμη απομάκρυνση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων από το έδαφος της Τσετσενίας. Τελικά ένας μικρός αριθμός ομήρων σώθηκε, γεγονός που κατάστηλιτεύτηκε από τον ευρωπαϊκό Τύπο λόγω των χειρισμών του Πούτιν στην υπόθεση.

¹³⁴ «Στη χώρα των ψεμάτων», 7/9/2004, www.bbc.co.uk/greek

¹³⁵ «Το Κρεμλίνο στο στόχαστρο», 6/9/2004, www.bbc.co.uk/greek

Από την άλλη πλευρά, ο Σίλβιο Μπερλουσκόνι κατόπιν της ευρω-ρωσικής συνόδου κορυφής στη Ρώμη το 2003 και με το ρόλο του προεδρεύοντος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, και παρά την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θέτει όρο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τσετσενία, εξήρε τις προσπάθειες του Πούτιν για την εφαρμογή του νόμου στην υπόθεση Γιούκος¹³⁶ και έκανε λόγο για τρομοκράτες στην Τσετσενία.¹³⁷

Ίσως η διπλή αυτή στάση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μην είναι άσχετη με το γεγονός ότι προμηθεύεται περίπου το 25 % των αποθεμάτων της σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο από τη Ρωσία ενώ πιστεύεται πως σύντομα η τελευταία θα προμηθεύει το 50% των αναγκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε φυσικό αέριο.¹³⁸ Ακτιβιστές εξέφρασαν την ανησυχία ότι «η δίψα της Ευρώπης για πετρέλαιο και φυσικό αέριο» θα την οδηγήσει να θυσιάσει την πολιτική προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹³⁹

Αρκετές εφημερίδες επέκριναν τον πρώην καγκελάριο της Γερμανίας Γκέρχαρντ Σρέντερ, που παρά τα γεγονότα της Τσετσενίας και την υπόθεση του Γιούκος, αποκαλούσε τον Πούτιν «άψογο δημοκράτη», καθώς αποδέχτηκε την πρόταση του Ρώσου Προέδρου να τεθεί επικεφαλής της κοινοπραξίας που ανέλαβε τη κατασκευή αγωγού που θα μετέφερε φυσικό αέριο από τη Ρωσία στη Γερμανία και στην υπόλοιπη Ευρώπη.¹⁴⁰

Τέλος, το Παρατήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μη κυβερνητική οργάνωση με έδρα τη Νέα Υόρκη, παραμονή της Συνόδου Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας (Οκτώβριος 2007), παρενέβη ασκώντας πίεση στους ηγέτες των 27 να θέσουν στον Ρώσο Πρόεδρο τα ζητήματα της Τσετσενίας και των αυταρχικών πρακτικών στο εσωτερικό της Ρωσίας και εκτιμά ότι η τελευταία αποκτά μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση διεθνώς – εν μέρει λόγω των εξαγωγών φυσικού αερίου στην Ευρώπη- και γίνεται λιγότερο ευαίσθητη στις διεθνείς πιέσεις για την επιδείνωση της κατάσταση στο εσωτερικό της, από πλευράς ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁴¹

2.2.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

¹³⁶ Η Ρωσία προχώρησε στην ιδιωτικοποίηση μεγάλου μέρους της βιομηχανίας πετρελαίου. Οι πετρελαϊκές εταιρείες, ωστόσο, παραμένουν εξαρτημένες από το Κρεμλίνο με πολλούς και διάφορους τρόπους. Ο νόμος έχει εφαρμοστεί επιλεκτικά από το Κρεμλίνο για την τιμωρία των μη συμμορφούμενων μεγαλοεπιχειρηματιών ή για τη στήριξη ορισμένων έναντι κάποιων άλλων. Η απαλλοτρίωση της μεγαλύτερης πετρελαϊκής εταιρείας της Ρωσίας *Yukos* και η φυλάκιση του ιδιοκτήτη της Mikhail Khodorkovsky αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. (Περισσότερα στο Oil Wars.)

¹³⁷ Αμηνανία ΕΕ για δηλώσεις Μπερλουσκόνι, 7/11/2003, www.bbc.co.uk/greek

¹³⁸ Σύνοδος ΕΕ- Ρωσίας στο Λονδίνο, 4/10/2005, www.bbc.co.uk/greek

¹³⁹ Επαναλειτούργει ο Αγωγός Φιλίας, 12/1/2007, www.kathimerini.gr

¹⁴⁰ Βολές κατά Σρέντερ, 13/12/2005, www.bbc.co.uk/greek

¹⁴¹ «Κόσσοβο, ενέργεια, τα «αγκάθια» για Ρωσία και ΕΕ, 26/10/2007, www.kathimerini.gr

Μετά την κρίση του 1998 και την οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων, η Ρωσία προέβη στις κατάλληλες ενέργειες ώστε να προλάβει την «ολλανδική ασθένεια»¹⁴² και να αξιοποιήσει το κέρδος από τις υψηλές τιμές του πετρελαίου για την ανόρθωση της οικονομίας της.

Ο Πούτιν έχοντας ολοκληρώσει δύο θητείες στην προεδρία της χώρας του σταθεροποίησε τη ρωσική δημοκρατία, εκσυγχρόνισε την οικονομία και κατέστειλε τις αποσχιστικές τάσεις στην Τσετσενία.

Βέβαια, από πολλούς αναλυτές πιστεύεται ότι το πρόβλημα της Τσετσενίας δεν έχει επιλυθεί ακόμα, παρά τις δηλώσεις του Προέδρου της, Ραμζάν Καντίροβ, για την επιθυμία των Τσετσένων να επιβιώσουν αρμονικά με τους πάλαι ποτέ δυνάστες τους.¹⁴³ Εξάλλου η ίδια η εκλογή του Προέδρου θεωρείται προϊόν νοθείας, ενώ οι συγκρούσεις μεταξύ των δυνάμεων ασφαλείας και των αυτονομιστών εξακολουθούν να πραγματοποιούνται.

Η κερδοσκοπική εκμετάλλευση του πολέμου και η στρεφόμενη κατά των αμάχων βία είναι δύο στοιχεία που παρατηρεί κανείς ότι επαναλαμβάνονται στους νέους πολέμους, όπως αυτός που μόλις αναλύθηκε.

Ο ρόλος του πετρελαίου όπως αποδείχθηκε ήταν πολύ σημαντικός τόσο για το ξεκίνημα των πολέμων όσο και για τη διατήρησή τους. Το πετρέλαιο παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην αισχροκέρδεια, αφού, όπως φαίνεται, ο ρωσικός στρατός και οι Τσετσένοι οπληρχηγοί διαχειρίζονται από κοινού μια παράνομη επιχείρηση εκμετάλλευσης πετρελαίου στην Τσετσενία που ανέρχεται στα 40.000 βαρέλια ημερησίως.¹⁴⁴

Υπάρχουν, ωστόσο, κάποια περιθώρια αισιοδοξίας ακόμα και σε αυτό το ζήτημα. Η επίσημη τσετσενική πετρελαϊκή εταιρεία *Grozneft*, θυγατρική της κρατικής *Rosneft*, έχει κατορθώσει να αυξήσει τη νόμιμη παραγωγή και εξαγωγή πετρελαίου εις βάρος των επιτήδειων όλων των επωφελούμενων πλευρών συμπεριλαμβανομένων του ρωσικού στρατού, της φιλο-ρωσικής τοπικής προσωρινής κυβέρνησης της Τσετσενίας και των ανταρτών, οι οποίοι ακολουθούν τακτικές εκφοβισμού, υπονόμησης ή ακόμα και δολοφονιών.¹⁴⁵

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω της ενεργειακής ανασφάλειας που επικρατεί στο διεθνές περιβάλλον και ως ένα μεγάλο βαθμό και λόγω της εξάρτησής της στον

¹⁴² Ο όρος επινοήθηκε στην Ολλανδία τη δεκαετία του 1960, μετά την ανακάλυψη τεράστιων αποθεμάτων φυσικού αερίου. Αυτό που συμβαίνει σε χώρες με την «Ολλανδική Ασθένεια» είναι ότι η αξία του νομίσματος αυξάνεται, εξαιτίας της ξαφνικής εισροής μετρητών από το πετρέλαιο, τον χρυσό, το αέριο τα διαμάντια, ή κάποια άλλη ανακάλυψη φυσικών πηγών. Αυτό με τη σειρά του κάνει τις παραγόμενες εξαγωγές της χώρας ασυναγώνιστες και τις εισαγωγές πολύ φθηνές. Οι πολίτες, όντας πλέον πλούσιοι, αρχίζουν να εισάγουν σαν τρελοί, ο τομέας της τοπικής βιομηχανίας ξεκληρίζεται και, ταχύτατα, έχουμε την αποβιομηχανοποίηση: Friedman T.L., The First Law of Petropolitics, Foreign Policy May/June 2006, www.foreignpolicy.com

¹⁴³ Το νέο πρόσωπο της Τσετσενίας, 1/3/2008, www.kathimerini.gr

¹⁴⁴ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London Pluto Press, σ 153

¹⁴⁵ όπως προηγούμενη υποσημείωση

τομέα αυτό (ενέργεια) από τη Ρωσία και, από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ με το πρόσχημα του πολέμου κατά της διεθνούς τρομοκρατίας δεν ασκούν επαρκείς πιέσεις για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που λαμβάνουν χώρα κατά εξακολούθηση στην Τσετσενία.

Το πρόβλημα, μάλιστα, αντί να λυθεί μετατράπηκε σε ενδοτσετσενική διαμάχη μεταξύ αυτών που επιθυμούν να ζουν υπό της σκεπή της Μόσχας και όσων επιδιώκουν με κάθε θυσία ανεξαρτησία.¹⁴⁶

Σε κάθε περίπτωση, τόσο της Νιγηρίας όσο και της Τσετσενίας, ο παράγων πετρέλαιο υπήρξε καθοριστικός για την έναρξη ή τη διατήρηση των συγκρούσεων αλλά και τις κοινωνικές αναδιαμορφώσεις εντός αυτών, αφού όπως καταδείχτηκε οι τελευταίες σχετίζονται άμεσα με την οικονομική εξάρτηση των περιοχών αυτών από τον ορυκτό τους πλούτο.

Μεγαλύτερη ανάλυση των παραπάνω επιδιώκεται στο επόμενο κεφάλαιο που αφορά τον Πόλεμο του Κόλπου και το συσχετισμό του με το πετρέλαιο.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ, Ο ΠΑΡΑΓΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστεί ο ρόλος του πετρελαίου στον πόλεμο του Κόλπου καθώς και τα νέα εκείνα στοιχεία της σύγκρουσης που στον μετέπειτα πόλεμο των Η.Π.Α. «κατά της τρομοκρατίας» συνιστούν χαρακτηριστικά των νέων πολέμων όπως έχουν αναλυθεί στα παραπάνω κεφάλαια. Αναφορά θα γίνει και στο ρόλο που έπαιξε η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης στην διαμόρφωση των νέων αυτών χαρακτηριστικών.

3.1 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΠΟΥ ΑΝΕΔΕΙΞΕ ΤΟΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ

Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής έχουν δείξει το ενδιαφέρον τους για την εκμετάλλευση των πηγών ενέργειας της Μέσης Ανατολής. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Βρετανία κυβερνούσε άμεσα την Αίγυπτο, το Σουδάν και τον Περσικό Κόλπο, ενώ η Γαλλία ήταν η κυρίαρχη δύναμη στον Λίβανο και στην Συρία.

Η Βρετανική κυβέρνηση είχε αντιληφθεί την στρατηγική σημασία του πετρελαίου, και πιθανολογούνταν πως η περιοχή ήταν πλούσια σε αυτό¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Το πρόβλημα της Τσετσενίας, 16/1/2004, www.bbc.co.uk/greek

¹⁴⁷ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ, Αθήνα: The Monthly Review Imprint η Βρετανία είχε επενδύσει 2,2 εκατομμύρια λίρες στερλίνες στην Αγγλοπερσική Εταιρία Πετρελαίου ώστε να αποκτήσει μερίδιο 51%, ενώ την ίδια εποχή ιδρύθηκε η τουρκική εταιρία πετρελαίου: 50% βρετανική, 25% γερμανική και 25% της Royal Dutch- Shell

Το Ιράκ που είχε καταληφθεί κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο από την Μεγάλη Βρετανία, αποκτά την πλήρη ανεξαρτησία του το 1932 όταν λήγει η βρετανική «εντολή»¹⁴⁸.

Η παρακμή της αποικιοκρατικής Βρετανίας παραχώρησε έδαφος για την οικονομική διείσδυση των Η.Π.Α. Το 1928 οι αμερικανικές εταιρίες πετρελαίου απαίτησαν μερίδιο στην Τουρκική Εταιρία Πετρελαίου και απέκτησαν το 23,75%, σε ίση βάση με τα βρετανικά και γαλλικά συμφέροντα, καθώς και αυτά της βρετανο-ολλανδικής ιδιοκτησίας Royal Dutch- Shell. Οι περισσότερες από τις μεγαλύτερες εταιρίες πετρελαίου του πλανήτη αντιπροσωπεύονταν στην τουρκική εταιρία πετρελαίου (που πλέον έχει μετονομαστεί σε Ιρακινή Εταιρία Πετρελαίου, IPC)¹⁴⁹.

Η βρετανική έξοδος από την περιοχή θα ολοκληρωθεί το 1971 με την εφαρμογή της απόφασης για την ολική αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από τον στρατηγικό χώρο «Ανατολικά του Σουέζ»¹⁵⁰. Μέχρι το 1947, το ενδιαφέρον των Η.Π.Α. είχε κυρίως τον χαρακτήρα της μορφωτικής, θρησκευτικής και οικονομικής διείσδυσης στο χώρο της Μέσης Ανατολής, με εξαίρεση την οικονομική και πολιτική επιρροή στην Σαουδική Αραβία που εγκαινιάστηκε στις αρχές του 1930. Αυτή η διείσδυση κλιμακώθηκε με την επιβολή του καθεστώτος του Σάχη στο Ιράν με το πραξικόπημα της CIA κατά του Mossadeq το 1953 και τη συμμετοχή του αμερικανικού κεφαλαίου στη διαχείριση του πετρελαίου του Ιράν που μέχρι τότε ήταν μονοπωλιακό προνόμιο των Άγγλων¹⁵¹.

Τον Ιούλιο του 1958 εθνικιστικά ρεύματα στον ιρακινό στρατό υπό τον Κασέμ ανατρέπουν την υπό βρετανικό έλεγχο μοναρχία στο Ιράκ, μετά από επανειλημμένες λαϊκές εξεγέρσεις εθνικιστικού χαρακτήρα. Τον Ιούνιο του 1961 οι Άγγλοι

¹⁴⁸ Το σύστημα των εντολών δημιουργήθηκε από την Κοινωνία των Εθνών, τον πρόγονο του σημερινού ΟΗΕ. Τα εδάφη των εντολών, δηλαδή οι παλιές οθωμανικές κτήσεις, υποτίθεται πως θα «καθοδηγούνταν» από τις νικήτριες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις μέχρις ότου αποδείξουν την ικανότητα τους να αυτοκυβερνηθούν: Συλλογικό (2005), *Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ*, Αθήνα: The Monthly Review Imprint

¹⁴⁹ «Το 1928...IPC»: Συλλογικό (2005), *Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ*, Αθήνα: The Monthly Review Imprint, σ 29

¹⁵⁰ Κουφουδάκης Β., Τσαρδανίδης Χ., Σωτηρέλης Κ.Β. (1989), *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο. Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.

Στις 26/7/1956 ο Αιγύπτιος πρόεδρος Γκαμάλ Αντέλ Νάσερ προχώρησε στην εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ, απόφαση που οδήγησε στον αποκαλούμενο «πόλεμο του Σουέζ» με την συμμετοχή Βρετανίας, Γαλλίας, Ισραήλ. Ωστόσο πολύ σύντομα, υπό τη πίεση της Μόσχας και της Ουάσιγκτον, οι Αγγλογάλλοι αναγκάζονται να διακόψουν τις επιχειρήσεις τους. Οι Η.Π.Α. και η Ε.Σ.Σ.Δ. αναγορεύονται οι νέες κυρίαρχες δυνάμεις. Ως αποτέλεσμα αυτού του πολέμου το κανάλι παρέμεινε κλειστό για αρκετούς μήνες ενώ ο ΟΗΕ αποδέχθηκε την αιγυπτιακή κυριαρχία. Ήταν ο δεύτερος πόλεμος ανάμεσα στο Ισραήλ και τον κύριο άραβα εχθρό του την Αίγυπτο.: Gere Francois (2005), *Γιατί οι πόλεμοι; Ένας αιώνας γεωπολιτικής*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Αθήνα: Παπαζήση

Πιο αναλυτικά, βλέπε: Hugh T. (1966), *The Suez Affair*, London: Weidenfeld and Nicolson

¹⁵¹ «Μέχρι...των Άγγλων»: Κουφουδάκης Β., Τσαρδανίδης Χ., Σωτηρέλης Κ.Β. (1989), *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο. Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών

παραχωρούν πλήρη ανεξαρτησία στο Κουβέιτ και ο Κασέμ απαιτεί την ενσωμάτωση του τελευταίου στο Ιράκ. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους οι Βρετανοί αποβιβάζουν στρατεύματα στο Κουβέιτ αποτρέποντας την ιρακινή εισβολή.¹⁵²

Το Φεβρουάριο του 1963 ένα τμήμα του στρατού, με την ενεργό βοήθεια της CIA και την συνεργασία του εθνικιστικού κόμματος Μπάαθ ρίχνει την κυβέρνηση Κασέμ. Το νέο καθεστώς αποκαθιστά αρμονικές σχέσεις με τις δυτικές εταιρίες πετρελαίου που είχαν διαταραχθεί μετά την έγερση απαίτησης από τον Κασέμ, το 1961, για μεγαλύτερα δικαιώματα στο πετρέλαιο. Τον Οκτώβρη, το νέο καθεστώς προχωρά στην αναγνώριση του Κουβέιτ, ενώ ο νέος πρόεδρος, Αρέφ, ζητά τη σύλληψη των ηγετών του Μπάαθ.¹⁵³

Το κόμμα «αλ-Μπάαθ αλ- Αραμπί» («Αραβική Αναγέννηση») ιδρύεται στη Συρία το 1943 και είναι κληρονόμος των εθνικιστικών κινημάτων του τέλους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Υπερασπίζεται την ιδέα της ενότητας του «αραβικού έθνους» που οφείλει να τείνει προς τη σύσταση ενός μοναδικού ενιαίου κράτους. Το 1953 συγχωνεύεται με το Αραβικό Σοσιαλιστικό Κόμμα και παρόλο που υποστηρίζει το διαχωρισμό του κράτους από τη θρησκεία δεν υποτιμά «το μεγαλείο του Ισλάμ». Πολύ γρήγορα η νέα ιδεολογία ξεπερνά τα συριακά σύνορα και γοητεύει τους νέους των γειτονικών κρατών, ιδίως τους στρατιωτικούς και κυρίως αυτούς του Ιράκ. Έχοντας στέρεες βάσεις στους σουνίτες, το μπααθικό ιρακινό κίνημα δεν αργεί να αντιπαρατεθεί στο άλλο μεγάλο πολιτικό ρεύμα της εποχής που έχει φορέα το Κομμουνιστικό Κόμμα και υποστηρίζεται από τους σιιτικούς πληθυσμούς και τις μειονοτικές ομάδες, κυρίως τους Κούρδους.¹⁵⁴

Το Μπάαθ επανέρχεται στην εξουσία μετά από πραξικόπημα υπό την ηγεσία του Σαντάμ Χουσεΐν τον Ιούλιο του 1968 και εγκαθιδρύει καθεστώς αραβικού σοσιαλισμού, προχωρώντας στην εθνικοποίηση των δυτικών εταιριών πετρελαίου και στην εφαρμογή αναπτυξιακού προγράμματος με στόχο τη μείωση της οικονομικής εξάρτησης από την παραγωγή πετρελαίου.¹⁵⁵

Στο μεταξύ, έχει προηγηθεί η ίδρυση του ΟΠΕΚ (Οργανισμός Πετρελαιοεξαγωγικών Κρατών) το 1960 από την Σαουδική Αραβία, τη Βενεζουέλα, το Ιράν, το Ιράκ και το Κουβέιτ, που εξέφρασε την βούληση των μικρών κρατών

¹⁵² Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας

¹⁵³ Όπως προηγούμενη υποσημείωση. Ακόμα, βλέπε φάκελος Ιράκ: www.in.gr

¹⁵⁴ Οι πληροφορίες για το κόμμα του Μπαάθ από: Συλλογικό, υπό το συντονισμό των :Balencie J. και Grange A. (2003), Εξεγερμένοι Κόσμοι. Αντάρτικα, Μιλίτισες, Τρομοκρατικές Ομάδες. Εγκυκλοπαίδεια των πρωταγωνιστών, των συγκρούσεων και της πολιτικής βίας, Αθήνα: Τυπωθήτω, σ 421, υποσημείωση 1

¹⁵⁵ Όπως υποσημείωση 142

εξαγωγών πετρελαίου να αντιδράσουν στον έλεγχο των επτά μεγάλων εταιριών στην πετρελαϊκή αγορά.¹⁵⁶

Με την παγκόσμια αύξηση στην κατανάλωση του πετρελαίου, η ανάπτυξη του ΟΠΕΚ ήταν δυναμική και ξεπέρασε τις προσδοκίες των ιδρυτών της. Έτσι ο «μαύρος χρυσός» εκτός από τα οικονομικά του οφέλη πρόσφερε στις χώρες παραγωγής του συνθήκες για την πολιτική αξιοποίησή του στην διάρκεια της μεσανατολικής κρίσης του 1973.¹⁵⁷

Η ενεργειακή κρίση του 1973 και ακολούθως του 1979, με το ξέσπασμα της ιρανικής επανάστασης, θα υπονομεύσει τις δυτικές οικονομίες και θα καταδείξει την εξάρτησή τους από τα παραπάνω κράτη. Έτσι το πετρέλαιο έγινε το σύμβολο, ο πόλος γύρω από τον οποίο συσπειρώθηκαν οι αντιθέσεις Βορρά Νότου. Η κατάρρευση του καθεστώτος του Σάχη και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν ανέτρεψαν το Δόγμα Νίξον.¹⁵⁸ Στόχος των Δογμάτων των Αμερικανών Προέδρων, που έρχονται ακολούθως στην εξουσία, Carter (1980) και Reagan (1981 και 1983) ήταν η προστασία των φιλικά προσκείμενων πετρελαιοπαραγωγών χωρών του Περσικού Κόλπου από εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους.¹⁵⁹

Επιστρέφοντας στις εξελίξεις του Ιράκ, τον Ιούλιο του 1979 ο Σαντάμ Χουσεΐν αναλαμβάνει την μονοκρατορία του Μπάαθ με διώξεις κομμουνιστών, Κούρδων και άλλων αντιφρονούντων. Ένα χρόνο μετά, εισβάλλει στο Ιράν και αρχίζει μακρόχρονο πόλεμο (1980- 1988) με το ισλαμικό καθεστώς του Χομεϊνί (Ιράν).¹⁶⁰

¹⁵⁶ Στον ΟΠΕΚ αργότερα θα προστεθούν το Κατάρ, η Ινδονησία, η Λιβύη, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Αλγερία και η Νιγηρία, όπως και το Εκουαδόρ και η Γκαμπόν: Gere Francois (2005), *Γιατί οι πόλεμοι; Ένας αιώνας γεωπολιτικής*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Αθήνα: Παπαζήση

¹⁵⁷ Κουφουδάκης Β., Τσαρδανίδης Χ., Σωτηρέλης Κ.Β. (1989), *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο. Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, σ 88.

Στις 16/ 10/ 1973, 10 ημέρες μετά το ξέσπασμα του πολέμου του Κιπούρ, οι επτά χώρες του ΟΠΕΚ συναντήθηκαν στο Κουβέιτ και *αποφάσισαν να καθορίσουν μόνες τους την τιμή του βαρελιού*, η οποία μέχρι τότε περιοριζόταν από τις εταιρίες πετρελαίου. Για να ασκήσουν πίεση στο Ισραήλ, αποφάσισαν *επιπλέον να μειώσουν την παραγωγή τους. Η τιμή του ακατέργαστου πετρελαίου αυξήθηκε κατά 70%* όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 138.

¹⁵⁸ Δόγμα Νίξον 1969: οι ΗΠΑ πρέπει να περιορίσουν τις παγκόσμιες στρατιωτικές τους υποχρεώσεις, αναλαμβάνοντας την ευθύνη για την προστασία φιλικών μόνο χωρών, σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου και συνεχίζοντας παράλληλα την προμήθεια της απαραίτητης στρατιωτικής τεχνολογίας, πολεμικού υλικού και βοήθειας. Οι διάφορες φίλες χώρες όμως θα ήταν υπεύθυνες για την προστασία τους με τα δικά τους συμβατικά μέσα.: Κουφουδάκης Β., Τσαρδανίδης Χ., Σωτηρέλης Κ.Β. (1989), *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο. Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών

¹⁵⁹ ο Αμερικανός Πρόεδρος Carter σε ομιλία του προς το Κογκρέσο τον Ιανουάριο του 1980 δηλώνει: «...κάθε προσπάθεια από μία εξωτερική δύναμη να κερδίσει τον έλεγχο της περιοχής του Περσικού Κόλπου θα θεωρηθεί ότι προσβάλλει τα ζωτικά συμφέροντα των Η.Π.Α. Μία τέτοια επίθεση θα αντιμετωπιστεί με όλα τα αναγκαία για τον σκοπό αυτό μέσα, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης της στρατιωτικής δύναμης»: όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 124.

¹⁶⁰ Το 1982 το αμερικανικό υπουργείο εξωτερικών διαγράφει το Ιράκ από τον κατάλογο «των κρατών που υποστηρίζουν την τρομοκρατία» και απέκρουσε τις προσπάθειες του Κογκρέσου για εκ νέου καταχώρηση του στο συγκεκριμένο κατάλογο το 1985. Το σημαντικότερο όμως γεγονός ήταν ότι οι

Η ανατροπή του ισλαμικού καθεστώτος του Ιράν μέσω εσωτερικής αποσταθεροποίησης (εκ μέρους της Δύσης), όπως φάνηκε, στάθηκε αδύνατη και έτσι ως μόνη λύση προέβλεπε η ενίσχυση του Ιράκ και η εξαπόλυση του εναντίον του ισλαμικού επαναστατικού καθεστώτος.¹⁶¹ Έτσι οι Η.Π.Α. ανέθεταν το ρόλο του «χωροφύλακα» της περιοχής στο Ιράκ καθώς η εξαγωγή της ιρανικής επανάστασης θα έθετε σε κίνδυνο ολόκληρη την περιοχή και τα συνεπακόλουθα οικονομικά συμφέροντα της Δύσης.

Τη λήξη του ιρανό-ιρακινού πολέμου ακολουθεί η άρνηση του Κουβέιτ και των Εμιράτων να πληρώσουν ένα μέρος των χρεών του Ιράκ προς τη Δύση, παρόλο που διεξήγαγαν από κοινού με το Ιράκ τον πόλεμο κατά του Ιράν. Μάλιστα, δίσταζαν να δεχθούν ακόμα και την παραγραφή των χρεών του Ιράκ προς αυτά, ενώ το Κουβέιτ για να αποσβέσει τις εν λόγω οφειλές και να παραχωρήσει το περιβόητο δάνειο των 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων¹⁶² απαιτούσε την προηγούμενη αναγνώριση των συνόρων του από το πρώτο, γεγονός που αποτέλεσε και την αφορμή του «Πολέμου του Κόλπου».¹⁶³

Το Κουβέιτ, σύμφωνα με την αμερικάνικη πολιτική ακολούθησε, όπως και οι υπόλοιπες χώρες της Αραβικής Χερσονήσου, μια πολιτική υπερπαραγωγής πετρελαίου πιέζοντας τις τιμές προς τα κάτω, αντίθετα με το Ιράκ, που είχε ανάγκη άμεσων πόρων, και χρειαζόταν την άνοδο της τιμής¹⁶⁴ και αυτό ήταν ακόμα ένα στοιχείο προστριβής μεταξύ των δύο κρατών. Θα ακολουθήσει ο πόλεμος του Ιράκ κατά του Κουβέιτ και εν συνεχεία, των ΗΠΑ και των συμμαχικών τους δυνάμεων ενάντια στο Ιράκ για την επαναφορά της προηγούμενης της κατάληψης του Κουβέιτ τάξης. Ο τελευταίος έμεινε γνωστός ως « Πόλεμος του Κόλπου».

Η.Π.Α. εμπόδισαν την καταδίκη από το συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ των χημικών επιθέσεων του Ιράκ: Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint

¹⁶¹ Καραμπελιάς Γ.(1992), Ο προφήτης, το πετρέλαιο... και ο κορμοράνος. Ο Πόλεμος στον Κόλπο, το πετρέλαιο και το Ισλάμ, η αντιπαράθεση Βορρά- Νότου, η οικολογική καταστροφή του Νότου, Αθήνα: Εξάντας

¹⁶² Μέρος του ποσού αυτού ήταν τα έσοδα του Κουβέιτ από την πώληση πετρελαίου. Άλλος λόγος προστριβής ήταν ότι, το 1981 ο Σαντάμ είχε ζητήσει, στη συνάντησης Επιτροπής Κοινών Συνόρων Ιράκ – Κουβέιτ, την παραχώρηση των νησιών Ουάρμπα και Μπουμπιάν από το Κουβέιτ, τα οποία θα του χρησίμευαν ως στρατιωτική βάση εξαπόλυσης επιθέσεων εναντίον του Ιράν. Το Κουβέιτ αρνείται μετά τη δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών του Ιράν, ότι με τον τρόπο αυτό θα συρόταν και το Κουβέιτ στη σύγκρουση. Η πρόταση για εκμίσθωση των νήσων επαναλαμβάνεται λίγες ημέρες μετά μέσω συνέντευξης που δίνει ο Σαντάμ σε κουβεϊτιανή εφημερίδα αναγνωρίζοντας ωστόσο την δύσκολη θέση στην οποία θα βρισκόταν το Κουβέιτ αν αποδέχτο την πρόταση. Το θέμα το συνόρων συζητείται έντονα την επόμενη διετία. Αναλυτικότερα : Schofield R., Kuwait and Iraq: Historical Claims and Territorial Disputes, Royal Institute of International Affairs, σ 121-122

¹⁶³ Καραμπελιάς Γ.(1992), Ο προφήτης, το πετρέλαιο... και ο κορμοράνος. Ο Πόλεμος στον Κόλπο, το πετρέλαιο και το Ισλάμ, η αντιπαράθεση Βορρά- Νότου, η οικολογική καταστροφή του Νότου, Αθήνα: Εξάντας, σ22

¹⁶⁴ Ιδιαίτερα στην περίπτωση του Κουβέιτ, τα ετήσια κέρδη από τις επενδύσεις των πετροδολαρίων της Koweit Investment Organisation ξεπερνούν πλέον τα εισοδήματα από το πετρέλαιο συνεπώς, το συμφέρον τους συνδέεται τόσο με την διατήρηση της ενεργειακής εξάρτησης από το πετρέλαιο όσο και με την συνολική πορεία της δυτικής οικονομίας και άρα την μείωση των τιμών του πετρελαίου.: όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 23.

3.1.2 Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ;

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης (1990) απέδειξε ότι η διαμάχη Ανατολής-Δύσης δεν αποτελούσε τη μοναδική εξήγηση των πολέμων. Η αμερικανική θέληση να μην έχουν οι Η.Π.Α. ανταγωνιστή που να κυριαρχεί στην Ευρασία δεν χρονολογείται από την σοβιετική επανάσταση, αποτελεί μία γεωπολιτική σταθερά.¹⁶⁵

Την απειλή της ΕΣΣΔ υποκαθιστά ο πανισλαμισμός και ο αραβικός εθνικισμός για τις Η.Π.Α. που μένουν η μόνη δύναμη να δράσουν στην περιοχή. Με την κατάρρευση του διπολικού συστήματος, για τις Η.Π.Α. απομένει η Μέση Ανατολή για να παγιώσουν την παγκόσμια οικονομική και πολιτική τους ισχύ και εκεί ακριβώς βρίσκεται έρεισμα ο πόλεμος των Η.Π.Α. εναντίον του Ιράκ. Δηλαδή, ο πόλεμος του Ιράκ ενάντια στο Κουβέιτ τους προσέφερε την ευκαιρία να προβάλλουν τη «νέα παγκόσμια τάξη».

Η πρόοδος της δυτικής κοινωνίας, την εποχή αυτή, ταυτίζεται με την οικονομική ανάπτυξη και κατ' επέκταση την ευημερία των πολιτών της μέσω της μέγιστης δυνατής ικανοποίησης των υλικών αναγκών τους. Το καπιταλιστικό πρότυπο της καταναλωτικής κοινωνίας στηρίζεται στη φθηνή ενέργεια.¹⁶⁶ Πρόκειται για ένα καλά δομημένο σύστημα που διαιωνίζει την εξάρτηση της οικονομίας των χωρών του Νότου από αυτές του Βορρά. Ακόμα και η μαζική μεταφορά εισοδήματος της δεκαετίας του '70 από το Βορρά προς το Νότο αποσκοπούσε στη μακροπρόθεσμη εξάρτηση του τελευταίου από τον πρώτο αφού, οι καταναλώτριες χώρες είχαν προνοήσει, α) η εσωτερική διάρθρωση των καθεστώτων του Περσικού Κόλπου να είναι τέτοια που να ευνοεί την ελίτ των χωρών αυτών και περαιτέρω να διασφαλίζει φθηνή ενέργεια, β) ώστε η παροχή δανείων στις χώρες του Νότου να καθιστά δυνατή την παραγωγή αγαθών που οι χώρες του Βορρά χρειάζονταν και κατ' επέκταση να αναπτυχθεί το εμπόριο με αυτές.

Χαρακτηριστική αντίφαση που συνέβαλε ιστορικά στη σύγκρουση των μεν με τους δε είναι το γεγονός ότι, ενώ το 1/3 του πετρελαίου παράγεται στη Μέση Ανατολή και τα 2/3 των αποθεμάτων του βρίσκονται επίσης στην περιοχή αυτή, η μισή κατανάλωση του ορυκτού αυτού πλούτου γίνεται συνολικά από τις επτά

¹⁶⁵ Boniface P. (2004), *Οι πόλεμοι του αύριο*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σ 53

Ακόμα διαβάζουμε: «Οι ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή ακολούθησαν πολιτική ανοικτών θυρών, για όσο διάστημα χρειάστηκε η πλήρης εγκατάστασή τους εκεί. Μετά βρόντηξαν την πόρτα πίσω τους, αφήνοντας τους άλλους έξω» (Τσόμσκι). Η εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ιράκ, στη Γιουγκοσλαβία και στο Αφγανιστάν είχε τον χαρακτήρα της υπεράσπισης ζωτικών συμφερόντων μείζονος σημασίας (κατά δηλώσεις των ίδιων των αμερικανών προέδρων), οι δε πρακτικές τους δεν είχαν τον χαρακτήρα της εμπλοκής σε ένα λογιζόμενο ως εξωτερικό χώρο και πόλεμο. Οι πόλεμοι και στις δυο τελευταίες περιπτώσεις είχαν τη μορφή εσωτερικής υπόθεσης. : Βέργος Κ. (2004), *Γεωπολιτική των Εθνών και της Παγκοσμιοποίησης*. Για μια ιστορία της Γεωγραφίας και μια γεωγραφία της Ιστορίας., Αθήνα: Παπαζήση, σ 558

¹⁶⁶ Φωτόπουλος Τ. (1991), *Ο Πόλεμος στον Κόλπο*, Αθήνα: Εξάντας

καπιταλιστικές χώρες (Η.Π.Α., Γερμανία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Ιαπωνία, Καναδάς) οι οποίες συμβάλουν στην παραγωγή του μόνο σε ποσοστό 20%.¹⁶⁷

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι Η.Π.Α. ευνοούσαν τη μόνιμη αστάθεια στη Μέση Ανατολή α) με την μαζική στρατιωτική και οικονομική ενίσχυση του Ισραήλ που έπαιζε το ρόλο εξασθένησης των εθνικιστικών τάσεων μέσα στις κυβερνώσες αραβικές ελίτ και β) με την εκμετάλλευση των διαφορών μεταξύ των αραβικών κρατών με την υποστήριξη των φιλοδυτικών καθεστώτων του Κόλπου (Σαουδική Αραβία, Εμιράτα, Κουβέιτ) καθώς και της Αιγύπτου.¹⁶⁸ Το τέλος της διπολικής διάρθρωσης του συστήματος και των περιορισμών που η διάρθρωση αυτή συνιστούσε για τις ΗΠΑ, θέτουν τις βάσεις της νέας πολιτικής που αυτές θα ακολουθήσουν.

Μετά την αποτυχία Ιράκ και Κουβέιτ να λύσουν τις συνοριακές διαφορές τους και εξ αιτίας υιοθέτησης διαφορετικών στρατηγικών όσον αφορά τη τιμή του πετρελαίου, όπως προαναφέρθηκε, το Ιράκ εισβάλλει και καταλαμβάνει το Κουβέιτ (2/8/1990).¹⁶⁹

Η απόφαση 661 του Συμβουλίου Ασφαλείας που υπερψηφίστηκε τον Αύγουστο του 1990 απαιτούσε από το Ιράκ την άμεση και άνευ όρων αποχώρηση του από το Κουβέιτ και του επέβαλε οικονομικές κυρώσεις, που διατηρήθηκαν τόσο χρονικό διάστημα, ώστε οι Η.Π.Α. να μεταφέρουν αρκετά στρατεύματα στην περιοχή και να εξασφαλίσουν την παγκόσμια χρηματοδότηση του πολέμου.¹⁷⁰ Το Νοέμβριο του 1990 οι Η.Π.Α. πέρασαν από το Συμβούλιο Ασφαλείας την απόφαση 678 που προέβλεπε την χρήση «όλων των απαραίτητων μέσων» για τον τερματισμό της κατοχής του Κουβέιτ.¹⁷¹

Τρία είναι τα στοιχεία εκείνα που τα συναντάμε έντονα και στις νέες μορφές πολέμων: α) ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, β) οι τεράστιες απώλειες των αμάχων και γ) το στοιχείο της ασυμμετρίας.

Πιο συγκεκριμένα τα όπλα που χρησιμοποιήθηκαν τόσο ποσοτικά όσο και τεχνολογικά από τις Η.Π.Α. αλλά και το πλήθος των δυνάμεων που παρατάχθηκε εναντίον του Ιράκ ήταν εξαιρετικά δυσανάλογα με τις αμυντικές ικανότητες των ιρακινών δυνάμεων. Επακριβώς, οι Η.Π.Α. πραγματοποίησαν 109.786 αεροπορικές εξόδους και έριξαν 84.200 τόνους βομβών μέσα στο διάστημα των 43 ημερών του

¹⁶⁷ Φωτόπουλος Γ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας. Βλέπε και σελίδα 15: « Η χώρα που θα ασκήσει τη μεγαλύτερη επιρροή στον Κόλπο και τα πετρέλαια του, θα παγιώσει την υπεροχή της ως υπερδύναμη...αν ο αραβικός κόσμος δεν επαγρυπνεί, αυτή η ζώνη θα κυβερνηθεί σύμφωνα με τις απόψεις των Η.Π.Α. Για παράδειγμα, οι τιμές του πετρελαίου θα ορίζονται με τρόπο που θα ωφελεί τα αμερικανικά συμφέροντα. (Σαντάμ Χουσεϊν, 23/ 2/ 1990 στη συνάντηση του Συμβουλίου Αραβικής Συνεργασίας)

¹⁶⁸ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 30.

¹⁶⁹ Όσον αφορά τις συνοριακές διαφορές Κουβέιτ- Ιράκ βλέπε: Schofield R., Kuwait and Iraq: Historical Claims and Territorial Disputes, Royal Institute of International Affairs

¹⁷⁰ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint

¹⁷¹ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 44

πολέμου.¹⁷² Τα γεγονότα αποδεικνύουν ότι οι Η.Π.Α. δεν στόχευαν στα όπλα μαζικής καταστροφής που υποτίθεται πως το Ιράκ είχε στην κατοχή του. Εξάλλου, η συνέχιση του βομβαρδισμού ακόμα και κατά την αποχώρηση των Ιρακινών από το Κουβέιτ ή η απουσία αιτήματος για τον πυρηνικό αφοπλισμό όλης της Μέσης Ανατολής, που είχε προταθεί από καιρό από τους Άραβες αλλά οι Η.Π.Α. και Ισραήλ αρνούσανται¹⁷³, αποδεικνύει ότι η αναζήτηση όπλων δεν ήταν παρά μία πρόφαση για την προβολή ισχύος της νέας υπερδύναμης και τον παραδειγματισμό των υπολοίπων κρατών.

Το 70% περίπου των βομβών και των βλημάτων δεν βρήκε τους στόχους του, καταστρέφοντας συχνά ιδιωτικές κατοικίες και σκοτώνοντας αμάχους. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ σκοτώθηκαν μέχρι και 15.000 άμαχοι.¹⁷⁴

Το στοιχείο της ασυμμετρίας είναι αισθητό αν λάβουμε υπ' όψιν ότι για κάθε στρατιώτη αντιστοιχούσαν περίπου χίλιοι Ιρακινοί.¹⁷⁵ Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε ο ιρακινός στρατός δεν είχε καμία σχέση ως προς το επίπεδο τεχνολογίας σε σύγκριση με αυτό των συμμαχικών δυνάμεων. Ανταποκριτής της Guardian παρατηρούσε: «ο πόλεμος σημαίνει πάντα άνιση πάλη όμως η υπεροχή της μίας πλευράς είναι τόσο συντριπτική που αλλάζει την ιδιότητα του γεγονότος από κάτι που μοιάζει με μάχη σε κάτι σαν εκτέλεση».¹⁷⁶

«Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι του Πενταγώνου¹⁷⁷, μετά τον Πόλεμο στον Κόλπο επινόησαν το Δόγμα του Πολέμου χωρίς θύματα- από την αμερικανική πλευρά φυσικά. Με βάση αυτή τη στρατηγική, απομονώνεις μία περιοχή ή μία χώρα, την ισοπεδώνεις με βόμβες και δεν επιτρέπεις στα στρατεύματά σου να αναμειχθούν στο εσωτερικό της (και άρα να υποστούν απώλειες) όπως και δεν επιτρέπεις στους ξένους ανταποκριτές να δουν την κατάσταση από πρώτο χέρι»¹⁷⁸

Στο σημείο αυτό καλό θα ήταν να γίνει η παρατήρηση ότι στις σύγχρονες μορφές πολέμου συνήθως ο αδύναμος είναι αυτός που πλήττει τον ισχυρό με απλά όπλα και σε αυτό έγκειται η ασυμμετρία.

Άλλο χαρακτηριστικό των νέων πολέμων είναι η προβολή μιας εικόνας μέσω των ΜΜΕ και ο ψυχολογικός αντίκτυπος που αυτή επιφέρει στις μάζες. Εν προκειμένω τα ΜΜΕ χρησιμοποιήθηκαν εκτενώς για να προπαγανδίσουν τον

¹⁷² Ο μέσος μηνιαίος όρος συνολικών τόνων πολεμικού υλικού που χρησιμοποιήθηκε ήταν ίσος με αυτόν του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η καταστροφή όμως που προκάλεσε ήταν πολύ εκτενέστερη εξ αιτίας της προηγμένης πολεμικής τεχνολογίας και της αδυναμίας του ιρακινού αεροπορικού συστήματος άμυνας: Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint

¹⁷³ Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας

¹⁷⁴ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint, σ 45

¹⁷⁵ Η ασύμμετρη ανωτερότητα των ΗΠΑ λειτούργησε πλήρως, με αποτέλεσμα η ιρακινή πλευρά να μην έχει από στρατιωτική άποψη καμία ευκαιρία, σύμφωνα με την κλασική διεξαγωγή πολέμου. Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης , σ 175

¹⁷⁶ Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας, Σ 80

¹⁷⁸ Εφημερίδα Η Καθημερινή (6/10/2003), Όταν τα παιδιά «παιζουν» πόλεμο..., Αθήνα: Αφιέρωμα Καθημερινής «Πολεμικοί Ανταποκριτές», σ 17

πόλεμο αλλά ενώ μαινόταν ο πόλεμος ο αμερικανικός στρατός καθοδηγούσε προσεκτικά την ενημέρωση του Τύπου ώστε να αφήσει να εννοηθεί ότι οι βομβαρδισμοί ήταν στη πραγματικότητα «χειρουργικές επεμβάσεις» εναντίον αμιγώς στρατιωτικών στόχων¹⁷⁹, πράγμα που όπως αναλύθηκε πρωθύστερα καμία σχέση δεν έχει με την πραγματικότητα των γεγονότων.

Καθώς αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο οι νέοι πόλεμοι δεν επιτρέπουν την επιβίωση μιας κοινωνίας και την οικονομική και πολιτική της ανάρρωση, ενώ καλλιεργείται το κατάλληλο έδαφος ώστε να παραχθούν μελλοντικές ενδοκοινωνικές συγκρούσεις που θα επιτρέψουν το αέναο αυτών των συνθηκών. Έτσι και στον πόλεμο του Κόλπου η συστηματική καταστροφή της οικονομικής υποδομής της χώρας καθώς και η συνέχιση του πολέμου ακόμα και μετά την απόσυρση των ιρακινών στρατευμάτων, μέχρις ότου συμπληρωθεί η ολοκληρωτική συντριβή τους και καταληφθεί το 1/3 περίπου του εδάφους του Ιράκ, καταδεικνύουν την πρόθεση των Η.Π.Α. να τεθούν σε κίνηση διαδικασίες εντός της χώρας που θα εκδίωχναν το κυβερνών κόμμα. Η υπόθαλψη των εμφύλιων προστριβών στο Ιράκ αποβλέπει στην οριστική καταστροφή του παναραβικού κινήματος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα αίτια της εμφύλιας διαμάχης δημιουργήθηκαν αποκλειστικά από την αμερικανική ηγεσία.¹⁸⁰

Ο τρόπος που διατυπώθηκε η απόφαση 678, κατά τον καθηγητή του διεθνούς δικαίου R. Falk, «δεν θέτει κανένα περιορισμό στη διάρκεια τα μέσα ή την επιτήρηση από τα κατάλληλα όργανα του Οργανισμού (ΟΗΕ)».¹⁸¹ Συνεπώς θα μπορούσε να πει κανείς ότι ο πόλεμος του Κόλπου, κατά μία έννοια «νομιμοποιεί» και καθιερώνει πολλά από τα χαρακτηριστικά των νέων πολέμων: την έννοια της ασυμμετρίας, την ανάδειξη ως πρωταρχικού στόχου των αμάχων, το ρόλο των εσωτερικών εριδών για την αποδυνάμωση του κράτους και την οικονομική του καταστροφή ώστε να μην μπορεί εύκολα να ανακάμψει.

Το ζήτημα της νομιμοποίησης του πολέμου εκ μέρους των ΗΠΑ είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς οι νέοι πόλεμοι δεν διεξάγονται βάσει του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, αφού δε γίνεται διάκριση ενόπλων δυνάμεων και άμαχου, ο πόλεμος δεν κηρύσσεται, απλά ξεσπά, ενώ οι εμπόλεμοι δε φέρουν χαρακτηριστική ενδυμασία που να τους διακρίνει από τον υπόλοιπο πληθυσμό.¹⁸² Βέβαια, ο συγκεκριμένος πόλεμος δεν διεξάγεται απουσία Δικαίου, όμως η «κακή χρήση» του στον πόλεμο, όπως και κάθε κακή χρήση των καθιερωμένων κανόνων του Διεθνούς Δικαίου, συνιστά προώθηση της ανομίας και προηγούμενο για μελλοντική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

¹⁷⁹ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint, σ 45

¹⁸⁰ Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας, σ 81,124

¹⁸¹ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 54

¹⁸² Αναλυτικότερα : Περράκης Σ. και Μαρούδα Μ. (2001),Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής(12): «Ένοπλες Συρράξεις και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας Αντ. Ν.

Έτσι, η απόφαση 678 (1990) του Συμβουλίου Ασφαλείας που ζητούσε την εφαρμογή της απόφασης 660 (καλούσε το Ιράκ να αποχωρήσει άμεσα και χωρίς όρους από το Κουβέιτ) και όλων των μεταγενέστερων αποφάσεων, αιτούνταν και «να αποκατασταθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια στην περιοχή».¹⁸³ Όσον αφορά τυχόν ασάφειες στη διατύπωση της απόφασης ως προς τα μέσα και το χρονικό διάστημα, τα συμμετέχοντα στον πόλεμο κράτη έσπευσαν να τις καλύψουν μέσα από εκθέσεις για την ερμηνεία της αναφέροντας πως ο στόχος δεν ήταν άλλος από την απελευθέρωση του Κουβέιτ. Συγκεκριμένα, η έκθεση των ΗΠΑ τόνιζε ότι η στρατιωτική επιχείρηση είχε ως στόχο «να ελευθερώσει το Κουβέιτ, όχι να καταστρέψει, να καταλάβει ή να διαλύσει το Ιράκ»¹⁸⁴, δήλωση που έρχεται σε πλήρη αντίφαση με τα όσα διαπράχθηκαν.¹⁸⁵

Τα αίτια που προβλήθηκαν για τη διεξαγωγή του πολέμου ήταν η κατάλυση της ανεξαρτησίας του Κουβέιτ και ο επεκτατισμός του Ιράκ που έθετε σε κίνδυνο την ειρήνη. Επιπροσθέτως, οι κίνδυνοι που γεννούσε η ύπαρξη η πολεμική μηχανή του δεύτερου.

Σύμφωνα με δήλωση του Τζορτζ Μπους του πρεσβύτερου, τότε Προέδρου των ΗΠΑ, στις 8/11/1990: «Η επίθεση του Ιράκ δεν είναι απλώς μια αμφισβήτηση της ασφάλειας του Κουβέιτ και άλλων κρατών του Κόλπου, αλλά μια αμφισβήτηση του καλύτερου κόσμου που όλοι ελπίζαμε να οικοδομήσουμε την επαύριον του Ψυχρού Πολέμου...το κράτος του Κουβέιτ πρέπει να αποκατασταθεί, αλλιώς κανένα έθνος δεν θα είναι ασφαλές, και το πολλά υποσχόμενο μέλλον που αναμένουμε θα τεθεί πραγματικά σε κίνδυνο.»¹⁸⁶ Κατά τον Mearsheimer, πρεσβευτή της θεωρίας του επιθετικού ρεαλισμού, καθώς τα κράτη έχουν την τάση να μιμούνται συμπεριφορές, οι ΗΠΑ ήθελαν να διασφαλίσουν ότι δεν θα υιοθετούνταν το σκεπτικό μιας επιθετικής πολιτικής ως επιτυχούς και από άλλα κράτη. Κατά τον ίδιο, η κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε προβάλλει αρχικά ως αιτία της αποτροπής της εισβολής του Ιράκ στο Κουβέιτ την απειλή αμερικανικών θέσεων εργασίας, που δεν είχε απήχηση και εγκαταλείφθηκε, ενώ το γεγονός ότι οι ΗΠΑ δεν αντέδρασαν στρατιωτικά σε προηγούμενη ενεργειακή κρίση (1973, 1979) καταδεικνύει ότι το πετρέλαιο και η

¹⁸³ Σισιλιάνος Λ.Α. (2003), Η εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για χρήση βίας, Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας Αντ. Ν., σ 73

¹⁸⁴ Σισιλιάνος Λ.Α. (2003), Η εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για χρήση βίας, Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας Αντ. Ν., σ 75

¹⁸⁵ Σύμφωνα με τις εκθέσεις νομικών συμβούλων και αξιωματικών του αμερικανικού στρατού, οι προσπάθειες καθορισμού του δικαικού πλαισίου διεξαγωγής του πολέμου στον Κόλπο δεν αναφερόταν τόσο στην ανεύρεση των ορίων που τίθενται, όσο των δικαικών δικαιωμάτων που επέτρεπαν τη διεξαγωγή του πολέμου και τη στήριξη των επιλογών που το συνόδευαν.: Keegan John(1997), Η ιστορία του Πολέμου (Η κουλτούρα του πολέμου), Αθήνα: Νέα Σύνορα- Αιβάνη, σ 23, υποσημείωση 11

¹⁸⁶ Mearsheimer J.(2007), Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Αθήνα, Ποιότητα, σ 347, υποσημείωση 63

οικονομική ευημερία δεν θα μπορούσαν να συνιστούν το σκοπό.¹⁸⁷ Ο ίδιος, όμως, υποστηρίζει ότι ο περιφερειακός ηγεμόνας (όπως είναι οι ΗΠΑ την περίοδο εκείνη στη Δύση, χωρίς την ΕΣΣΔ πλέον να την αντισταθμίζει) προτιμά την ύπαρξη τουλάχιστον δύο μεγάλων δυνάμεων στις άλλες περιφέρειες γιατί α) η εγγύτητα των τελευταίων θα τις υποχρεώσει να επικεντρώσουν την προσοχή τους περισσότερο η μία στην άλλη παρά στο μακρινό ηγεμόνα και β) αν εμφανιστεί μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων μιας περιφέρειας ένας δυνητικός ηγεμόνας, οι υπόλοιπες μπορεί να είναι σε θέση να τον αναχαιτίσουν από μόνες τους, που δίνει το πλεονέκτημα του θεατή στο μακρινό ηγεμόνα.¹⁸⁸

Τόσο η πτώση του Σάχη του Ιράν κατά την Ιρανική επανάσταση, που αποτελούσε ισχυρό προστάτη των δυτικών συμφερόντων ως τότε στην περιοχή, όσο και η απουσία μιας δεύτερης «υπερδύναμης» στο διεθνές προσκήνιο με την πτώση της ΕΣΣΔ, δημιουργούν ένα κενό ως προς την ισορροπία των δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Ο Ιρανο- Ιρακινός πόλεμος στόχευε να αντικαταστήσει τον πρωθύστερο «προστάτη» των δυτικών συμφερόντων στην περιοχή με το Ιράκ. Αυτό εξηγεί και το λόγο που οι ΗΠΑ δεν εξαπολύουν τότε πόλεμο, αφού την «εξισορρόπηση» στην περιοχή την είχαν διασφαλισμένη προ της επανάστασης με το Σάχη και κατόπιν με τον Ιρανο- ιρακινό πόλεμο. Όταν όμως τέθηκε θέμα ελέγχου του πετρελαίου της περιοχής από τον Σαντάμ, καθώς η εισβολή στο Κουβέιτ¹⁸⁹ σήμαινε την απόσπασή του τόσο από τη δυτική κυριαρχία όσο και από τις βασιλικές οικογένειες του Κόλπου, οι ΗΠΑ αποφασίζουν τη στρατιωτική συντριβή του Ιράκ.

Την απειλή των αραβικών μαζών που στρέφονται στον ανεξέλεγκτο πανισλαμισμό, αντί στον φιλελεύθερο καπιταλισμό της Δύσης διαθέτοντας τον βασικότερο πλουτοπαραγωγικό πόρο που κινεί την «οικονομία ανάπτυξης» της Δύσης και της πρώτης μετά- νασερικής απειλής στην ισραηλινή ηγεμονία στην περιοχή¹⁹⁰ προσπαθούν να εξαλείψουν εν τη γενέσει τους οι ΗΠΑ. Έτσι, εξασφαλίζεται η ροή του πετρελαίου σε τιμές ελεγχόμενες από τη Δύση και η μόνιμη αμερικανική στρατιωτική παρουσία στον Κόλπο.

Εξάλλου, ο πόλεμος ήταν η πλέον αποτελεσματική λύση τόσο για την αμεσότητα των στόχων που επιδιώκονταν, όσο και από οικονομικής πλευράς, αφού το εμπόργκο που επέβαλε ο ΟΗΕ στο Ιράκ (6/8/1990) ήταν πολυέξοδο και

¹⁸⁷ Mearsheimer J.(2007), Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Αθήνα, Ποιότητα, σ 347, 749

¹⁸⁸ Mearsheimer J.(2007), Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Αθήνα, Ποιότητα, σ 101-103

¹⁸⁹ Ο ίδιος ο Mearsheimer παραδέχεται ότι σημαντικός λόγος εισβολής του Ιράκ στο Κουβέιτ ήταν ότι το τελευταίο υπερέβαινε τις ποσοτώσεις του στην παραγωγή πετρελαίου και μείωνε τα κέρδη του Ιράκ από το πετρέλαιο, γεγονός που η ιρακινή οικονομία δεν μπορούσε να αντέξει. : Mearsheimer J.(2007), Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Αθήνα, Ποιότητα, σ 713

¹⁹⁰ Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας, σ 24 και 80

απαιτούσε παραπάνω χρόνο από ότι η στρατιωτική δράση. Άλλωστε, το γεγονός ότι είχε προηγηθεί η πρόταση του Σαντάμ να προχωρήσει στη διευθέτηση της κρίσης, εάν το Ισραήλ αποχωρούσε από τα κατεχόμενα αραβικά εδάφη(12/8/1990) καθώς και η απόρριψη του ειρηνευτικού σχεδίου που προτείνει η Γαλλία από τις ΗΠΑ(24/9/1990)¹⁹¹, έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 33 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, σύμφωνα με το οποίο θα πρέπει να εξαντλούνται όλα τα ειρηνικά μέσα, συμπεριλαμβανομένων των διαπραγματεύσεων, για τη διευθέτηση μιας κρίσης πριν την ανάληψη στρατιωτικής δράσης και αποδεικνύει τους παραπάνω ισχυρισμούς.¹⁹²

«Η απόφαση της εισβολής στο Ιράκ ελήφθη το Νοέμβριο του 1990, που ήταν ο καλύτερος μήνας για τον Αμερικανό Πρόεδρο προκειμένου να καταφέρει τα Ηνωμένα Έθνη να εγκρίνουν ένα σκληρό ψήφισμα. Το συγκεκριμένο μήνα Πρόεδρος του Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν ο αμερικανός εκπρόσωπος Τόμας Πίκερινγκ και θα είχε τον έλεγχο της ατζέντας μέχρι τις 30 Νοεμβρίου. Το Δεκέμβρη θα αναλάμβανε την προεδρία του Συμβουλίου η Υεμένη, μια χώρα μέλος που είχε επιδείξει μεγάλη συμπάθεια προς το Ιράκ αν και είχε και η ίδια καταδικάσει την κατάληψη του Κουβέιτ. Ήταν η χώρα που συνέχιζε να καλεί για μια αραβική διπλωματική κρίση.»¹⁹³

Το αίτιο που σχετίζεται με την ύπαρξη μεγάλης «πολεμικής μηχανής» εντός του Ιράκ δεν είναι άσχετο με το γεγονός ότι οι ίδιες οι ΗΠΑ είχαν εξοπλίσει σημαντικά το Ιράκ ενισχύοντας το κατά τον πόλεμο που είχε προηγηθεί ενάντια στο Ιράν. Όμως, το ίδιο το γεγονός του πολέμου και οι καταστρεπτικές για την οικονομία του Ιράκ επιπτώσεις που επέφερε η πολιτική των χαμηλών τιμών στο πετρέλαιο που ακολουθούσαν τα φιλοδυτικά κράτη του Κόλπου αμέσως μετά, δεν επέτρεπε τον επανεξοπλισμό της χώρας. Κατά τον πόλεμο εξάλλου κατά του Ιράκ φάνηκε ότι «ο ιρακινός στρατός ήταν αντιπροσωπευτικό δείγμα τριτοκοσμικού στρατού του οποίου το επίπεδο τεχνολογίας και ικανότητας χρησιμοποίησης σύγχρονων οπλικών συστημάτων ήταν σε πλήρη αντιστοιχία με το γενικότερο επίπεδο ανάπτυξης της χώρας».¹⁹⁴

Όσον αφορά το διασπαστικό ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων στη συνοχή του κράτους ξεκινά ήδη από τη λήξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και την διεκδίκηση τμημάτων της διαμελισμένης πια Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με το σύστημα των «εντολών», όπως αναλύθηκε στην αρχή του κεφαλαίου. Τότε ήταν που για λόγους διοίκησης οι Βρετανοί συνένωσαν τρεις επαρχίες ανάμεσα στους ποταμούς Τίγρη και

¹⁹¹ Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας, σ 16

¹⁹² Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ και Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου, Άρθρο 33, παράγραφος 1: Σε κάθε διαφορά που η παράτασή της μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τα ενδιαφερόμενα μέρη θα προσπαθούν να λύσουν τη διαφορά τους με διαπραγματεύσεις, έρευνα, μεσολάβηση, συνδιαλλαγή, διαιτησία, δικαστικό διακανονισμό, προσφυγή σε τοπικούς οργανισμούς ή συμφωνίες ή με άλλα ειρηνικά μέσα της εκλογής τους.

¹⁹³ Σεφέρου Μ. (1993), Σφαγή εκ προμελέτης. Η δραματική ιστορία της «Καταγιάδας της Ερήμου» και η Αμερικανική «Τάξη Πραγμάτων», Αθήνα: Παρασκήνιο, σ 91-92

¹⁹⁴ Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας

Ευφράτη, των οποίων η κοιλάδα ήταν η περιοχή της αρχαίας Μεσοποταμίας: η μία αποτελείτο από σουνίτες Άραβες, η δεύτερη από Κούρδους και η τρίτη από σίιτες Άραβες. Οι τρεις κοινότητες συνενώθηκαν στο κράτος του Ιράκ που, από τότε ήδη αποτελεί συνονθύλευμα διαφόρων εθνοτικών και θρησκευτικών στοιχείων. Όταν ξέσπασαν εξεγέρσεις των παραπάνω ομάδων κατά των κατακτητών Βρετανών το καλοκαίρι του 1920, τις οποίες ο αγγλικός στρατός με μεγάλη βία κατέστειλε, καθιερώθηκε συνταγματική μοναρχία που ευνόησε τη μειονότητα των Σουνιτών αφήνοντας περιθωριοποιημένη και «πικραμένη» την μεγαλύτερη πληθυσμιακά ομάδα των Σιιτών (49% του πληθυσμού είναι σουνίτες έναντι του 51% που ανήκουν στο σιιτικό δόγμα, ανατροπή συχετισμού των δυνάμεων που εγκαθίσταται για να διαρκέσει)¹⁹⁵. Παρά την επίσημη λήξη της «εντολής» το 1932 το Ιράκ παραμένει υπό την προστασία του στέμματος μέχρι το 1958. Ενώ, η άνοδος του Σαντάμ αργότερα, που φέρεται με εξαιρετική αγριότητα σε Σίιτες και Κούρδους αντιφρονούντες καλλιεργεί τα διασπαστικά στοιχεία και τις δυσανεσθημένες ομάδες εντός του κράτους. Ο σημερινός «χριστιανικός» στρατός των ΗΠΑ (Πόλεμος 2003 κατά Ιράκ) είναι ενθυμητικός του τότε πολέμου των Βρετανών δημιουργώντας μεγάλη καχυποψία και εχθρικήτητα στον τοπικό πληθυσμό και στην υποδοχή των Δυτικών δυνάμεων στο έδαφος τους.¹⁹⁶

Μάλιστα από το 1961 ακόμα, οι Βρετανοί θέλοντας να αποφύγουν τον ιρακινό έλεγχο πάνω στο πετρέλαιο του Κουβέιτ, έχοντας γνώση των διεκδικήσεων του Ιράκ, τόνιζαν : « το ανυποχώρητο συμφέρον του Ηνωμένου Βασιλείου είναι ότι το Κουβέιτ θα παραμείνει ανεξάρτητο κράτος που θα ακολουθεί μια πολιτική πετρελαίου την οποία θα κατευθύνει μια κυβέρνηση ανεξάρτητη από άλλους παραγωγούς στη Μέση Ανατολή». ¹⁹⁷ Οι Βρετανοί αποικιοκράτες φροντίζουν ώστε κανένα αραβικό ή τουρκικό κράτος μελλοντικά να μην έχει τη δυνατότητα να ελέγξει συγχρόνως τον Κόλπο ,την αραβική θάλασσα και το κανάλι του Σουέζ και επομένως τις θαλάσσιες και χερσαίες οδούς προς τις ασιατικές αποικίες , ενώ η τότε πιθανή ύπαρξη πλούσιων κοιτασμάτων στον Κόλπο ήταν πρόσθετος οικονομικός λόγος για την παγίωση του τεμαχισμού του αραβικού έθνους και το χωρισμό του Ιράκ από το Κουβέιτ ειδικότερα.¹⁹⁸ Αργότερα, θα αποδειχτεί πως το Κουβέιτ διαθέτει το 1/10 των παγκόσμιων πετρελαϊκών κοιτασμάτων.

¹⁹⁵ Συλλογικό, υπό το συντονισμό των :Balencie J. και Grange A. (2003), Εξεγερμένοι Κόσμοι. Αντάρτικα, Μιλίτισες, Τρομοκρατικές Ομάδες. Εγκυκλοπαίδεια των πρωταγωνιστών, των συγκρούσεων και της πολιτικής βίας, Αθήνα: Τυπωθήτω, σ 421

¹⁹⁶ Albright M. (2006), The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs, London: PAN BOOKS, σ 169- 170

¹⁹⁷ Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας , σ 23,41,

¹⁹⁸ Όπως προηγούμενη, σ 75

Αυτό εξηγεί και τη μερική κατοχή του εδάφους του Ιράκ εκ μέρους των ΗΠΑ κατά τον Πόλεμο του Κόλπου, που σταμάτησε στα περίχωρα της Βασόρας και της Νασιρίγια. Ενώ, ο Τζωρτζ Μπους ο πρεσβύτερος προκαλούσε εξέγερση στον ιρακινό νότο, καλώντας το λαό «να πάρει τα πράγματα στα χέρια του», όταν εντέλει η εξέγερση ξεκίνησε η τεράστια αμερικανική δύναμη κατοχής που βρισκόταν ακόμα στην περιοχή παρέμεινε απαθής θεατής της καταστολής της, ενώ, παρόμοια, όταν οι ιρακινές ομάδες κυνήγησαν Κούρδους αντάρτες στο Βορρά ως τα σύνορα με την Τουρκία, η Τουρκία απέτρεψε την είσοδό τους στη χώρα.¹⁹⁹ Η αμερικανική συνέργια στα παραπάνω επεισόδια έχει να κάνει ακριβώς με το διασπαστικό ρόλο των ΗΠΑ στο ιρακινό κράτος προκειμένου να ανατραπεί ο Σαντάμ αλλά να διασφαλιστεί ότι και ο νέος ηγέτης θα ήταν από τους ίδιους ηγετικούς κύκλους με τη διαφορά ότι θα ήταν φιλοδυτικός. Οι ΗΠΑ φοβούνταν ότι το νότιο Ιράκ, που βρισκόταν υπό την πολιτική επιρροή των Σιιτών, θα περνούσε στην επιρροή του Ιράν, ενώ αντίστοιχα η ανεξαρτητοποίηση των κουρδικών περιοχών στο βόρειο Ιράκ θα αποσταθεροποιούσε το βόρειο γείτονα, δηλαδή την Τουρκία, με την οποία οι ΗΠΑ είχαν πελατειακή σχέση.²⁰⁰

Εκτός από τα παραπάνω που αποδεικνύουν ότι ο Πόλεμος του Κόλπου σχετιζόταν άμεσα με το πετρέλαιο και τον έλεγχο της περιοχής, υπάρχουν στοιχεία που αισθητοποιούν την ανάγκη των ΗΠΑ να προβάλλουν την ισχύ τους μέσω του συγκεκριμένου πολέμου του οποίου το ξέσπασμα δεν αποκλείεται να επέτρεψαν ακριβώς για να τονίσουν τη νέα παγκόσμια τάξη. Ένα από τα στοιχεία αυτά είναι η κλοπή πετρελαίου από το Κουβέιτ από το πεδίο της Ρουμάλια, το οποίο βρίσκεται σχεδόν εξ ολοκλήρου στο Ιράκ, δια της πλαγίας γεώτρησης (γεώτρηση από γωνία αντί για κάθετα. Με δεδομένο τον πετρελαϊκό πλούτο του Κουβέιτ η κλοπή του ιρακινού πετρελαίου μοιάζει με εσκεμμένη πρόκληση, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψιν το μικρό του κράτους αυτού και το πόσο πενιχρά εξοπλισμένο ήταν συγκριτικά με το Ιράκ.²⁰¹ Αυτό επιτρέπει να υποτεθεί ότι πίσω από αυτή την ενέργεια υπήρχε η έγκριση των ΗΠΑ. Εξάλλου, οι τελευταίες, σε προηγούμενη νύξη των Ιρακινών στις συνοριακές τους διαφορές με το Κουβέιτ, είχαν αποτανθεί ότι επρόκειτο για «ενδοαραβικό θέμα.»

Στις 29/11/ 1990 το Συμβούλιο Ασφαλείας εγκρίνει τη χρήση κάθε δυνατού μέσου , ώστε να τεθεί σε ισχύ η απόφαση 660 και 16 Ιανουαρίου 1991 οι συμμαχικές δυνάμεις βομβαρδίζουν το Ιράκ. Η επιχείρηση βαπτίζεται « Καταιγίδα της Ερήμου». Στις 13 Φεβρουαρίου τα αμερικανικά αεροσκάφη καταστρέφουν το καταφύγιο της

¹⁹⁹ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint, σ 48

²⁰⁰ όπως προηγούμενη υποσημείωση

²⁰¹ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint , σ 49

Αμιρίγια στη Βαγδάτη, σκοτώνοντας τουλάχιστον τριακόσιους ανθρώπους και 24 του ίδιου μήνα ξεκινούν οι χερσαίες επιθέσεις με αποτέλεσμα την απελευθέρωση του Κουβέιτ τρεις μέρες μετά. Αξιοσημείωτο είναι ότι η εισβολή από ξηράς εκ μέρους των ΗΠΑ και των συμμάχων τους ξεκινά ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει συγκληθεί για να συζητήσει νέο, σοβιετικό ειρηνευτικό σχέδιο, που προβλέπει την από μέρους του Ιράκ αποδοχή όλων των προηγουμένων αποφάσεων του. Στις 26 Φεβρουαρίου το Ιράκ ανακοινώνει τη μονομερή απόσυρση των στρατευμάτων του από το Κουβέιτ με βάση το προαναφερθέν σχέδιο, αλλά ο Μπους διακηρύσσει ότι θα συνεχίσει τον πόλεμο «με αμείωτη ένταση». Ο ιρακινός στρατός καταστρέφεται καθώς αποχωρεί από το Κουβέιτ. Στις 28 του μήνα ο Μπους ανακοινώνει την κατάπαυση των εχθροπραξιών και 3 Μαρτίου το Ιράκ συνθηκολογεί. Ενώ κατά τον Μάρτιο και Απρίλιο οι ιρακινές δυνάμεις καταστέλλουν εξεγέρσεις, τις οποίες όπως περιγράφηκε άνωθεν υποδαύλισαν οι ΗΠΑ, γίνεται πρόταση με την οποία απαγορεύονται όλες οι πτήσεις ιρακινών αεροπλάνων στον 36^ο παράλληλο ώστε να προστατευτούν οι ιρακινοί Κούρδοι του Βορρά , ενώ τον Αύγουστο του ίδιου έτους η ζώνη απαγόρευσης πτήσεων επεκτείνεται στον 32^ο παράλληλο στο νότιο Ιράκ.²⁰²

3.1.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη του «Πολέμου του Κόλπου», καθώς και τα γεγονότα που ακολούθησαν και θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο, καταδεικνύουν το ρόλο που έπαιξε το πετρέλαιο τόσο στην απόφαση του Ιράκ να εισβάλλει κατά του Κουβέιτ όσο και των συμμαχικών δυνάμεων να επιτεθούν στο Ιράκ.

Ο μη σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου από τις ΗΠΑ και τις συμμαχικές δυνάμεις κατά εξακολούθηση και ποικιλοτρόπως, είτε με την λαθεμένη ερμηνεία των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας, είτε με τις βιαιότητες κατά του άμαχου πληθυσμού στη διάρκεια της στρατιωτικής εκστρατείας και όχι μόνο, κατά τον πόλεμο εκφράζουν την επιβολή του αλλά και την προβολή του δίκαιου του ισχυρότερου , πράγμα που όπως θα αποδειχθεί και στη συνέχεια προξενεί αντιδράσεις. Όσο πιο αλαζονική είναι αυτή η προβολή ισχύος τόσο ριζοσπαστικότερες οι αντιδράσεις που προκαλούνται από τους υπόλοιπους παράγοντες του διεθνούς περιβάλλοντος. Σε κάθε περίπτωση, η δημιουργία προηγούμενου στην καταπάτηση του νόμου σε έναν πόλεμο έχει λογικό παρεπόμενο την δικαϊκή υποτίμηση στο μέλλον, αφού δημιουργείται έδαφος δυσaráσκειας και διάθεση αντεκδίκησης από τους αδικημένους που η ιστορία δείχνει ότι μετατρέπονται

²⁰² Σύνθεση από τα χρονολόγια στον πόλεμο του Ιράκ από: www.antenna.gr και από: Φωτόπουλος Τ. (1991), Ο Πόλεμος στον Κόλπο, Αθήνα: Εξάντας

σε αυτόκλητοι προστάτες της τάξης νιώθοντας παραγκωνισμένοι από τους επίσημους φορείς της εξουσίας.²⁰³

Άλλο στοιχείο- προάγγελος των νέων πολέμων είναι το στοιχείο της ασυμμετρίας. Οι πλευρές που μάχονται στον υπό εξέταση πόλεμο είναι καθ' όλα δυσανάλογες, από την άποψη του μεγέθους και της ποιότητας του εξοπλισμού που αυτές φέρουν και ως εκ τούτου της δυνατότητας που έχουν να πλήξουν το αντίπαλο μέρος.

Τα ΜΜΕ περισσότερο από ποτέ άλλοτε παίζουν ρόλο στην προπαγάνδα του πολέμου, αφού η τηλεόραση έχει εισάγει την εικόνα ως το αποτελεσματικότερο και αμεσότερο δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ των κρατών που προωθούν τον πόλεμο και του λαϊκών μαζών που είναι οι δέκτες της πληροφόρησης. Η κατευθυνόμενη ειδησεογραφία είναι χαρακτηριστική του πολέμου.

Το γνώρισμα των σύγχρονων πολέμων που πλήττουν κατεξοχήν αμάχους και τις οικονομικές εγκαταστάσεις της επικράτειάς τους, ώστε να εξαλειφθεί κατά το δυνατόν η ικανότητα επαναφοράς τους και να καλλιεργηθούν οι ενδοκοινωνικές συγκρούσεις μέσα στο πλαίσιο διάλυσης του κρατικού φορέα είναι ακόμα ένα στοιχείο που τονίστηκε. Οι διασπαστικές τάσεις εντός του πληθυσμού του Ιράκ υποδαυλίστηκαν με συνέπεια, ενώ η προσπάθεια «αποκεφαλισμού» της κυβέρνησης και η αντικατάστασή της με έναν ηγέτη κοντύτερα στα συμφέροντα των δυτικών συμμάχων ήταν πρόδηλη και δεικτική του γεγονότος ότι οι επίσημοι λόγοι του σεβασμού της εδαφικής κυριαρχίας ενός κράτους (του Κουβέιτ) και η καθιέρωση των δημοκρατικών θεσμών που είχαν προβληθεί δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα ή τουλάχιστον δεν συνιστούσαν τα κύρια αίτια του πολέμου.

Ο Νόαμ Τσόμσκυ συμφωνεί με τον ακαδημαϊκό Thomas Carothers του οποίου τα λόγια δανείζεται για να ενισχύσει την παραπάνω άποψη: στόχος του πολέμου ήταν «οι περιορισμένες κατευθυνόμενες μορφές δημοκρατικής αλλαγής, που δεν διακινδύνευαν την ανατροπή των παραδοσιακών δομών ισχύος με τις οποίες οι ΗΠΑ είχαν συνδεθεί από καιρό».²⁰⁴

Σε γνωστή αμερικανική εφημερίδα ο υπεύθυνος διπλωματικών θεμάτων ανέφερε σχετικά με την απόφαση να μην επιτραπεί στους Ιρακινούς να ανατρέψουν τον Σαντάμ (πριν την εισβολή στο Κουβέιτ): «Το καλύτερο όλων (για τις ΗΠΑ) θα ήταν μια ιρακινή χούντα με σιδερένια γροθιά, χωρίς τον Σαντάμ Χουσεΐν που θα

²⁰³ Όσον αφορά τη δικαιοσύνη στον πόλεμο ο Σίντζγουικ αναφέρει ότι πρέπει «να αποφευχθεί ο κίνδυνος της πρόκλησης αντιποίνων και να μην προκύψει πικρία η οποία θα διαρκέσει περισσότερο από τον πόλεμο». Η «πικρία» μπορεί να αφορά την έκβαση του πολέμου αλλά και να προκύπτει από την πολεμική συμπεριφορά που θεωρείται περιττή, απάνθρωπη, άδικη ή απλώς «αντίθετη στους κανόνες»: Waltzer Michael (2006, δ' έκδοση), Δίκαιοι και Άδικοι Πόλεμοι. Σκοποί, κανόνες, μέσα, εγκλήματα και θεωρία πολέμου 428 π.Χ.- 2003 μ.Χ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 221, 222

²⁰⁴ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint, σ 60

κυβερνούσε όπως ο Σαντάμ. Εφόσον όμως αυτό δεν ήταν εφικτό, θα έπρεπε απλώς να αρκεστούμε στον Σαντάμ, στο φίλο και σύμμαχο της Ουάσινγκτον, ο οποίος έχει χάσει την εύνοια της όταν παράκουσε (ή ίσως δεν κατάλαβε καλά) τις διαταγές και εισέβαλε στο Κουβέιτ τον Αύγουστο του 1990. Παρ' όλα αυτά, ήταν καλύτερη λύση από ένα Ιράκ που θα κυβερνούσαν οι Ιρακινοί πολίτες.»²⁰⁵

Ολοκληρώνοντας, έμφαση δόθηκε και στο ρόλο που άφησε το κενό ισχύος της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ στη Μέση Ανατολή αλλά και στο γενικότερο εξισορροπητικό της ρόλο στο διεθνές σύστημα η απουσία του οποίου καταφάνηκε και στην ενίσχυση των δυνατοτήτων επιβολής της βούλησης των ΗΠΑ στον ΟΗΕ ή και στην επιδεικτική αγνόησή του.

Ο Κίγκαν κάνει μία σημαντική παρατήρηση, όσον αφορά τον πόλεμο που μόλις εξετάστηκε: ο Σαντάμ αρνείται να παραδεχτεί την πραγματικότητα της καταστροφής και καταφεύγοντας στη γνωστή ισλαμική ρητορική υποστηρίζει ότι όποιες και αν είναι οι υλικές απώλειες που υπέστη, πνευματικά δεν έχει ηττηθεί, αφαιρώντας έτσι από τη νίκη των συμμάχων μεγάλο μέρος της πολιτικής της σημασίας. Κατά τον Κίγκαν αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του πόσο ο πολιτισμός επηρεάζει τον πόλεμο και του πόσο «άχρηστος είναι ο δυτικός τρόπος πολέμου», όταν τον αντιμετωπίζει ένας αντίπαλος που αρνείται να αποδεχτεί τις πολιτισμικές του διαστάσεις.²⁰⁶

Ακολουθεί η εξέταση του σύγχρονου Πολέμου κατά του Ιράκ από τις ΗΠΑ (2003) του οποίου η ανάλυση θα επιχειρηθεί με τη γνώση ότι η αντικειμενικότερη απόδοση των γεγονότων και η διεξαγωγή συμπερασμάτων θα είναι ασφαλέστερη επί του μέλλοντος, εφόσον η χρονική απόσταση θα είναι ενισχυτική της καλύτερης κρίσης επί του θέματος. Ωστόσο, επιχειρείται και στο επόμενο κεφάλαιο ο εντοπισμός των στοιχείων εκείνων που συνάδουν στην καταχώρηση και αυτή της σύγκρουσης στις νέες μορφές πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΚ (2003)

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξεταστούν τα χαρακτηριστικά του δεύτερου πολέμου κατά του Ιράκ (2003) μέσω των οποίων διακρίνεται η νέα μορφή που ο πόλεμος προσλαμβάνει. Οι υποστηρικτές του συγκεκριμένου πολέμου, ενώ αρνούνται ότι η στρατιωτική δράση στο Ιράκ είχε κίνητρο τον έλεγχο του πετρελαίου του, ωστόσο διατείνονται ότι αυτά τα μαζικά αποθέματα είναι ζωτικού στρατηγικού ενδιαφέροντος

²⁰⁵ όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 61

²⁰⁶ *Keegan John (1997), Η ιστορία του Πολέμου (Η κουλτούρα του πολέμου), Αθήνα: Νέα Σύνορα- Λιβάνη, σ 37*

για τη Δύση, και για αυτό η εγκαθίδρυση ενός φιλικού καθεστώτος στο Ιράκ κρίνεται αναγκαία για την εθνική ασφάλεια. Η δημιουργία σταθερού κράτους στο Ιράκ και το «άνοιγμα» του πετρελαίου προς εκμετάλλευση είναι μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας διασφάλισης της πρόσβασης σε παγκόσμιους πόρους πετρελαίου, ειδικά στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.²⁰⁷

Οι νέοι πόλεμοι πετρελαίου, όπως ο υπό εξέταση, και όπως οι πόλεμοι της Νιγηρίας και της Τσετσενίας που ήδη αναλύθηκαν, σχετίζονται με αδύναμα και μερικές φορές ακυβέρνητα κράτη όπου τα έσοδα των φόρων από άλλους πόρους εκτός του πετρελαίου είναι σε πτώση, η πολιτική νομιμότητα παρακμάζει και το μονοπώλιο οργανωμένης βίας έχει καταφθαρεί.²⁰⁸ Τα ογκώδη έσοδα από το πετρέλαιο χρησιμοποιούνται με πολλούς τρόπους για τη χρηματοδότηση της βίας και την ενίσχυση μιας ληστρικής πολιτικής οικονομίας. Ακόμα και στις καλύτερες των περιπτώσεων που τα πετρο-εισοδήματα φαίνεται να επιτυγχάνουν να υποστηρίξουν κάποιο είδος συγκεντρωτικής εξουσίας, σταδιακά τείνουν να επιδεινώνουν την κρατική αδυναμία διακινδυνεύοντας την πτώση του κράτους και την απειλή « νέων πολέμων πετρελαίου». ²⁰⁹

Το αποτέλεσμα της αντίληψης ότι οι κυβερνήσεις των πετρελαιοπαραγωγών χωρών, οι οποίες κατά κανόνα πλήττονται από συγκρούσεις μπορούν να επαναεγκαθιδρυθούν με βίαιο τρόπο, δεν είναι ο μεγαλύτερος έλεγχος επί των αποθεμάτων πετρελαίου ή των τιμών του αλλά η μεγαλύτερη πολιτική και οικονομική αστάθεια. ²¹⁰

²⁰⁷ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), *Oil Wars*, London: Pluto Press, σ 1

²⁰⁸ Αρκεί να αναλογιστεί κανείς το πλήθος των αντιπολιτευτικών κομμάτων του Ιράκ επί Σαντάμ για να κατανοήσει τις διασπαστικές τάσεις στο έδαφός του: Διαφωνούντες του Μπάαθ, Κομμουνιστικό Κόμμα του Ιράκ, Δημοκρατικό Κόμμα του Κουρδιστάν(PDK), Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν(UPK), Σοσιαλιστικό Κουρδο-ιρακινό Κόμμα(PSKI), Δημοκρατικό Ασσυριακό Κίνημα(MDA), Κάλεσμα του Ισλάμ, Οργάνωση Ισλαμικής δράσης(OAI), Ανώτατο Συμβούλιο της Ισλαμικής Επανάστασης του Ιράκ (CSRII), Εθνικό Ιρακινό Κογκρέσο(CNI) και άλλα. Παράδειγμα του συσχετισμού διάσπασης και πετρελαίου στο Ιράκ είναι η σύγκρουση του PDK του Μπαρζανί με την UPK του Τζαλάλ Ταλαμπανί, το 1994. Διακτύβημα ήταν όχι μόνο η πολιτική κυριαρχία στο Ιρακινό Κουρδιστάν αλλά και ο έλεγχος παρανόμου εμπορίου πετρελαϊκών προϊόντων ανάμεσα στο Ιράκ και την Τουρκία, καθώς τα 40.000- 60.000 βαρέλια που διακινούνται ημερησίως αποφέρουν στους Κούρδους ενδιάμεσους 5- 10 % της αξίας τους. Ο πετρελαιοαγωγός από τον οποίο θα πρέπει να μεταφερθεί το Ιρακινό πετρέλαιο προς την Τουρκία, διέρχεται από το Κουρδιστάν, για αυτό και ο Σαντάμ θα συμμαχήσει σύντομα με τον Μπαρζανί (1996) και οι μαχητές της UPK θα ηττηθούν δέκα μέρες μετά.: *Συλλογικό, υπό το συντονισμό των :Balencie J. και Grange A. (2003), Εξεγερμένοι Κόσμοι. Αντάρτικα, Μιλίτισες, Τρομοκρατικές Ομάδες. Εγκυκλοπαίδεια των πρωταγωνιστών, των συγκρούσεων και της πολιτικής βίας, Αθήνα: Τυπωθήτω, σ 433-435.* Στις δύο ενότητες για το Ιράκ δε γίνεται αναφορά στο ρόλο της Τουρκίας στους πολέμους, καθώς αντικείμενο της εργασίας είναι οι νέοι πόλεμοι και το πετρέλαιο, ωστόσο ο αναγνώστης βρίσκει ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τον Πόλεμο του Κόλπου και το ρόλο της Τουρκίας στο: *Hale W. (2007), Turkey, the U.S. and Iraq, London: SAQI in association with London Middle East Institute Soas, σ 30-48*

²⁰⁹ «Σχετίζονται... πετρελαίου»: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), *Oil Wars*, London: Pluto Press, σ. 2-3

²¹⁰ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ. 4

Όπως καταδεικνύει ο πόλεμος στο Ιράκ οι νέοι πόλεμοι πετρελαίου κινδυνεύουν να παράγουν «κράτη-παρίες» ή ακυβέρνητα κράτη που αυξάνουν κατά πολύ την παγκόσμια ανασφάλεια.²¹¹

4.1 ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Επιστρέφοντας στα γεγονότα μετά τη λήξη του πολέμου του Κόλπου, στις 29 Μαΐου 1994 ο Σαντάμ Χουσεΐν αναλαμβάνει την πρωθυπουργία της χώρας του και στις 10 Νοεμβρίου του ίδιου έτους το εθνικό συμβούλιο του Ιράκ αναγνωρίζει τα σύνορα του Κουβέιτ, καθώς και την ανεξαρτησία του. Με την απόφαση 986 (14-4-1995), το Συμβούλιο Ασφαλείας επιτρέπει στο Ιράκ τη μερική εξαγωγή πετρελαίου με βάση το πρόγραμμα «πετρέλαιο για φαγητό», ώστε να μπορούν να εισαχθούν φαρμακευτικά είδη όπως και τρόφιμα²¹².

Το σύστημα αυτό χρησιμοποιήθηκε από τις ιρακινές αρχές σαν ένα πλάγιο διπλωματικό μέσο που προετοιμάζει την επανένταξη του Ιράκ στη διεθνή σκηνή. Η εφαρμογή του συμβόλισε πράγματι την επιστροφή του Ιράκ στην πετρελαϊκή αγορά, καθώς επιπλέον, η άδεια που δόθηκε στη Βαγδάτη να εξάγει στο εξής απεριόριστες ποσότητες πετρελαίου που δεν υπόκεινται στις ποσοστώσεις του ΟΠΕΚ, της εξασφάλισε εισόδημα ύψους 10,5 δισεκατομμυρίων το χρόνο²¹³.

Στο μεταξύ, οι εσωτερικές συγκρούσεις που αφορούν στον έλεγχο του πετρελαίου συνεχίζονται στη χώρα. Στις αρχές Μαρτίου, πριν αρχίσει η μεγάλη τουρκική εισβολή στο βόρειο Ιράκ (20/3),²¹⁴ στη Βαγδάτη στάλθηκαν σε ανώτατα στελέχη του κυβερνητικού κόμματος Μπάαθ φυλλάδια κάποιας μυστηριώδους «στρατιωτικής ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων» τα οποία καλούσαν σε εξέγερση κατά του Σαντάμ Χουσεΐν. Παράλληλα, από τις αρχές Μαρτίου, Κούρδοι μαχητές της παράταξης Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν, της οποίας ηγείται ο Τζαλάλ Ταλαμπανί, άρχισε επιχειρήσεις παρενόχλησης του ιρακινού στρατού στην περιοχή του Κιρκούκ. Αξιοσημείωτο είναι ότι στις επιχειρήσεις αυτές συμμετείχαν στοιχεία του αποκαλούμενου Εθνικού Ιρακινού Κογκρέσου, με επικεφαλή τον Αχμάτ Τζαλαμπί.

Ο συντονισμός των Κούρδων του Ιράκ με τους Σίιτες της χώρας, με τους οποίους δεν έχουν καμιά εθνολογική συγγένεια, είναι ιδιαίτερα σημαντική, δεδομένου ότι ήδη από τα μέσα Φεβρουαρίου του 1995 οι ιρακινοί Σίιτες είχαν πραγματοποιήσει

²¹¹Κράτη – παρίες είναι τα κράτη που υποστηρίζουν κεκαλυμμένα τη διεθνή τρομοκρατία επειδή δεν είναι σε θέση να διεξάγουν μια συμμετρικά στρατιωτική αντιπαράθεση: *Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης, σ 174*

Αναλυτικότερα για «διαλυμένα» και «αδύναμα» κράτη: *Ναπολεόνι Λ. (2005), Οικονομία του τρόμου. Ο Νέος Ιερός Πόλεμος, Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, σ 232-233*

²¹²Όπου δεν γίνεται αναφορά σε βιβλία οι ημερομηνίες λαμβάνονται από το χρονικό του πολέμου στο Ιράκ: www.antenna.gr, Πόλεμος στο Ιράκ

²¹³Συλλογικό, υπό το συντονισμό των :Balencie J. και Grange A. (2003), *Εξεγερμένοι Κόσμοι. Αντάρτικα, Μιλίτισες, Τρομοκρατικές Ομάδες. Εγκυκλοπαίδεια των πρωταγωνιστών, των συγκρούσεων και της πολιτικής βίας, Αθήνα: Τυπωθήτω, σ 430.*

²¹⁴Βλέπε υποσημείωση 202

μία σημαντική επιχείρηση εναντίον του στρατού του Σαντάμ στις πετρελαιοφόρες περιοχές των ελών του νότιου Ιράκ.²¹⁵

Τον Αύγουστο του 1995 ο στρατηγός Χουσεΐν Κάμελ υπουργός βιομηχανίας στο Ιράκ και διευθυντής της Στρατιωτικής Βιομηχανικής Εταιρείας, με ευθύνη για όλα τα προγράμματα όπλων της χώρας αυτομόλησε στην Ιορδανία. Κατά τη διάρκεια προφορικών αναφορών στην Ιορδανία, ισχυρίστηκε ότι είχαν καταστραφεί όλα τα χημικά και βιολογικά όπλα υπό τις διαταγές του, το 1991. Ωστόσο, το Ιράκ είχε διαθέσει στην UNSCOM (Ειδική Επιτροπή Ηνωμένων Εθνών) και τον ΔΟΑΕ (Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας)²¹⁶ μια τεράστια συλλογή ντοκουμέντων που σχετίζονταν με τα απαγορευμένα οπλικά συστήματα και που ο Κάμελ είχε κρύψει σε ιδιόκτητο χώρο.²¹⁷

Το 1996 το Συμβούλιο Ασφαλείας ζήτησε από τον εκτελεστικό πρόεδρο της UNSCOM, Ρολφ Εκέους, να επισκεφθεί τη Βαγδάτη προκειμένου να εξασφαλίσει πρόσβαση σε όλους τους χώρους που η επιτροπή είχε επιλέξει προς επιθεώρηση.²¹⁸ Το κίνητρο του Ιράκ να συνεργαστεί απέρρευε από τη συμφωνία των δύο πλευρών να εντείνουν την εργασία τους, ώστε να προσεγγιστεί πιο γρήγορα η ημέρα κατά την οποία η επιτροπή θα μπορούσε να αναφέρει ότι το Ιράκ έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, έτσι ώστε να είναι ελεύθερο το Συμβούλιο Ασφαλείας να άρει τις οικονομικές κυρώσεις.²¹⁹

Στις 31/10/1998 το Ιράκ διακόπτει κάθε μορφή συνεργασίας με την επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την αποσυναρμολόγηση όπλων μαζικής καταστροφής. Μετά την εκκένωση προσωπικού του ΟΗΕ από τη Βαγδάτη, η ΗΠΑ και η Μεγάλη Βρετανία, ξεκινούν την επιχείρηση «Αλεπού της Ερήμου» με βομβαρδισμούς της χώρας, ώστε να καταστρέψουν τα πυρηνικά, χημικά και βιολογικά όπλα του Ιράκ (16-19 Δεκεμβρίου 1998). Βομβαρδίζοντας το Ιράκ για να πετύχουν καλύτερη συνεργασία με τους επιθεωρητές, είχαν πετύχει το αντίθετο, καθώς οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο είχαν ακόμη τη δυνατότητα παρακολούθησης από τον αέρα αλλά είχαν χάσει όλες τις πληροφορίες από το έδαφος.²²⁰

²¹⁵ Δελαστίκ Γ. (2001), ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΩΡΑ. Ο Δρόμος προς τη Μονοκρατορία. Μέση Ανατολή, Πετρέλαια, Ισλάμ, Αθήνα: Λιβάνη, σ 137, 138.

²¹⁶ Με την απόφαση 687 (3/4/1991) του Συμβουλίου Ασφαλείας τερματίζεται ο Πόλεμος του Κόλπου. Η απόφαση εγκαθίδρυε ένα καθεστώς επιθεωρήσεων υπό το οποίο το Ιράκ όφειλε να δηλώσει όλα τα όπλα μαζικής καταστροφής που είχε, καθώς και τις εγκαταστάσεις και τα προγράμματα κατασκευής τους. Οι δηλώσεις θα επαληθεύονταν από την UNSCOM στους τομείς των βιολογικών και χημικών όπλων και των πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς, ενώ ο ΔΟΑΕ θα ήταν υπεύθυνος για τον πυρηνικό τομέα. Η UNMOVIC (Επιτροπή Παρακολούθησης, Επαλήθευσης και Επιθεώρησης των Ηνωμένων Εθνών για το Ιράκ) αποτέλεσε τη συνέχεια της UNSCOM (Απόφαση 1284 (Δεκέμβιος 1999)): Blix Hans (2004), Αφοπλίζοντας το Ιράκ, Αθήνα: Α Α Λιβάνη, σ 15, 42, 43, 75.

²¹⁷ Blix Hans (2004), Αφοπλίζοντας το Ιράκ, Αθήνα: Α Α Λιβάνη, σ 58, 59.

²¹⁸ Blix Hans (2004), Αφοπλίζοντας το Ιράκ, Αθήνα: Α Α Λιβάνη, σ 61

²¹⁹ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 62.

²²⁰ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 70.

Ο Χανς Μπλιξ αναλαμβάνει στις 1-3-2000 υπεύθυνος της επιτροπής ελέγχου όπλων.

Στόχος της αμερικανικής κυβέρνησης, όπως διαφαίνεται μέσα από τις δηλώσεις και τις ενέργειές της, ήταν ο περιορισμός του Ιράκ: να περικυκλωθεί ο Σαντάμ Χουσεϊν από στρατιωτικές δυνάμεις, να στηθούν βάσεις στο Κουβέιτ, να πραγματοποιηθούν επιχειρήσεις συλλογής πληροφοριών στις κουρδικές περιοχές να διατηρηθούν οι πτήσεις μαχητικών αεροσκαφών πάνω από το μεγαλύτερο μέρος των εδαφών του και να σφυροκοπηθούν κατά περιόδους με πυραύλους και βόμβες ιρακινές στρατιωτικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες πληροφοριών.²²¹

Εξαιτίας των ανεπαρκών δηλώσεων του Ιράκ δεν μπόρεσε να αποκλειστεί στα τέλη του 1998 ότι υπήρχαν ακόμη μη διαδεδομένοι πύραυλοι, χημικά και βιολογικά όπλα.²²²

Οι επιδρομές της επιχείρησης «Desert Fox» κατέστησε σαφές στους Ιρακινούς ότι τα ορατά στοιχεία όπλων, όπως τα πυραυλικά προγράμματα, τα οποία προϋποθέτουν την ύπαρξη μιας ευρείας κλίμακας υποδομής που εντοπίζεται εύκολα, ήταν δυνατό να πληγούν ανά πάσα στιγμή. Εκτός των υλικών ζημιών που προκλήθηκαν, σοβαρότερο ήταν το ψυχολογικό πλήγμα, πράγμα που είχαν παραλείψει να συνεκτιμήσουν οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών στην πορεία ανάλυσης της περίπτωσης του Ιράκ πριν τον πόλεμο του 2003.²²³

Το μειονέκτημα της επιχείρησης αυτής, όπως προαναφέρθηκε, ήταν η έλλειψη πρόσβασης σε αξιόπιστες πηγές πληροφοριών στο εξής, με το βομβαρδισμό του Δεκεμβρίου, καθώς ο Σαντάμ ενέτεινε τους εσωτερικούς ελέγχους αναφορικά με τις αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, γεγονός που θα δημιουργήσει την έλλειψη των επιχειρημάτων- για την ύπαρξη όπλων μαζικής καταστροφής - στα οποία θα εδραζόταν το κατοπινό σχέδιο των ΗΠΑ για ανάληψη στρατιωτικής δράσης εναντίον της χώρας.

Την ίδια περίοδο έχει ξεκινήσει μία συζήτηση σχετικά με την καταλληλότητα του τρόπου δράσης στο Ιράκ. Κύριοι πρεσβευτές των δύο αντίπαλων απόψεων είναι ο Γούλφοβιτς (υφυπουργός Άμυνας της κυβέρνησης Μπους του νεότερου, 2002) και ο Ζίνι (Ταξίαρχος του σώματος Πεζοναυτών στον Πόλεμο του Κόλπου): ο πρώτος υποστήριζε την ανάληψη εξοπλισμού και εκπαίδευσης ιρακινών ανταρτών εκ μέρους των ΗΠΑ προκειμένου να ανατραπεί το καθεστώς του Σαντάμ εκ των έσω, ο δεύτερος θεωρούσε ότι η πολιτική περιορισμού έπρεπε να συνεχιστεί καθώς «ένα αποδυναμωμένο, διασπασμένο, χαοτικό Ιράκ -κάτι που αποτελεί ενδεχόμενο

²²¹ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 42.

²²² Blix Hans (2004), Αφοπλίζοντας το Ιράκ, Αθήνα: Α Α Λιβάνη, σ 58.

²²³ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 59.

αποτέλεσμα, εάν γίνουν απρόσεκτες κινήσεις- είναι πιο επικίνδυνο μακροπρόθεσμα από έναν Σαντάμ υπό περιορισμό»²²⁴.

Η Μαντλίν Ολμπράιτ (Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ: 1997-2001) αναφέρει σχετικά: «Οι εσωτερικές διασπάσεις στο Ιράκ σίγουρα θα περιέπλεκαν τα επακόλουθα του πολέμου», ενώ το Παγκόσμιο Συνέδριο σε θέματα Θρησκείας και Ειρήνης που συγκλήθηκε στη Βαγδάτη πριν τον πόλεμο εξέφρασε το φόβο: «Ότι η ένοπλη δράση ενάντια στο Ιράκ έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει μια μακροπρόθεσμη ανθρωπιστική καταστροφή, να αποσταθεροποιήσει περαιτέρω την περιοχή, και να πυροδοτήσει επικίνδυνες εξτρεμιστικές τάσεις».²²⁵

Τον Νοέμβριο του 2001 δημιουργούνται ζώνες ελεύθερου εμπορίου με τις γειτονικές χώρες του Ιράκ και ανοίγει η σιδηροδρομική γραμμή με την Τουρκία. Το Φεβρουάριο του 2001 δυνάμεις βρετανικών και αμερικανικών αεροσκαφών βομβαρδίζουν το αμυντικό δίκτυο του Ιράκ.

4.1.1 ΣΗΜΕΙΟ ΚΑΜΠΗΣ: Η 11^η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001

Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ είναι χαρακτηριστικό του πώς οι νέες μορφές πολέμου έχουν κατά κύριο λόγο ψυχολογικό αντίκτυπο πάνω στους πληγέντες.

Οι ΗΠΑ δημοσιεύουν για πρώτη φορά τον κατάλογο με τα κράτη-τρομοκράτες το 1979. Το Μάρτιο του 1982 το Ιράκ ήταν η μοναδική χώρα που είχε εξαιρεθεί από τον κατάλογο, για να ξανασυμπεριληφθεί στις 13 Σεπτεμβρίου 1990, μετά την εισβολή στο Κουβέιτ.²²⁶ Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, η αμερικανική κυβέρνηση κατατάσσει στον «άξονα του κακού»²²⁷, δηλαδή στο σύνολο των κρατών που θεωρεί

²²⁴ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός σ 1, 62.

²²⁵ Albright M. (2006), *The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs*, London: PAN BOOKS, σ 163, 166

²²⁶ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας*, Αθήνα: Παπαζήση, σ 85. Οι λόγοι που το Ιράκ παραμένει στην κατηγορία των κρατών-τρομοκρατών, όπως αυτοί καταγράφονται στην ετήσια έκθεση του υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ είναι οι εξής: α) το Ιράκ κατηγορείται ότι προστατεύει, παραχωρεί έδαφος για εκπαίδευση, χρηματοδοτεί και εμπνύχώνει τρομοκράτες σε παγκόσμιο επίπεδο, β) προστατεύει, χρηματοδοτεί και παρέχει έδαφος στους Μουτζαχεντίν Χαλκ, μια ιρανική οργάνωση που βρίσκεται σε αντίθεση με την κυβέρνηση του Ιράν, γ) οι Κούρδοι μαχητές του ΡΚΚ χρησιμοποιούν το έδαφος του βορείου Ιράκ για επιθέσεις κατά της τρομοκρατίας, δ) η κυβέρνηση του Ιράκ δημιούργησε διεθνές επεισόδιο με την απέλαση και την άρνησή της να δεχτεί αμερικανούς ελεγκτές στο πλαίσιο του ΟΗΕ, για έλεγχο σχετικό με την παραγωγή όπλων μαζικής καταστροφής, ε) το Ιράκ έχει κατηγορηθεί ότι εισάγει λαθραία και παράνομα, παρά τις διεθνείς απαγορεύσεις, πυρηνικά υλικά από την ΕΣΣΔ.

²²⁷ Στον «άξονα του κακού» περιλήφθηκαν εκτός του Ιράν, η Βόρειος Κορέα και η Συρία (δηλώσεις αμερικανού προέδρου Τζορτζ Μπους, Ιανουάριος 2002). Ο Ντάγκλας Φέιθ (Γενικός Γραμματέας στη Διεύθυνση Πολιτικής, στο Πεντάγωνο 2001-2005) αναφέρει στο βιβλίο του αναλυτικά τα αίτια για τα οποία το Ιράκ ειδικά συνιστούσε ιδιαίτερη περίπτωση μεταξύ των κρατών που συμπεριλήφθηκαν στον «άξονα του κακού»: *Feith. J. Douglas(2008), War and Decision. Inside the Pentagon at the dawn of the war of Terrorism, New York: Harper, σ 230(λόγος Μπους), 233.*

ύποπτα για την υπόθαλψη τρομοκρατών και το Ιράκ.²²⁸ Δημιουργήθηκε έτσι μία νέα ευκαιρία σε όσους πρόβαλαν το επιχείρημα ότι οι επαγγελματίες αναλυτές πληροφοριών υποτιμούσαν το μέγεθος της απειλής που συνιστούσε το Ιράκ και ιδιαίτερα την πιθανότητα να κατέχει αυτή η χώρα χημικά ή βιολογικά όπλα ή το ενδεχόμενο να θέλει να τα μοιραστεί με τρομοκράτες που στρέφονταν κατά των ΗΠΑ.²²⁹

Ουσιαστικά μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, δεν ήταν πλέον αποδεκτή η πολιτική της ανάσχεσης –το να κρατείται υπό έλεγχο ο Σαντάμ Χουσεΐν- και η εξασφάλιση του αφοπλισμού του Ιράκ μέσω των επιθεωρήσεων των Ηνωμένων Εθνών.²³⁰

Οι πρώτες επίσημες διαβουλεύσεις στο πεντάγωνο για τη μορφή που θα έπαιρνε η επίθεση στο Ιράκ άρχισαν το Νοέμβριο του 2001 αμέσως μετά την πτώση της Καμπούλ.²³¹

Στο σημείο αυτό ενδεικτικά αναφέρεται η συμβολή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και της επίδρασης που αυτά έχουν στους νέους- ειδικά- πολέμους: η δημοσιογράφος Τζούντιθ Μίλερ της εφημερίδας New York Times αναφέρει σε άρθρο της ότι ένας Ιρακινός που είχε αυτομολήσει από τη Βαγδάτη, είχε παραδεχτεί τη συμμετοχή του σε έργα ανακαίνισης μυστικών εγκαταστάσεων παρασκευής βιολογικών, χημικών και πυρηνικών όπλων (Δεκέμβριος 2001). Η πληροφορία που προσέφερε το άρθρο και που αποδείχτηκε απόλυτα αναληθής στην πορεία είχε τεράστια απήχηση, καθώς η δημοσιογράφος ήταν κάτοχος του βραβείου Πούλιτζερ και ως εκ τούτου θεωρείτο αξιόπιστη πηγή ενημέρωσης.²³²

Τον Απρίλιο του 2002 η Βαγδάτη αναστέλλει τις εξαγωγές πετρελαίου ως ένδειξη διαμαρτυρίας για τις Ισραηλινές επιθέσεις στις παλαιστινιακές περιοχές. Παρά

«Οι επιλογές των «κρατών – τρομοκρατών» έγιναν κατ' αποκλειστικότητα από τις ΗΠΑ, με τις εκθέσεις του Υπουργείου Εξωτερικών, τις δημόσιες δηλώσεις και την εκτεταμένη βιβλιογραφία. Ως αποτέλεσμα, τα κράτη αυτά απομονώθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν ως κράτη-στόχοι της γενικότερης επίδειξης δύναμης των παγκόσμια κυρίαρχων ΗΠΑ, ακολουθούμενων πάντοτε από την Μεγάλη Βρετανία, τη Γερμανία, τη Γαλλία και άλλες χώρες ώστε κράτη, όπως η Λιβύη με τον ηγέτη της Καντάφι, το Ιράκ με τον Σαντάμ Χουσεΐν, η Συρία, το Ιράν, η Κούβα, η Νικαράγουα ονομάστηκαν τρομοκράτες»: Μπόση Μ. (1996), Ελλάδα και Τρομοκρατία. Εθνικές και Διεθνείς διαστάσεις, Αθήνα-Κομοτηνή: ,σ 224.

²²⁸ Στη διαδικασία αντιμετώπισης της τρομοκρατίας οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν διάφορα «εργαλεία». Ενδεικτικά αναφέρεται ένα: «23-9-2001 ο Αμερικανός πρόεδρος υπέγραψε το «Executive Order 13224», επιτρέποντας στο υπουργείο Οικονομικών να σταματά συνδιαλλαγές ατόμων ή ιδρυμάτων που σχετίζονται με τρομοκράτες ή τρομοκρατικές οργανώσεις. Το συγκεκριμένο διάταγμα επέτρεψε την κατάταξη 21 οργανώσεων στον κατάλογο των τρομοκρατικών, αν και δεν είχαν σχέση με την Αλ Κάιντα, ενώ έβαλε τέλος στις συνδιαλλαγές 62 οργανώσεων και ατόμων που είχαν σχέση με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα Al Barakaat και A Taqwa»: Μπόση Μ. (2004), Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία. Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον, Αθήνα –Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ 37.

²²⁹ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 79.

²³⁰ Blix Hans (2004), Αφοπλίζοντας το Ιράκ, Αθήνα: Α Α Λιβάνη, σ 18.

²³¹ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 80.

²³² Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 84.

τις εκκλήσεις του Σαντάμ, καμία άλλη αραβική χώρα δε συμμετέχει. Το μποϊκοτάζ θα διακοπεί σε τριάντα ημέρες.

Τον Ιούνιο του 2002, ο πρόεδρος Μπους θα ορίσει με δηλώσεις του την πολιτική προληπτικού χτυπήματος ως εθνική στρατηγική: «πρέπει να μεταφέρουμε τη μάχη στο χώρο του εχθρού, να ανατρέψουμε τα σχέδιά του και να αντιμετωπίσουμε τις χειρότερες απειλές πριν καν εκδηλωθούν».²³³

Τον Ιούλιο θα ακολουθήσουν διαπραγματεύσεις στη Βιέννη μεταξύ του γενικού γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Κόφι Αναν και του Ιρακινού υπουργού εξωτερικών Νάτζι Σάμπρι που θα οδηγηθούν σε αποτυχία. Στις 12/9 ο γ.γ. του ΟΗΕ και ο πρόεδρος Μπους συναντώνται στη γενική συνέλευση του ΟΗΕ, κατά την οποία ο πρώτος επισημαίνει ότι η προληπτική στρατιωτική δράση απαιτεί την υποστήριξη του ΟΗΕ για να είναι νομιμοποιημένη καθώς επίσης ότι θα πρέπει να συνεχιστούν οι προσπάθειες προκειμένου να επιτευχθεί η συμμόρφωση του Ιράκ. Στις 16/9 οι επιθεωρητές γίνονται δεκτοί στο Ιράκ.²³⁴

Στις 8 Νοεμβρίου 2002 το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθέτησε την Απόφαση 1441 σύμφωνα με την οποία το Ιράκ όφειλε να παράσχει «άμεση, άνευ όρων και ενεργή συνεργασία» στους επιθεωρητές. Οποιαδήποτε «ουσιώδης παραβίαση» θα οδηγούσε το συμβούλιο ασφαλείας να «εξετάσει την κατάσταση και την ανάγκη για συμμόρφωση», ορίζοντας ως κατηγορίες παραβάσεων τις παραλήψεις ή τις ψευδείς δηλώσεις όσον αφορά τα προγράμματα όπλων του και την ανεπάρκεια συμμόρφωσης και πλήρους συνεργασίας με την UNMOVIC και τον ΔΟΑΕ.²³⁵ Έτσι, οι επιθεωρητές του ΟΗΕ επιστρέφουν στη Βαγδάτη, υποστηριζόμενοι από τη νέα απόφαση του οργανισμού.

Στις 27/1/2003 η UNMOVIC δεν επιβεβαιώνει την ύπαρξη απαγορευμένων στοιχείων ή δραστηριοτήτων στη χώρα, αλλά «η απουσία οποιονδήποτε ευρημάτων στις εγκαταστάσεις που επιθεωρήθηκαν δεν αποτελούσε εγγύηση ότι τέτοια στοιχεία και δραστηριότητες δεν υπήρχαν αλλού». Αυτό επέτρεψε στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο να δώσουν στην αποτυχία εμφάνισης συναφών ντοκουμέντων την έννοια των «παραλήψεων»²³⁶

Η έκθεση του ΔΟΑΕ που θα ακολουθήσει το Μάρτιο του ίδιου έτους θα καταλήξει ότι δεν υπήρχαν αποδείξεις που να σχετίζονται με την ύπαρξη ή την

²³³ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 91

²³⁴ Blix Hans (2004), Αφοπλίζοντας το Ιράκ, Αθήνα: Α Α Λιβάνη, σ 127,128,129

²³⁵ Ο Μπλιξ αναφέρει στο βιβλίο του ότι η συγκατάθεση των Γάλλων δόθηκε βάση της κατανόησης ότι «ουσιώδης παραβίαση» μπορούσε μόνο να καταγραφεί και να θεωρηθεί ότι συντελέστηκε βάση μιας έκθεσης των επιθεωρητών, ενώ οι ΗΠΑ ερμήνευαν διαφορετικά το κείμενο: Blix Hans (2004), Αφοπλίζοντας το Ιράκ, Αθήνα: Α Α Λιβάνη, σ 153,154,248

²³⁶ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 187, 190. Ο Χάνς Μπλιξ, υπεύθυνος των επιθεωρήσεων, είχε αναφέρει ότι υπήρχαν ισχυρές ενδείξεις ότι το Ιράκ είχε παραγάγει περισσότερο άνθρακα από όσο είχε δηλώσει και ότι ένα μέρος του μπορεί να υπήρχε ακόμη.

εισαγωγή ουρανίου. Τότε, οι ΗΠΑ και η Βρετανία θα προσπαθήσουν να θέσουν θέμα δεύτερου ψηφίσματος στον ΟΗΕ, το οποίο θα αρνηθούν η Γαλλία, η Ρωσία, η Γερμανία και οι Αραβικές Χώρες απειλώντας με βέτο.

Στις 17 Μαρτίου ο πρέσβης της Μεγάλης Βρετανίας στον ΟΗΕ, αναφέρει πως η διπλωματική διαδικασία έχει τερματιστεί και διατάσσεται η επιστροφή των επιθεωρητών. Ο πρόεδρος Μπους δίνει στο Σαντάμ Χουσεΐν και στους γιους του 48ωρη προθεσμία να εγκαταλείψουν τη χώρα ή να αντιμετωπίσουν τον πόλεμο.²³⁷

Στις 18 Μαρτίου 2003 ο Σαντάμ Χουσεΐν απορρίπτει το τελεσίγραφο Μπους και ζητά από τον Αμερικανό πρόεδρο να εγκαταλείψει τις ΗΠΑ. Στη Βρετανία ο Μπλερ αντιμετωπίζει θύελλα διαμαρτυριών από το κόμμα του, ενώ πέντε στελέχη του κόμματός του, παραιτούνται μεταξύ αυτών και ο Ρόμπιν Κουκ. Η πρόταση για έναρξη πολεμικών επιχειρήσεων καταψηφίζεται από τους εργατικούς, ωστόσο υποστηρίζεται από την αντιπολίτευση.

4.2 Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του «νέου πολέμου», που ξέσπασε στις 22-23 Μαρτίου 2003, είναι ότι στόχο έχει να πλήξει έναν άλλο νέο πόλεμο, αυτόν της «τρομοκρατίας». «Ανησυχούσα ότι ο πόλεμος θα μας αποσπούσε από τις προσπάθειές μας να συλλάβουμε τον Οσάμα Μπιν Λάντεν πράγμα που θα το εκμεταλλευόταν η Αλ Κάϊντα για να ανακτήσει επιπλέον τρομοκράτες»²³⁸. Η άποψη αυτή της Μαντλίν Ολμπράιτ, αναφορικά με τις ανησυχίες της πριν το ξέσπασμα του πολέμου, είναι ενδεικτική του γεγονότος ότι: α) ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας, πλαίσιο εντός του οποίου διεξήχθη ο υπό μελέτη πόλεμος (σύμφωνα με τις δηλώσεις του Αμερικανού Προέδρου), δεν θα μπορούσε να συνιστά τον πραγματικό στόχο διεξαγωγής του από τη στιγμή που εκφράζεται ρητά ο φόβος ότι θα πήγαινε πίσω την επιδιωκόμενη αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και β) ο πόλεμος θα ενίσχυε, αντιφατικά, την τρομοκρατία.²³⁹

Οι υποστηρικτές του πολέμου διατείνονταν ότι «οι ΗΠΑ ήταν ευάλωτες σε κάποια αναπάντεχη επίθεση από έναν εχθρό που θα καλωσόριζε το θάνατο και γι'

²³⁷ Δεν έγινε ποτέ μία τυπική ψηφοφορία για το προσχέδιο απόφασης των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου, όμως το ανεπίσημο πόρισμα του συμβουλίου ήταν σαφώς αρνητικό. «Με το να μην παράσχει μια εξουσιοδότηση που ήταν μεν επιθυμητή αλλά δεν ζητούνταν επισήμως, το συμβούλιο αποσυσχέτισε τα Ηνωμένα Έθνη από μια ένοπλη δράση την οποία τα περισσότερα κράτη θεωρούσαν αδικαιολόγητη»: Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 355

²³⁸ Albright M. (2006), *The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs*, London: PAN BOOKS, σ 163

²³⁹ «Κανένας δεν πίστευε ότι ο Σαντάμ ήταν μέρος της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Δεν είχαμε ουσιαστικό λόγο να πιστεύουμε ότι ήταν. Ούτε είχαμε κάποια υπόνοια ότι το Ιράκ σχεδίαζε συγκεκριμένες επιχειρήσεις με την Αλ- Κάϊντα ή κάποια άλλη τρομοκρατική ομάδα. Περισσότερο η ανησυχία μας αντανάκλούσε τη γενική αναγνώριση εκ μέρους μας των κινδύνων που το καθεστώς του Σαντάμ επέβαλε- και την εχθρικήτητα του Σαντάμ προς τις ΗΠΑ»: Feith. J. Douglas(2008), *War and Decision. Inside the Pentagon at the dawn of the war of Terrorism*, New York: Harper, σ 215

αυτό δεν θα μπορούσε να ανασχεθεί». ²⁴⁰ Οι απόψεις αυτές είναι δεικτικές του ψυχολογικού αντίκτυπου που ένας νέος πόλεμος επιφέρει, δεδομένου ότι οι απόψεις αυτές ενισχύθηκαν μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, κάνοντας την Αμερικανική κοινή γνώμη πιο δεκτική στο ενδεχόμενο ενός πολέμου.²⁴¹

Από την πλευρά της η Αμερική ακολούθησε μία συμβατική στρατιωτική εκστρατεία που είχε μορφή επίθεσης της δύναμης ενός κράτους εναντίον της δύναμης ενός άλλου. Ωστόσο σύντομα το στοιχείο της ασυμμετρίας γίνεται εμφανές καθώς οι συμμαχικές δυνάμεις είναι ισχυρότερες της Ιρακινής αντίστασης και επιπλέον επειδή οι ιρακινοί δεν άργησαν να καταφύγουν σε μη συμβατικές πολεμικές τακτικές.²⁴² Συγκεκριμένα, όταν η τρίτη μεραρχία πεζικού (μηχανοκίνητη) διανύοντας από τα σύνορα του Κουβέιτ ως την πόλη Αν Νασιρίγια κατέλαβε ένα αεροδρόμιο στρατηγικής σημασίας και αρκετές γέφυρες κατά μήκος του ποταμού Ευφράτη παραχώρησε τον έλεγχο των θέσεων στους Πεζοναύτες. Οι τελευταίοι εξασφάλισαν τον έλεγχο των νότιων πετρελαιοπηγών και στη συνέχεια κινήθηκαν βόρεια εξαπολύοντας επιθέσεις στο χώρο μεταξύ των δύο ποταμών, Τίγρη και Ευφράτη. Οι Βρετανικές τεθωρακισμένες δυνάμεις εν τω μεταξύ, κατευθύνθηκαν δεξιά από το Κουβέιτ για να καταλάβουν τη Βασόρα, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του Ιράκ, ενώ μικρότερες μονάδες των ειδικών δυνάμεων κατέκλυσαν τα δυτικά εδάφη προκειμένου να αποτρέψουν τις εκτοξεύσεις πυραύλων Scud από τους ιρακινούς εναντίον του Ισραήλ, και κατευθύνθηκαν προς βορά, όπου ενώθηκαν με τους Κούρδους μαχητές. Οι ιρακινοί δεν άργησαν να καταφύγουν σε μη συμβατικές πολεμικές τακτικές²⁴³.

«Για πρώτη φορά, αλλά σίγουρα όχι για τελευταία, επιτέθηκαν καλά οπλισμένες (ιρακινές) παραστρατιωτικές δυνάμεις, που δεν διακρίνονταν εύκολα από τους απλούς πολίτες, αν εξαιρέσει κάποιος τα όπλα τους»²⁴⁴

Ήδη, με την περιγραφή του ξεκινήματος του πολέμου, έχουν καταγραφεί αρκετά από τα χαρακτηριστικά που έχουν περιγραφεί ως αναγνωρίσιμα των νέων μορφών συγκρούσεων. Το γεγονός, ότι ακολουθεί η πρώτη επίθεση αυτοκτονίας με παγιδευμένο αυτοκίνητο και ότι η προσδοκία οι ιρακινοί διοικητές στο νότο θα

²⁴⁰ Albright M. (2006), *The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs*, London: PAN BOOKS, σ 166

²⁴¹ Αναλυτικά για την επίδραση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου όσον αφορά τις ΗΠΑ αλλά και το σύνολο του διεθνούς συστήματος: Συλλογικό (Δήμου, Χατζηαντωνίου, Ιακώβου και άλλοι)(2002), Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, Αθήνα: Ινστιτούτο Αμυντικών Υποθέσεων

²⁴² Ο μεταπολεμικός συσχετισμός των δυνάμεων απεδείχθη αντιστροφή των ασυμμετριών: εάν κατά τη διάρκεια του κυρίως πολέμου λειτούργησε η αμερικανική ασυμμετρία της ισχύος, τότε τη μεταπολεμική κατάσταση χαρακτηρίζει η ασυμμετρία της διεξαγωγής του μικρού πολέμου από τις ιρακινές αντιστασιακές ομάδες. : Munkler H. (2005), Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου, Αθήνα: Καστανιώτης, σ 175

²⁴³ Η περιγραφή του ξεκινήματος του πολέμου: Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 226,227

²⁴⁴ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 228

συμπαράτασσονταν με τους Αμερικανούς διαψεύστηκε²⁴⁵, προοικονομούν τις συγκρούσεις μικρής κλίμακας που θα ακολουθήσουν, την έλλειψη υποστήριξης του ιρακινού λαού, αντίθετα με τις προβλέψεις των ΗΠΑ, και κατ' επέκταση το διασπαστικό ρόλο που θα παίξουν οι δυνάμεις κατοχής σε ένα ήδη συγκρουσιακό περιβάλλον.²⁴⁶

Οι συγκρούσεις που ακολουθούν καθ' όλη τη διάρκεια του 2003 αποδεικνύουν ότι το είδος του πολέμου που οι ιρακινοί διεξάγουν κατά περιοχές προσιδιάζει στον ανταρτοπόλεμο, ενώ η ακαταλληλότητα των όπλων αλλά και της στρατηγικής των ΗΠΑ αποδεικνύεται ακατάλληλη σε βάθος χρόνου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η απόφαση του αμερικανικού στρατού το 2006 να μην χρησιμοποιηθούν Apache (πολεμικά ελικόπτερα), τουλάχιστον να μη τους ανατίθονταν στο εξής πρωταγωνιστικός ρόλος, καθώς ήταν ευάλωτα στα πυρά των ελαφριών όπλων που οι Ιρακινοί χρησιμοποιούσαν.²⁴⁷

Ο ανταρτοπόλεμος αποτελείται από τρεις φάσεις: α) η φάση της προετοιμασίας και των αψιμαχιών και τη διάδοση της ιδεολογίας στα λαϊκά κόμματα και την εξασφάλιση υποστήριξής τους, β) η εξάπλωση της βίας, των ανταρτικών επιχειρήσεων και γ) η φάση της αντεπίθεσης, ανοιχτές πολεμικές συγκρούσεις ανάμεσα στις δυνάμεις του καθεστώτος και των ανταρτών.²⁴⁸

Η δημιουργία πολιτικών κινήσεων και η στρατολόγηση μαχητών από τα λαϊκά στρώματα προέκυψαν ως επακόλουθο της εισβολής. Οι εναπομείναντες, μετά την ανατροπή του Σαντάμ, οπαδοί του κόμματος Μπάαθ είναι μία ομάδα, η οποία συχνά συνεργάζεται με την ομάδα αντίστασης των σουνιτών μουσουλμάνων Αράβων. Τρίτη ομάδα αντίστασης συνέστησαν οι σιίτες μουσουλμάνοι, που αποτελούν και την πλειονότητα στο ιρακινό έδαφος και τέλος οι ξένοι μαχητές που αναφέρονται ως «τρομοκράτες»²⁴⁹ και απαρτίζονται βασικά από ριζοσπάστες ισλαμιστές. Έτσι, η πρώτη φάση του ανταρτοπόλεμου φαίνεται να ξεκινά αμέσως μετά την εισβολή, ενώ

²⁴⁵ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 228

²⁴⁶ Η Ολμπράιτ αναφέρει ότι τα περίπλοκα ζητήματα που η ιστορία και η θρησκεία δημιουργούσαν είχαν αγνοηθεί. Albright M. (2006), *The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs*, London: PAN BOOKS, σ 169. Ακόμα, ο διαφορούμενος ρόλος που οι ΗΠΑ είχαν παίξει στον Πόλεμο του Κόλπου, όπως εξετάστηκε στο προγενέστερο κεφάλαιο, με την παρακίνηση ομάδων να εξεγερθούν κατά της κυβέρνησης και στη συνέχεια η μη προστασία τους από τις βιαιότητες του Σαντάμ, δε δημιουργούσαν ευνοϊκό προηγούμενο για την υποδοχή των αμερικανικών δυνάμεων.

²⁴⁷ Ricks E. Thomas (2007), *FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ.*, Αθήνα: Ιωλκός, σ 230

²⁴⁸ Ο ορισμός του ανταρτοπόλεμου καθώς και η αντιστοίχιση των φάσεων του, παρακάτω, στον ιρακινό αγώνα αντλούνται από: Συλλογικό (2005), *Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ*, Αθήνα: The Monthly Review Imprint, σ 85, 86

²⁴⁹ Για τη διάκριση ανταρτών και τρομοκρατών χρήσιμο είναι το χωρίο στην εισαγωγή του Μύνκλερ από κ.Κοτζιά στο οποίο γράφει: «τα αντάρτικα» έχουν στόχο «να τσακίσουν το παλιό και στη θέση τους να βάλουντο καινούριο, το προοδευτικό και ανεπτυγμένο», αντίθετα οι νέοι πόλεμοι (μέρος των οποίων συνιστά και η τρομοκρατία), «επιδιώκουν να καταστρέψουν το υπάρχον χωρίς να το αντικαταστήσουν με ένα συνολικό προοδευτικό σύστημα...δεν έχουν αμυντικό χαρακτήρα (όπως το αντάρτικο) αλλά επιθετικό», Munkler H. (2005), *Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου*, Αθήνα: Καστανιώτης, σ 15, 16

στις αρχές του καλοκαιριού του 2003 γίνονται συντονισμένες προσπάθειες να επιτευχθεί ο έλεγχος συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού, κατά κανόνα στις αστικές περιοχές²⁵⁰, όπου η δυνατότητα επέμβασης των καθεστωτικών δυνάμεων ήταν περιορισμένη. Δεδομένου ότι βάση δόθηκε στις δύο αυτές φάσεις από τα ιρακινά κινήματα, ο στόχος τους επικεντρώνεται στη μη ολοκληρωτική νίκη των ΗΠΑ, που σημαίνει την εύρυθμη λειτουργία του νέου καθεστώτος χωρίς την ανάγκη στρατιωτικών δυνάμεων στο έδαφος.

Ωστόσο, η πρώτη φάση του πολέμου έληξε επιτυχώς για τις ΗΠΑ αφού έπειτα από μία απροσδόκητα σύντομη προέλαση²⁵¹, οι πεζοναύτες καταλαμβάνουν δίχως αντίσταση την ιρακινή πρωτεύουσα. Η αποκαθήλωση του αγάλματος του Σαντάμ σφραγίζει την κατάρρευση του καθεστώτος. 9 Απριλίου 2003.²⁵² Η δεύτερη φάση, αυτού του ανταρτοπόλεμου, όπως μόλις περιγράφηκε, ήταν και το βασικό στάδιο- πρόβλημα για τις συμμαχικές δυνάμεις.²⁵³ Συγκεκριμένα, η επίσημη λήξη των μαζικών επιχειρήσεων κηρύσσεται την 1η Μαΐου 2003 με το Ιράκ να έχει μετρήσει κατά ανεπίσημες αναφορές έως και 13.000 νεκρούς, στην πλειονότητά τους μαχητές. Τότε είναι που η αντίσταση ενδυναμώνεται, ξένα στοιχεία διεισδύουν στη χώρα και οι απώλειες των αμερικανικών δυνάμεων γίνονται μεταπολεμικά βαρύτερες.²⁵⁴ Στις 19 Αυγούστου έρχεται το πολύνεκρο χτύπημα κατά των γραφείων του ΟΗΕ, ενώ η αιματηρή επίθεση της 12ης Νοεμβρίου στην ιταλική βάση της Νασιρίγια αναγκάζει την Ουάσινγκτον να επιδιώξει επίσπευση της μετάβασης της

²⁵⁰ Κατά τον Thomas Ricks το επιχείρημα περί έλλειψης στρατευμάτων, που, σε γενικές γραμμές, συνόδευσε τον πόλεμο καθ' όλη τη διάρκειά του εκ μέρους κυρίως των στρατηγών των ΗΠΑ αναφορικά με την επιτυχή έκβαση αρκετών επιχειρήσεων, δεν ευσταθεί στην προκειμένη περίπτωση. Δηλαδή, η έλλειψη ικανότητας των αμερικανικών στρατευμάτων να ανταποκριθούν στον ανταρτοπόλεμο για σχεδόν τρία χρόνια από την έναρξη του πολέμου, δεν αφορούσε στον αριθμό των μαχητών αλλά είναι στην άγνοια εννοιών, όπως «συνολικό μεσανατολικό πρόβλημα» και «τακτικές ανορθόδοξοι πόλεμοι σε αστικά περιβάλλοντα»: Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 237, υποσημείωση 94

²⁵¹ «Στις συναντήσεις τους για τον σχεδιασμό του πολέμου ο Ράμσφελντ (Υπουργός Άμυνας ΗΠΑ) και ο Φρανκς (αμερικανός διοικητής που αποστρατεύτηκε στα μέσα του 2003) συμφώνησαν στη σημασία επίτευξης έκπληξης στην αρχική φάση του πολέμου. Η έκπληξη θα εξυπηρετούσε στην (χρονική) περικοπή του πολέμου»: Feith, J. Douglas (2008), War and Decision. Inside the Pentagon at the dawn of the war of Terrorism, New York: Harper, σ 392

²⁵² E.M., (ανασκόπηση 2003), Σοκ και δέος στο Ιράκ. Ο προαποφασισμένος πόλεμος και η θανάσιμη «παγίδα» της μετά Σαντάμ εποχής, www.in.gr

²⁵³ Ο Άντερσον (απόστρατος αξιωματικός του Σώματος Πεζοναυτών των ΗΠΑ) ήταν αυτός που διέβλεψε τις δυο πρώτες φάσεις του πολέμου γράφοντας σε άρθρο της Washington Post το Μάρτιο του 2003: «Η πρώτη φάση προβλέπει την ολοκληρωτική επικράτηση των Αμερικανών στο πλαίσιο ενός συμβατικού πολέμου και η δεύτερη προβλέπει έναν παρατεταμένο ανταρτοπόλεμο εναντίον της “δύναμης κατοχής”». Και ο ίδιος είναι που προσπάθησε να βρει πιο αποτελεσματικό τρόπον αντιμετώπισης αμερικανικών δυνάμεων που επιχειρούν σε αστικό περιβάλλον.: Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 264-5

²⁵⁴ Σε μια ένοπλη εξέγερση, βία και η εκτέλεση πολιτών από αντίπαλους στρατιώτες, έχει ως συνέπεια την κινητοποίηση άλλων πολιτών και την ένταξή τους στην πλευρά των επαναστατών. Η χωρίς διακρίσεις βία των αντιπάλων τους είναι μία από τις κύριες πηγές στρατολόγησης των ανταρτών: Waltzer Michael (2006, δ' έκδοση), Δίκαιοι και Άδικοι Πόλεμοι. Σκοποί, κανόνες, μέσα, εγκλήματα και θεωρία πολέμου 428 π.Χ.- 2003 μ.Χ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 486

εξουσίας στους Ιρακινούς και να εξαπολύσει την επιχείρηση «Σιδερένιο Σφυρί» με σφυροκόπημα από ξηράς και αέρος για την κάμψη της αντίστασης.²⁵⁵ Τέλος του μήνα θα ακολουθήσει ενέδρα νότια της Βαγδάτης που θα πλήξει τους ισπανούς συμμάχους. Στο πλαίσιο αυτό, το Συμβούλιο Διακυβέρνησης του Ιράκ έχει ήδη ανακοινώσει -βάσει της πρότασης της κυβέρνησης Μπους- το διορισμό μεταβατικής κυβέρνησης έως τον Ιούνιο του 2004 και την εκλογή νέας κυβέρνησης έως το τέλος του 2005.²⁵⁶ Σημαντική για το 2003 ήταν και η σύλληψη του Σαντάμ Χουσεΐν την 14η Δεκεμβρίου.²⁵⁷

Στα γεγονότα του 2003 αξίζει να σταθεί κανείς στα θεμέλια που δόθηκαν στην ανοικοδόμηση του κράτους από τις δυνάμεις εισβολής, αφού εκτός την ανακάλυψης Όπλων Μαζικής Καταστροφής και του αγώνα κατά της τρομοκρατίας, στόχος ήταν και η εγκαθίδρυση ενός δημοκρατικού καθεστώτος. Στις 1/5/2003 ο Πρεσβευτής Πολ Μπρεμέρ ο τρίτος τίθεται επικεφαλής της Συμμαχικής Μεταβατικής Αρχής στο Ιράκ (ΣΜΑ), αντικαθιστώντας τον Αντιστράτηγο Γκάρνερ το 2003, επικεφαλής της Υπηρεσίας Ανοικοδόμησης και Ανθρωπιστικής Βοήθειας στο Ιράκ.

Πρώτο μέλημα Μπρεμέρ ήταν η «Απο-Μπααθοποίηση της Ιρακινής Κοινωνίας» που εκδόθηκε ως Διαταγή Υπ' Αριθμόν 1, στις 16 Μαΐου.²⁵⁸ Για να απομακρυνθεί από την ηγεσία το Κόμμα Μπάαθ η διαταγή προέβλεπε: «τα ανώτερα κομματικά στελέχη» να απομακρυνθούν από τις θέσεις τους και τους απαγορευόταν «να αναμειχθούν μελλοντικά με οποιονδήποτε τρόπο στο δημόσιο βίο». Επιπλέον, οποιοσδήποτε κατείχε ένα από τα ανώτερα τρία αξιώματα στο διαχειριστικό τομέα οποιουδήποτε κυβερνητικού ή δημόσιου οργανισμού (νοσοκομείο, πανεπιστήμιο, υπουργείο) θεωρούνταν ανώτερο στέλεχος του Μπάαθ και θα απολυόταν, ενώ όσοι θεωρούνταν ύποπτοι για διαπράξεις εγκλημάτων, θα ανακρίνονταν και εάν θα προσπαθούσαν να διαφύγουν θα συλλαμβάνονταν ή θα θέτονταν σε κατ' οίκον περιορισμό.²⁵⁹

Για τα μέτρα αυτά πολλοί στρατιωτικοί και πολιτικοί αξιωματούχοι εξέφρασαν την ανησυχία τους δεδομένου ότι μια άμεση και με τέτοιο τρόπο απομάκρυνση από την κοινωνική δομή θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια την κατάρρευση της χώρας. Ο

²⁵⁵ «η επίσημη..αντίσταση»: Ε.Μ.,(ανασκόπηση 2003), Σοκ και δέος στο Ιράκ.Ο προαποφασισμένος πόλεμος και η θανάσιμη «παγίδα» της μετά Σαντάμ εποχής, www.in.gr «Εμμένοντας στην άποψη πως τα άφρατα όπλα του Ιράκ θα βρεθούν, η κυβέρνηση Μπους υποβάλλει τρία διαδοχικά προσχέδια προκειμένου να πείσει το αντιπολεμικό «μέτωπο» Γαλλίας, Γερμανίας, Ρωσίας να στηρίξει απρόθυμα, τον Οκτώβριο, το νέο ψήφισμα για τη σύσταση πολυεθνικής δύναμης σταθεροποίησης και τη χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης του Ιράκ .»(από το ίδιο)

²⁵⁶ όπως προηγούμενη υποσημείωση

²⁵⁷ Μπίστις Γ. (30/12/2006), Εκτελέστηκε ο Σαντάμ Χουσεΐν, Voice of America, (www.voa.com)

²⁵⁸ Bremer P.L. with McConnell M. (2006), My year in Iraq. The struggle to build a Future of Hope, New York: Simon & Schuster, σ 40 (De- Baathification of Iraqi Society)

²⁵⁹ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 302

ίδιος ο Μπρεμέρ στο βιβλίο του γράφει : « υπήρχε μία θάλασσα από παράπονα και γκρίνιες με πολλούς να λένε πόσο δύσκολο επρόκειτο να είναι. Τους υπενθύμισα ότι η οδηγία του Προέδρου είναι ξεκάθαρη: η από- Μπααθοποίηση θα έπρεπε να βγει σε πέρας ακόμα κι αν θα γινόταν εις βάρος της διοικητικής αποτελεσματικότητας.»²⁶⁰

Το επόμενο μέτρο λήφθηκε με την έκδοση της Διαταγή Υπ' Αριθμόν 2 της ΣΜΑ, περί Διάλυσης Ανεξάρτητων Φορέων στις 23 του μήνα που περιελάμβανε τις Ιρακινές Ένοπλες Δυνάμεις (385.000 άτομα), το προσωπικό του Υπουργείου Εσωτερικών δύναμης (285.000 άτομα), που περιελάμβανε την αστυνομία και τις εγχώριες δυνάμεις ασφαλείας και τέλος, τις προεδρικές μονάδες ασφάλειας (περίπου 500.000 άτομα).²⁶¹

«Η απότομη και οριστική διακοπή του τρόπου βιοπορισμού όλων αυτών των ανθρώπων δημιούργησε μεγάλο αριθμό ταπεινωμένων, εχθρικών και έντονα πολιτικοποιημένων ανθρώπων», αναφέρει ο Φάλεχ Τζαμπάρ, συνεργάτης του Αμερικανικού Ινστιτούτου για την Ειρήνη, ενώ η διαταγή διασαφήνιζε ότι «όποιος, υπό το προηγούμενο καθεστώς, κατείχε το βαθμό του συνταγματάρχη ή ανώτερο αντίστοιχό του, θεωρείται Ανώτερο Κομματικό Στέλεχος» και συνεπώς δεν δικαιούται καταβολή σύνταξης.²⁶² Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ρυθμίσεων ήταν να ενισχυθεί η δυσaráσκεια της ιρακινής κοινωνίας και συνεπακόλουθα και τα κινήματα αντίστασης, ενώ οι διαδηλώσεις του Ιουνίου πρώην στρατιωτών και η βίαιη ανταπάντηση των αμερικανικών δυνάμεων σε αυτές προμηνύουν της συνέχιση του πολέμου σε ένα ασταθές και εχθρικό περιβάλλον.²⁶³

Ολοκληρώνοντας, η τρίτη απόφαση της ΣΜΑ ήταν ότι δεν επρόκειτο να συσταθεί ιρακινή κυβέρνηση σε άμεσο χρονικό διάστημα, ενώ πολλές βιομηχανίες υπό τον έλεγχο του κράτους μέχρι τότε, έκλεισαν στη βάση διαμόρφωσης μιας οικονομίας ελεύθερης αγοράς, με πολιτική συνέπεια να απομονωθεί ακόμα περισσότερο η μεσαία τάξη.²⁶⁴

²⁶⁰ Bremer P.L. with McConnell M. (2006), My year in Iraq. The struggle to build a Future of Hope, New York: Simon & Schuster, σ 45

²⁶¹ Οι αριθμοί που αντιστοιχούν σε κάθε σώμα έχουν ληφθεί από το βιβλίο του Ricks, ενώ η Διαταγή από: Bremer P.L. with McConnell M. (2006), My year in Iraq. The struggle to build a Future of Hope, New York: Simon & Schuster, σ 57 (CPA Order No. 2, Dissolution of Entities)

²⁶² Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 308

²⁶³ « Οι πρώην στρατιώτες του ιρακινού στρατού απαιτούν την καταβολή των μισθών τους από τότε που η αμερικανική διοίκηση διέλυσε τον πρώην ιρακινό στρατό στις 23 Μαΐου. Το πρώην προεδρικό μέγαρο γίνεται συχνά στόχος των διαδηλωτών, οι οποίοι διαμαρτύρονται για την ανεργία και τη χαοτική κατάσταση που επικρατεί στο Ιράκ μετά τον πόλεμο. Οι επιδρομές έχουν προκαλέσει μεγάλη αναστάτωση στο Ιράκ, καθώς και εχθρικότητα από την πλευρά των Ιρακινών πολιτών»: www.bbc.co.uk/greek, «Βίαιες διαδηλώσεις στη Βαγδάτη», 18/6/2003

²⁶⁴ όπως υποσημείωση 245, σ Ο Μπρεμέρ αναφέρει στο βιβλίο του ότι είχε τονίσει στους εκπροσώπους των κομμάτων (οι περισσότεροι αντιφρονούντες εξόριστοι του μπααθικού καθεστώτος που είχαν επιστρέψει στο Ιράκ), σε συνάντηση που είχε πραγματοποιηθεί υπό τη διοργάνωση της ΣΜΑ, ότι η διαδικασία θα ήταν «σταδιακή και θα έπρεπε να έχει το σκοπό μίας πραγματικά

Συμπερασματικά, δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων έμειναν εκτός της οικονομικής και πολιτικής ζωής της χώρας , ενώ σε μια χώρα που σπαρασσόταν από πατριαστικές και εθνοτικές συγκρούσεις είχαν καταλυθεί δύο από τους ελάχιστους ενοποιητικούς θεσμούς της χώρας.²⁶⁵

Ένα άλλο στοιχείο που περιγράφηκε ως χαρακτηριστικό των «νέων πολέμων» είναι η ιδιωτικοποίηση της βίας. Σε ένα από τα πολλά περιστατικά βίας που πραγματοποιήθηκαν το επόμενο έτος του πολέμου, το 2004, στην πόλη της Φαλούτζα, δυτικά της Βαγδάτης, τέσσερις Αμερικανοί έπεσαν σε ενέδρα. Τους σκότωσαν, τους έσυραν έξω από το όχημά τους, τους έβαλαν φωτιά και τους ακρωτηρίασαν.²⁶⁶

Πέραν από την επίδειξη βίας – ακόμα ένα στοιχείο που εμπεριέχουν οι νέου τύπου συγκρούσεις- προκάλεσε έκπληξη στην αμερικανική κοινή γνώμη γιατί οι αμερικανοί στρατιώτες δεν έσπευσαν να προστατέψουν τους νεκρούς συντρόφους τους. Κατά τον Χακ Γκάτμαν (πολιτικός αρθρογράφος) οφείλεται στο ότι: «Ήταν μεν Αμερικανοί, ήταν κάποιου είδους στρατιώτες αλλά δεν ήταν αμερικανοί στρατιώτες. Ήταν “στρατιώτες προς ενοικίαση” της εταιρίας Blackwater Security Consulting, η οποία προμηθεύει στρατιωτικό προσωπικό βάσει συμβολαίου».²⁶⁷

Σύμφωνα με τον αρθρογράφο η ύπαρξη ιδιωτικής πολεμικής βιομηχανίας δεν είναι ευρέως γνωστή στους Αμερικανούς πολίτες, ενώ εκτιμά ότι «ο πόλεμος γίνεται όλο και λιγότερο ζήτημα των κρατών και όλο και περισσότερο εξελίσσεται στον τομέα επενδύσεων, ανάπτυξης και ελέγχου».²⁶⁸

Κατά τον Πίτερ Σίνγκερ, οι ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες (Privatized Military Firms –PMF) αντιπροσωπεύουν τις τελευταίες εξελίξεις στο σύγχρονο πεδίο μάχης και ο ρόλος τους στο μοντέρνο πόλεμο γίνεται όλο και πιο σημαντικός. Κατά τον ίδιο υπάρχουν πέντε σημαντικά σημεία στη χρήση αυτών των εταιρειών, ιδιαίτερα όσον αφορά τον πόλεμο στο Ιράκ (2003)²⁶⁹: α) τα κίνητρα μίας ιδιωτικής εταιρείας δεν συμβαδίζουν πάντα με τα συμφέροντα του «πελάτη της». Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αμερικανική ενεργειακή εταιρεία Χάλι Μπάρτον.

αντιπροσωπευτικής ομάδας» , Bremer P.L. with McConnell M. (2006), My year in Iraq. The struggle to build a Future of Hope, New York: Simon & Schuster, σ 49

²⁶⁵ Η αξιολόγηση της Ολμπράιτ ήταν ότι επρόκειτο για τελειώς λάθος βήματα (αυτά της ΣΜΑ) καθώς « η διάλυση του ιρακινού στρατού και ο αποκλεισμός μελών του παλιού κυβερνητικού κόμματος από το δημόσιο τομέα αποστέρησε της χώρας μια ασφαλή υποδομή, ενώ δεκάδες χιλιάδες Σουνίτες έμειναν άνεργοι σε μία συγκυρία που ελάχιστες θέσεις εργασίας υπήρχαν να αντικατασταθούν»:

Albright M. (2006), The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs, London: PAN BOOKS, σ 173

²⁶⁶ www.voac.com, Ιράκ: Επιθέσεις αμερικανικών δυνάμεων σε Φαλούτζα και Σάντρ Σίτυ, 28/9/2004

²⁶⁷ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint , σ 74,75

²⁶⁸ όπως προηγούμενη υποσημείωση

²⁶⁹ Singer PW (March-April 2005), Outsourcing War, Foreign Affairs, (www.foreignaffairs.org)

«Κυβερνητικοί αξιωματούχοι υποστήριζαν ότι μία θυγατρική εταιρία της Χαλιμπάρτον είχε συμβόλαιο για την κατάσβεση πυρκαϊών σε πετρελαιοπηγές του Ιράκ και για να κάνει τις απαραίτητες επείγουσες επιδιορθώσεις, όμως το Μηχανικό Σώμα του Στρατού στη συνέχεια ανέφερε ότι ο ρόλος της Χαλιμπάρτον θα επεκταθεί και στην άντληση και διανομή του ιρακινού πετρελαίου. Ο αμερικανός αντιπρόεδρος Ντίκ Τσέηνυ ήταν πρόεδρος της Χαλιμπάρτον επί μία πενταετία. Ορισμένοι νομοθέτες έθεσαν το ερώτημα του κατά πόσον η εταιρία πήρε το συμβόλαιο χάριν των δεσμών της με τον αντιπρόεδρο, κάτι που ο κ. Τσέηνυ διαψεύδει».

β) Οι εταιρείες αυτές δεν διεξάγουν επαρκείς ελέγχους όσον αφορά στην πρόσληψη προσωπικού, επί παραδείγματι το 35% των ανακριτών στις φυλακές του Αμπουγκράιμπ είχαν έλλειψη στρατιωτικής εκπαίδευσης και προέρχονταν από τέτοιου τύπου ιδιωτικές εταιρείες.

γ) Επιτρέπεται η χρήση στρατηγικών μη αναγνωρίσιμων ή μη δημοφιλών από τις κυβερνήσεις. Πιο συγκεκριμένα η επίδειξη υπερβολικής σκληρότητας²⁷⁰ στον πόλεμο επιφέρει ποινικές συνέπειες στους υπόλογους άντρες και γυναίκες στρατιωτικούς. Προφανώς όμως λίγα πράγματα μπορούν να γίνουν ώστε να προσαχθούν για τέτοιου είδους βιαιότητες οι υπάλληλοι ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών δρουν σε ζώνες πολέμου.²⁷¹ Αυτό με τη σειρά του συνδέεται με το τέταρτο ζήτημα (δ) που αφορά στη νομιμότητα των πράξεων που διαπράττονται από τους στρατιώτες-υπαλλήλους των εν λόγω εταιρειών.²⁷²

Το πέμπτο και τελευταίο ζήτημα που τίθεται από τον Σίνγκερ αφορά στον ίδιο το στρατό και τη συνεκτικότητά του. Εκτός από την έλλειψη συντροφικότητας μεταξύ των στρατιωτικών των ΗΠΑ και αυτών των ιδιωτικών εταιρειών, όπως έγινε αισθητό

²⁷⁰ «Η διοίκηση της Blackwater ενθαρρύνει την άμεσα και πλέον επιθετική αντίθεση από πλευράς των αντρών της»: The New York Times (28-9-2007), Οι άνδρες της Blackwater φέρονται σαν καουμπόις!, www.kathimerini.gr

²⁷¹ Συλλογικό (2005), Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ; , Αθήνα: The Monthly Review Imprint, σ 79.

²⁷² «Οι Ιρακινοί αξιωματούχοι διαμαρτύρονται συνεχώς για τη συμπεριφορά μισθοφόρων της εταιρείας Blackwater και άλλων παρεμφερών εταιρειών. Τέσσερα χρόνια μετά την εισβολή δεν υπάρχει κανενός είδους έλεγχος όσον αφορά τις ενέργειες και τις πράξεις των χιλιάδων μισθοφόρων που ζουν στο Ιράκ. Δεν υπόκεινται στη δικαιοδοσία της αμερικανικής στρατιωτικής δικαιοσύνης και δεν μπορούν να δικαστούν στα ιρακινά δικαστήρια χάρη στις νομοθετικές ρυθμίσεις που επέβαλε η Συμμαχική Προσωρινή Διοίκηση του Πολ Μπρέμερ»: Scahill J. (17-8-2007), Το Ιράκ, Ελντοράντο των Μισθοφόρων. Συνολικά 630 εταιρείες εργάζονται για την αμερικανική κυβέρνηση, The Guardian: www.kathimerini.gr

«Σοβαρά νομικά κολλήματα στην υπόθεση της δίωξης της Blackwater, για το φόνο δεκαεφτά αθώων Ιρακινών τον περασμένο Σεπτέμβριο. Το σημαντικότερο ίσως από αυτά είναι ότι το State Department είχε παραχωρήσει μερική αμνηστία στην Blackwater, ενώ είναι αμφίβολο εάν ο ομοσπονδιακός νόμος ισχύει για εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο Ιράκ από ιδιωτική εταιρεία φρουρών ασφαλείας. Η ομοσπονδιακή νομοθεσία ισχύει για όσους πολίτες συνοδεύουν τις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις, αλλά δεν υπάρχει και αντίστοιχη πρόβλεψη για όσους δουλεύουν στην υπηρεσία διπλωματικής ασφάλειας του State Department. . . . οι υπάλληλοι της εταιρείας δεν μπορούν να καταδικαστούν για όσα κατέθεσαν έστω κι αν από την κατάθεσή τους προκύπτουν αξιόποινες πράξεις εναντίον αμάχων. Εάν βέβαια οι καταθέσεις έλαβαν χώρα πριν από την υπογραφή του διατάγματος για την αμνηστία, τότε δεν ισχύουν οι προστατευτικές διατάξεις της: The New York Times (17-1-2008), Ατιμωρησία για την Blackwater; , www.kathimerini.gr

στο παράδειγμα της Φαλούτζα που περιγράφηκε παραπάνω, οι μισθοφόροι κερδίζουν πολύ περισσότερα σε σχέση με το στρατό όντας σε λιγότερο επικίνδυνη θέση, παρέχοντας υποστήριξη σε μαχόμενους άντρες ή φρουρώντας πετρελαιοπηγές.²⁷³

Στο σημείο αυτό χρήσιμο για τη στήριξη του επιχειρήματος που αφορά στις διασπαστικές τάσεις τους Ιράκ, εκτός των άλλων και εντός του στρατού που έμελλε να παίξει συνεκτικό παράγοντα, είναι η αναφορά στη σύσταση νέου ιρακινού στρατού, υποστηρικτικού των δυνάμεων εισβολής μετά το πρώτο στάδιο του πολέμου, την κατάρρευση του καθεστώτος.²⁷⁴ Χαρακτηριστική είναι η άρνηση του ιρακινού στρατού να πολεμήσει τον Απρίλιο του 2004, όταν ζητείται για πρώτη φορά η συνδρομή του από τις αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις.²⁷⁵

Όσον αφορά το στοιχείο του πετρελαίου στον πόλεμο του Ιράκ, συνδέεται ως ένα βαθμό με το γεγονός ότι η διεξαγωγή του συμπίπτει με μία περίοδο που οι ηγέτες των κυβερνήσεων ανησύχησαν ότι τα αποθέματα ασφαλούς ενέργειας υδρογονάνθρακα εξαντλούνταν ή ότι η παρούσα διαθεσιμότητα εύκολου και φθηνού πετρελαίου θα μπορούσε να φθίνει πραγματικά σε μια περίοδο που η παγκόσμια ζήτηση εκτινασσόταν.²⁷⁶

Γνωστό είναι το σχέδιο, όσον αφορά την ενεργειακή πολιτική των ΗΠΑ, του αμερικανού αντιπροέδρου Ντικ Τσένι, που δημιουργήθηκε δέκα μόλις μέρες μετά την ανάληψη εξουσίας από τον Μπους. Συγκεκριμένα το «Energy Task Force» αφορούσε στη μελέτη λεπτομερών χαρτών των ιρακινών πετρελαιοπηγών που ήταν εκτός του πεδίου των ΗΠΑ και των βρετανικών πολυεθνικών ενεργειακών εταιρειών, υπό τον Σαντάμ Χουσεΐν, υποστηρίζοντας ότι είναι στα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ να προστατεύσει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές πετρελαίου στη Μέση Ανατολή σε

²⁷³ Οι συμβασιούχοι «εργολάβου» του αμερικανικού State Department χρησιμοποιούνται για την προστασία όλων ανεξαιρέτως των «μαλακών στόχων» στη χώρα, δηλαδή των εκατοντάδων διπλωματών και πολιτικών συμβούλων της αμερικανικής πρεσβείας, αλλά και δεκάδων χιλιάδων ξένων εργαζομένων στα διάφορα προγράμματα «ανασυγκρότησης της χώρας»: Τιάρας Γ. (23-9-2007), Γιγαντώνεται (και εξάγεται) η ιδιωτικοποίηση του πολέμου. Πώς η λεγεώνα της εταιρείας Blackwater αιματοκύλησε την Βαγδάτη υπό την κάλυψη του κ. Μπους, www.tovima.gr
Ο Αμερικανός βουλευτής Ντένις Κούσινις, μέλος της επιτροπής που ερευνά τις εταιρείες μισθοφόρων, αναφέρει σχετικά: «το να αποτελείται ο μισός σου στρατός από εργολάβους, δεν νομίζω να υπάρχει παρόμοιο προηγούμενο. Δεν υπάρχει δημοκρατικός έλεγχος, ούτε η πρόθεση να υπάρξει». Scahill J. (17-8-2007), Το Ιράκ, Ελντοράντο των Μισθοφόρων. Συνολικά 630 εταιρείες εργάζονται για την αμερικανική κυβέρνηση, The Guardian: www.kathimerini.gr. Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι σύμφωνα με πηγές στο Κογκρέσο γίνεται λόγος για τουλάχιστο έξι δισεκατομμύρια δολάρια που έχουν διατεθεί στους «εργολάβους» μόνο στο Ιράκ (χρήματα που μέσω της φορολογίας επιβαρύνουν τον αμερικανό πολίτη).

²⁷⁴ «Ακόμα και η εκπαίδευση του ιρακινού στρατού και της αστυνομίας θα μπορούσαν να έχουν ανεπιθύμητο αποτέλεσμα αν αυτές οι δυνάμεις δεν είναι πιστές στους ηγέτες που εκπροσωπούν ολόκληρη τη χώρα. Υπάρχει διαφορά στη δημιουργία εθνικού στρατού και στο να διδάσκεις σε πολλούς ανθρώπους που δεν συμπαθιούνται πώς να χρησιμοποιούν όπλα», Albright M. (2006), The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs, London: PAN BOOKS, σ180.

²⁷⁵ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικανικός πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 629

²⁷⁶ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press, σ 5

μια περίοδο που η αγορά ήταν ρευστή και σε αυξανόμενη σθενότητα. Έτσι, με το σχέδιο αυτό, καλούνταν οι χώρες του Περσικού Κόλπου να ανοίξουν το πεδίο της ενέργειας στην ξένη επένδυση. Αυτό το ιστορικό διευκόλυνε την απόφαση να διεξαχθεί πόλεμος.

Η κατοχή πετρελαίου εκ μέρους του Ιράκ μετατόπισε το ενδιαφέρον από το αναμενόμενο κόστος του πολέμου, μειώνοντας μία πιθανή αντίθεση του Κογκρέσου που θα αφορούσε στο οικονομικό βάρος της σύγκρουσης, ενώ η διαδικασία της ανοικοδόμησης θα ήταν και αυτή αυτοεπιδοτούμενη. Το γεγονός ότι ήδη είχαν τεθεί σε εφαρμογή συγκεκριμένα σχέδια για την υποθήκευση μελλοντικών προσόδων του πετρελαίου προκειμένου να πληρωθούν τα συμβόλαια ανοικοδόμησης φαίνεται να παρείχαν επιπλέον διασφάλιση ότι ο πόλεμος θα ήταν άνευ κόστους, μέχρι που εκείνα τα σχέδια αποδείχτηκαν να είναι είτε παράνομα είτε πολιτικά μη αποδεκτά από τους Ιρακινούς.²⁷⁷

Δεδομένου του ρόλου που θα έπαιζε το πετρέλαιο την επαύριον του πολέμου, ο πρώτος αντικειμενικός στόχος της εισβολής στο Ιράκ, γνωστή ως Επιχείρηση Απελευθέρωσης Ιρακινών (Operation Iraqi Freedom), ήταν η διασφάλιση ελέγχου των πετρελαιοπηγών και των διυλιστηρίων του Νότιου Ιράκ.

Από τη στιγμή που στη Βαγδάτη οι στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ κατέλαβαν το Υπουργείο Πετρελαίου επιτρέποντας στις άτακτες δυνάμεις που λεηλατούσαν να κατακυριεύσουν όλα τα κυβερνητικά κτίρια, τις βιβλιοθήκες, τα μουσεία και τα πολιτιστικά κέντρα, εστάλη ένα ισχυρό μήνυμα στους ήδη καχύποπτους προς τις δυνάμεις εισβολής Ιρακινούς ότι το πετρέλαιο ήταν η αιτία του πολέμου.²⁷⁸

Αλλά παρότι οι συμμαχικές δυνάμεις αρχικά συνάντησαν μικρή αντίσταση, στην πορεία φάνηκε ότι οι πρόσοδοι από το πετρέλαιο δεν επρόκειτο ποτέ να έπαιζαν το ρόλο για τον οποίο ήταν σχεδιασμένοι, πράγμα που έγινε πρόδηλο όταν η εντύπωση μιας εύκολης νίκης σύντομα διαλύθηκε.

Το γεγονός σύνδεσης του πετρελαίου με την εσωτερική διάσπαση του κράτους, που ήταν ήδη υπαρκτό πριν τον πόλεμο, αισθητοποιείται ακόμα περισσότερο κατά τη διάρκεια της σύρραξης.

«Παρ' όλο που η θρησκευτική και εθνοτική πολιτική παίζει ένα μεγάλο ρόλο σε αυτό το «σεχταρισμό», εξίσου ρόλο παίζει και το χρήμα. Ασκώντας τον έλεγχο των συνόρων οι διάφορες στρατιωτικές ομάδες είχαν επαρκείς ευκαιρίες για τη

²⁷⁷ «To Energy... Ιρακινούς»: Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), Oil Wars, London: Pluto Press, σ 5

²⁷⁸ όπως προηγούμενο υποσημείωση, σ 6

διεξαγωγή λαθρεμπορίου. Κερδίζοντας τη δικαιοδοσία επί του πετρελαίου, οι τοπικοί ηγέτες ήλπιζαν να συνάψουν προσοδοφόρες συμφωνίες με ξένους επενδυτές». ²⁷⁹

Σε κάθε περίπτωση είναι φανερό ότι το κράτος έφερε πολλά στοιχεία κατάρρευσης πριν την εισβολή του 2003, το γεγονός του πολέμου όμως, συνέπτυξε την κρατική πτώση στο διάστημα των τριών εβδομάδων. Ανάμεσα στις ομάδες που ήρθαν στην επιφάνεια μετά την εισβολή ήταν και οι ομάδες οργανωμένου εγκλήματος που έδρασαν υπό την κάλυψη της ανταρσίας και συμπεριλάμβαναν πολλούς εγκληματίες που αφέθηκαν ελεύθεροι από τη φυλακή ακριβώς πριν την εισβολή. Αποτέλεσμα ήταν να εξαπλώσουν την ανασφάλεια και την αταξία, με τους πολίτες να φέρουν το κύριο βάρος της επίθεσης. ²⁸⁰ Συνεπακόλουθα το ποσοστό των αμάχων αυξάνεται αφού η τακτική του αμερικανικού στρατού στο πεδίο της μάχης δεν προσφέρει σε πολλές περιπτώσεις τη δυνατότητα διάκρισης των στασιαστών από τους απλούς πολίτες. ²⁸¹

Ο συνδυασμός στη χρήση τακτικού στρατού και ιδιωτικών εργολάβων, όπως αναλύθηκε παραπάνω, κάνει έκδηλη τη διάχυτη χρήση «μη κρατικών δρώντων» στον πόλεμο, επίσης χαρακτηριστικό της νέας μορφής που λαμβάνουν οι πόλεμοι.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν τον κίνδυνο που ελλοχεύει όσον αφορά τη διατήρηση της νεοσυσταθείσας δημοκρατίας του Ιράκ αφού κάθε στάδιο της σύγκρουσης πλήττει τους κρατικούς θεσμούς ενώ δημιουργεί ταυτόχρονα λιγότερη ασφάλεια όσον αφορά τη διασφάλιση των πετρελαϊκών εσόδων.

Στοιχείο των νέων πολέμων είναι και ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και ιδιαίτερα της εικόνας όσον αφορά τόσο τον προπαγανδιστικό τους ρόλο στη στήριξη του πολέμου, όσο και το ψυχολογικό αντίκτυπο στις μάζες με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός καθεστώτος τρομοκρατίας, είτε για την ενίσχυση της πολιτικής δύναμης των «νέων πολεμιστών» (τρομοκράτες 11^{ης} Σεπτεμβρίου), είτε για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης (κυβέρνηση των ΗΠΑ προς τον αμερικανικό λαό).

Η New York Times κατέγραψε με εκτεταμένη έρευνά της τη χρήση στρατιωτικών αναλυτών για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης στις ΗΠΑ υπέρ του πολέμου στο Ιράκ και της κυβερνητικής πολιτικής, αντίθετα με την αντικειμενική δημοσιογραφική κάλυψη. Σημειώνεται ότι «οι υπόγειες σχέσεις Πενταγώνου και αναλυτών παραμένουν εν πολλοίς κρυφές ακόμα και από τα τηλεοπτικά δίκτυα από

²⁷⁹ Albright M. (2006), *The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs*, London: PAN BOOKS, σ 178.

²⁸⁰ Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), *Oil Wars*, London: Pluto Press, σ 7

²⁸¹ Αν οι αντάρτες δεν μπορέσουν να απομονωθούν από το λαό η αντιμετώπιση του ανταρτοπόλεμου δεν μπορεί να συνεχίσει να διεξάγεται, όχι διότι από άποψη στρατηγικής δεν μπορεί πλέον να φέρει τη νίκη. Δεν μπορεί να συνεχιστεί, διότι δεν είναι πλέον ανταρτοπόλεμος αλλά αντικοινωνικός πόλεμος, πόλεμος εναντίον ενός ολόκληρου έθνους, κατά τη διάρκεια του οποίου θα ήταν ανέφικτες οι διακρίσεις. : Waltzer Michael (2006, δ' έκδοση), *Δίκαιοι και Άδικοι Πόλεμοι. Σκοποί, κανόνες, μέσα, εγκλήματα και θεωρία πολέμου 428 π.Χ.- 2003 μ.Χ.*, Αθήνα: Ιωλκός, σ 295

τα οποία εμφανίζονται να αμείβονται από πεντακόσια μέχρι χίλια δολάρια και κάθε εμφάνιση. Η εφημερίδα τονίζει ότι η επιχείρηση, που έχει όλα τα χαρακτηριστικά επιχειρήσεων ψυχολογικού πολέμου, άρχισε το 2002 όταν προετοιμαζόταν το κλίμα για μια μελλοντική στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ». ²⁸²

Όσον αφορά την προβολή βίας που έχει προσλάβει η σύγχρονη μορφή σύγκρουσης αρκεί να εξετάσει κανείς τις πρακτικές που ασκήθηκαν στο Αμπού Γκράιμπ. ²⁸³ Όπως αναφέρει ο υποστράτηγος Τζον Μπατίστ (επικεφαλής της πρώτης μεραρχίας πεζικού στο Ιράκ 2003-2004): «Εμείς (οι ΗΠΑ) προκαλέσαμε τα προβλήματά μας, τη στιγμή που παραβιάσαμε δύο βασικές αρχές, απολύτως θεμελιώδεις για την κατάκτηση της επιτυχίας. Η μία είναι η ενότητα της διοίκησης η άλλη είναι η μάζα ισχύος». Το δεύτερο σχόλιο αφορά στην έλλειψη επαρκών δυνάμεων και εξοπλισμού την οποία στηλίτευσαν κατ' επανάληψη οι ανώτεροι στρατιωτικοί αξιωματούχοι των ΗΠΑ, σφάλμα, το οποίο μαζί με άλλα, οδήγησαν στις πρακτικές του Αμπού Γκράιμπ. ²⁸⁴

Την Άνοιξη του 2004, το Κογκρέσο για σύντομο χρονικό διάστημα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στο έργο επίβλεψης του πολέμου στο Ιράκ. Ανακίνησε το σκάνδαλο στη φυλακή Αμπού Γκράιμπ και είχε ασχοληθεί με το γεγονός ότι η πολιτική της κυβέρνησης Μπους στο Ιράκ δεν είχε αποτέλεσμα, καθώς επίσης και με το γεγονός ότι ο αριθμός των απωλειών αυξανόταν με γεωμετρική πρόοδο και τα φαινόμενα βίας εξαπλώνονταν. ²⁸⁵

Έως τα τέλη του 2005 ο πόλεμος διεξαγόταν κυρίως στο εσωτερικό της Βαγδάτης και στη γύρω περιοχή. Εντός της πρωτεύουσας είχε λάβει μορφή κυρίως μίας πολιτικής μάχης για τη σύσταση της μελλοντικής κυβέρνησης ²⁸⁶ και για το εάν η κυβέρνηση που θα προέκυπτε θα ήταν αποτελεσματική ή η κατάσταση θα οδηγούσε σε εμφύλια διαμάχη. Αυτό με τη σειρά του ήγειρε το ερώτημα εάν οι ιρακινές δυνάμεις

²⁸² New York Times, (20-4-2008), Στρατιωτικοί αναλυτές σε ρόλο κυβερνητικών φερέφωνων για τον πόλεμο στο Ιράκ, www.in.gr

²⁸³ Το Αμπού Γκράιμπ, κάποτε γνωστό ως θάλαμος βασανιστηρίων του Σαντάμ Χουσεΐν, τώρα είναι δημοφιλές για τις φωτογραφίες στις οποίες η αμερικανική στρατιωτική αστυνομία κακοποιεί τους Ιρακινούς φυλακισμένους. Αναλυτικότερα για το χρονικό του Αμπού Γκράιμπ: www.washingtonpost.com, Crolology of Abu Ghraib.

²⁸⁴ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 283.

²⁸⁵ Όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 705.

²⁸⁶ Ο Σουνίτης, πρώην υπουργός Βιομηχανίας, Χατζίμ Αλ Χασάνι, εκλέχθηκε πρόεδρος της νέας ιρακινής εθνοσυνέλευσης. Τις θέσεις των αντιπροέδρων κατέλαβαν ο Σίιτης Χουσεΐν Αλ Σαχριστάνι και ο Κούρδος Αρίφ Ταϊφούρ : Εξελέγη πρόεδρος της Ιρακινής Εθνοσυνέλευσης (3-4-2005) BBC(www.bbc.co.uk/greek) Οι εκλογές διεξήχθησαν 15/12/2005 και τα επίσημα εκλογικά αποτελέσματα ανακοινώθηκαν στις 10/2/2006 : ο σιιτικός, συντηρητικός, ισλαμικός συνασπισμός « Ενωμένη Ιρακινή Συμμαχία» αναδεικνύεται πρώτο κόμμα του Κοινοβουλίου με 128 έδρες. Ακολουθούν: η «Κουρδική Συμμαχία» (53 έδρες), ο σουνιτικός συνασπισμός « Εθνικό Μέτωπο Συμμαχίας» (44 έδρες), η « Ιρακινή Εθνική Λίστα» (25 έδρες) και τέλος, το «Ιρακινό Μέτωπο για Εθνικό Διάλογο» (11 έδρες): Βουλευτικές Εκλογές στο Ιράκ (15/12/2005), BBC, (www.bbc.com) και Επίσημα εκλογικά αποτελέσματα στο Ιράκ (11/2/2006), Η Καθημερινή, (www.kathimerini.gr). Ακόμα σχετικά με εκλογές βλέπε: Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (13/2/2006), Δήλωση της Προεδρίας εξ ονόματος της ΕΕ σχετικά με την ανακοίνωση των επικυρωμένων αποτελεσμάτων των εκλογών της 15^{ης} Δεκεμβρίου 2005 στο Ιράκ., (www.eu.int/euDocs/newsWorld/el)

θεωρούσαν ότι εκπαιδεύονταν με σκοπό να καταστείλουν τη δράση των ανταρτών ή προετοιμάζονταν για να αντιμετωπίζουν μία σύγκρουση ανάμεσα σε φιλο-Ιρανούς Σίιτες Ιρακινούς και αντι-Ιρανούς Σουνίτες Ιρακινούς. Στην πρωτεύουσα, η μεγαλύτερη διαφορά σε σύγκριση με δύο ή τρία χρόνια νωρίτερα ήταν σχεδόν ολοκληρωτική απουσία αμερικανών στρατιωτών στους δρόμους της, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του ελέγχου της πόλης είχε παραχωρηθεί στην αστυνομία και το στρατό, που όμως αποδεικνύονταν σχεδόν ανίσχυροι δεδομένων των περιστατικών δολοφονίας, απαγωγής, βιασμού, ληστείας και βομβιστικής επίθεσης.²⁸⁷

Το 2005 οι εξαγωγές πετρελαίου του Ιράκ μειώθηκαν στο 1,1 εκατομμύριο βαρέλια την ημέρα τον Δεκέμβριο από 1,2 εκατομμύρια βαρέλια τον Νοέμβριο, που είναι το χαμηλότερο επίπεδο αφότου επαναλήφθηκαν οι εξαγωγές μετά τον πόλεμο του 2003.²⁸⁸

Το Φεβρουάριο του 2006, τρία χρόνια μετά την παγκόσμια καταγραφή για τις σκληρές φρίκες που εκτυλίσσονταν στο Αμπού Γκράιμπ, η διαβόητη φυλακή της δυτικής Βαγδάτης κλείνει και οι 4.500 κρατούμενοι μεταφέρονται στο στρατόπεδο Κρόπερ, στην έδρα της αμερικανικής στρατιωτικής διοίκησης. Τον επόμενο μήνα, στη διάρκεια αμερικανικής επιχείρησης, σκοτώνεται ο διαβόητος αρχηγός της Αλ Κάιντα στο Ιράκ, Ιορδανός Αμπού Μουσάμπ Αλ Ζαρκάουι. Νέος ηγέτης της Αλ Κάιντα στο Ιράκ ορίζεται ο Αιγύπτιος Αμπού Αλ Μάσρι και γίνεται ο νέος στόχος των αμερικανικών δυνάμεων.

Ο Οκτώβριος μπορεί να θεωρηθεί ο χειρότερος μήνας του έτους για τα αμερικανικά στρατεύματα στο Ιράκ, αφού σε διάρκεια ενός μήνα σκοτώθηκαν 103 στρατιώτες ενώ οι άμαχοι έφτασαν τους 650.000 (από το 2003). Οι επιθέσεις αυτοκτονίας έχουν καταστεί πλέον καθημερινό φαινόμενο με συχνότερο στόχο τη Σιιτική συνοικία Σάντερ Σίτι, προπύργιο του ριζοσπάστη Σίιτη ηγέτη Μοκτάντα Αλ Σαντρ.

Το τέλος του 2006 (30-12) οι ιρακινές αρχές εκτέλεσαν τον πρώην ηγέτη της χώρας Σαντάμ Χουσεΐν, εφαρμόζοντας την ποινή που του επέβαλλε το ανώτατο ποινικό δικαστήριο του Ιράκ για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.²⁸⁹

Το 2007 ξεκινά με τη φονικότερη μεμονωμένη επίθεση από το 2003, με την έκρηξη παγιδευμένου αυτοκινήτου στην ιρακινή πρωτεύουσα, κατά την οποία περισσότεροι από 300 άνθρωποι πεθαίνουν και εκατοντάδες τραυματίζονται. Το 2007 θα αποτελέσει και την πιο θανατηφόρα χρονιά για τους δημοσιογράφους εκ των οποίων περισσότεροι από τους μισούς προέκυψαν στο Ιράκ. Την ίδια χρονιά

²⁸⁷ Ricks E. Thomas (2007), FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 775, 778, 779.

²⁸⁸ (2-1-2006), Μειώθηκαν οι εξαγωγές πετρελαίου του Ιράκ, www.pathfinder.gr

²⁸⁹ Οι πληροφορίες για τα γεγονότα του 2006 από www.in.gr, στιγμές.

σκοτώθηκαν οι περισσότεροι Αμερικανοί στρατιώτες στο Ιράκ από οποιαδήποτε άλλη χρονιά, παρόλο που από τον Ιούνιο οι επιθέσεις περιορίστηκαν περίπου κατά 60%.

Τέλος, φτάνοντας στα γεγονότα του 2008 η βία και η αστάθεια στο εσωτερικό της χώρας έχουν πλέον εγκατασταθεί. Η πρώτη μέρα αυτού του έτους ξεκινά με επίθεση βομβιστή αυτοκτονίας σε κηδεία στη συνοικία Ζαγιούνα της ανατολικής Βαγδάτης, όπου ζουν Σίίτες και Σουνίτες²⁹⁰. Το κύριο κόμμα των Σουνιτών δηλώνει την πιθανότητα επιστροφής του στον κυβερνητικό συνασπισμό με επικεφαλής των πρωθυπουργό, Μούρι Αλ Μαλίκι. Οι Σουνίτες είχαν αποχωρήσει από τον κυβερνητικό συνασπισμό τον Αύγουστο.²⁹¹ Τον μήνα που ακολουθεί ο επικεφαλής των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών Μάικ Μακ Κόνερι, δηλώνει ότι η Αλ Κάιντα παραμένει η κύρια τρομακτική απειλή για τις ΗΠΑ τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό της χώρας, ενώ σημειώνει ότι η οργάνωση επικεντρώνει τώρα τις προσπάθειές της στην πραγματοποίηση επιθέσεων εκτός Ιράκ. Όσο γράφεται το κείμενο αυτό η ιρακινή (Νούρι Αλ Μαλίκι) και η αμερικανική (Μπους) ηγεσία έχει συμφωνήσει στην έναρξη διαπραγματεύσεων για τη μακροπρόθεσμη αμερικανική στρατιωτική παρουσία στο Ιράκ και στην επίτευξη συμφωνίας για το θέμα μέχρι τα τέλη Ιουλίου.

4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο δεύτερος πόλεμος κατά του Ιράκ (2003) οδηγεί σε μία σειρά συμπερασμάτων αναφορικά με τον συγκεκριμένο πόλεμο, αλλά και των ζητημάτων που μας απασχολούν, του ρόλου του πετρελαίου και της νέας μορφής που οι συγκρούσεις προσλαμβάνουν σήμερα.

- Τα όπλα μαζικής καταστροφής και ο αγώνας κατά της τρομοκρατίας αποδεικνύεται ότι δεν είναι οι πραγματικοί λόγοι του συγκεκριμένου πολέμου ή τουλάχιστον τα επιχειρήματα της αμερικανικής ηγεσίας δεν τεκμηριώνονται επαρκώς από τα γεγονότα.
- Μεγάλη είναι η επίδραση της τρομοκρατίας²⁹² στη γέννηση ενός πολέμου και ιδιαίτερα ο ψυχολογικός αντίκτυπος που έχει η πρώτη στις λαϊκές μάζες.

²⁹⁰ (1/1/2008), Ιράκ: Το 2008 άρχισε με βομβιστική επίθεση και 30 νεκρούς, Voice of America, (www.voa.com)

²⁹¹ Στις 13-1-2008 το κοινοβούλιο του Ιράκ ενέκρινε νομοσχέδιο που επιτρέπει σε πρώην μέλη του κόμματος Μπαθ του Σαντάμ Χουσεΐν να υπηρετούν σε θέσεις του δημοσίου (επιστροφή στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας εξετάζουν οι Σουνίτες, 15-1-2008, www.voa.com).

²⁹² «Η τρομοκρατία είναι μια τακτική εκφοβισμού. Η συστηματική τρομοκρατία ολόκληρων πληθυσμών αποτελεί μια στρατηγική τόσο στο συμβατικό πόλεμο, όσο και στον ανταρτοπόλεμο, τόσο από εδραιωμένες κυβερνήσεις όσο και από ριζοσπαστικά κινήματα. Στόχος είναι να συνθλίψει το γρόνυμα ενός έθνους ή μιας τάξης και να εξουδετερώσει την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της. Το τυχαίο είναι το κυριότερο χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας... να νιώσουν οι πολίτες ότι κινδυνεύει η ζωή τους και να απαιτήσουν από τις κυβερνήσεις τους να διαπραγματευτούν για την ασφάλειά τους»: *Waltzer Michael* (2006, δ' έκδοση), *Δίκαιο και Άδικοι Πόλεμοι. Σκοποί, κανόνες, μέσα, εγκλήματα και θεωρία πολέμου* 428 π.Χ.- 2003 μ.Χ., Αθήνα: Ιωλκός

Ωστόσο, η χρηστή πολιτική διακυβέρνηση και το κατά πόσο υγιείς είναι οι θεσμοί του δημοκρατικού πολιτεύματος (εδώ: Κονγκρέσο, ΜΜΕ, λαός) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση διεξαγωγής ενός πολέμου.

- Ο ρόλος των ΜΜΕ και ειδικά της εικόνας αποκτά νέο περιεχόμενο μέσα από το διαδίκτυο και την ταχύτατη διάδοση των πληροφοριών. Η εικόνα του τρομοκρατικού χτυπήματος της 11^{ης} Σεπτεμβρίου συνέβαλλε στην εξάπλωση του πανικού εντός των ΗΠΑ και στη λαϊκή προθυμία για πόλεμο εναντίον του Ιράκ, ενθαρρυμένος προηγούμενα εμφανώς από την ίδια την ηγεσία των ΗΠΑ.
- Και ο δεύτερος πόλεμος του Ιράκ αποδεικνύεται ότι είναι «νέος»: α) από άποψη διάρκειας. Ανεξαρτήτως των αιτίων που συνέβαλλαν στο παρατεταμένο του πολέμου, όπως η κακή αντίληψη γύρω από τη μορφή του πολέμου που έπρεπε να διεξάγει ο αμερικανικός στρατός, και των σκοπιμοτήτων (εγκαθίδρυση δημοκρατικού προτύπου διακυβέρνησης σε ένα καθεστώς ανέκαθεν απολυταρχικό και παραδοσιακά αυταρχικό που εξ' ορισμού απαιτεί χρόνο), στην ουσία ο πόλεμος δεν έχει λήξει. β) Το είδος του πολέμου που διεξάγεται είναι «μάχες μικρής κλίμακας». Θα μπορούσε να πει κανείς ότι οι δύο αντίπαλοι αρχικά προσπάθησαν να πολεμήσουν με διαφορετικό τρόπο, οι ΗΠΑ στηριζόμενες σε αρχές «παλαιών πολέμων», ενώ οι Ιρακινοί βασιζόμενοι σε αρχές «νέων πολέμων» (ανταρτοπόλεμος, τρομοκρατικές ενέργειες). γ) Η ιδιωτικοποίηση του πολέμου.²⁹³ Κατέστη σαφές ότι οι ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο στο πεδίο της μάχης και συμβάλλουν στην ύπαρξη πολλών άλλων χαρακτηριστικών των νέων πολέμων όπως οι εσωτερικές συγκρούσεις (συγκρούσεις με τον τακτικό στρατό και πρόκληση των ντόπιων αντιστασιακών ομάδων λόγω της προκλητικής βίας που ασκούν), την προβολή βίας και το πλήθος των αμάχων. ε) Χαρακτηριστικό επίσης των νέων πολέμων είναι ότι διεξάγονται εντός κρατών με σαθρή κρατική υποδομή και την ύπαρξη πολλών εσωτερικών διαμαχών οι οποίες συχνά συνδέονται, εκτός απ' τη θρησκευτική και την εθνοτική ποικιλότητα, με την εξουσία και την πάλη για την επικράτηση των εμπλεκόμενων ομάδων ως κυρίαρχων, που με τη σειρά της συνδέεται με τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πόρων (μιας

²⁹³ Εκτός των ιδιωτικών εταιρειών ασφάλειας, μεγάλα ήταν τα κέρδη και για τις εταιρείες περίθαλψης, στις οποίες στρατιώτες που επέστρεφαν από τον πόλεμο υποφέροντας από μεταπολεμικά ψυχικά τραύματα, αναζητούσαν θεραπεία. Μία από αυτές, η Health Net, κατέκτησε την 7^η θέση στην πυραμίδα των 500 πλουσιότερων εταιρειών του κόσμου το 2005, χάρη στον μεγάλο αριθμό των καταπονημένων στρατιωτών από το Ιράκ. Με βάση τα δεδομένα αυτά θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο πόλεμος στο Ιράκ δημιούργησε ένα νέο μοντέλο οικονομίας: The Guardian (16/9/2007). Στο Ιράκ δημιουργήθηκε ένα νέο μοντέλο πολέμου αλλά και ανοικοδόμησης. Κατά την έναρξη της εισβολής, το 2003, η αναλογία ήταν ένας εργολάβος ανά δέκα στρατιώτες, Η Καθημερινή (www.kathimerini.gr)

και το πετρέλαιο είναι το βασικό έσοδο αυτών των κρατών) και τα ιδιωτικά δίκτυα βίας που σχετίζονται με τον έλεγχο αυτών.

Οι νέοι πόλεμοι είναι συνεπώς συχνά πόλεμοι μέσα σε πολέμους ή οι ίδιοι προξενούν πολέμους μέσα στις ήδη διεξαγόμενες συγκρούσεις. Εν προκειμένω, ο πόλεμος των ΗΠΑ εναντίον του Ιράκ, ως νέος πόλεμος, ενίσχυσε τις ήδη υπάρχουσες διασπαστικές δράσεις εντός του κράτους προκαλώντας έτσι «νέους πολέμους» και αμφίδρομα οι ίδιες «νέου τύπου» συγκρούσεις που διεξήχθησαν κατά των συμμαχικών δυνάμεων αλλά και μεταξύ των διαφορετικών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων εντός του κράτους ανατροφοδότησαν τον πόλεμο των ΗΠΑ.

Η επιτυχία αυτού του πολέμου κατά τον Μύνκλερ θα εξαρτηθεί από το εάν η «εξαγωγή» σταθερότητας, στηριζόμενη σε στρατιωτικές επεμβάσεις και οικονομικά βοήθεια, θα κατορθώσει ελάχιστες προϋποθέσεις συμμετρίας σε χώρες στις οποίες οι κρατικές δομές έχουν διαλυθεί, δηλαδή αν ο πόλεμος θα αντισταθμιστεί από την αποκατάσταση του κράτους, τελικά.²⁹⁴

Όσον αφορά τέλος, το ρόλο του πετρελαίου, υπάρχει σοβαρό κίνητρο η περιοχή της Μέσης Ανατολής να βρίσκεται υπό έλεγχο, εφόσον οι υδρογονάνθρακες συνιστούν βάση της οικονομίας των ΗΠΑ και της Δύσης γενικότερα, αν και ο πόλεμος μακροπρόθεσμα αποσταθεροποίησε την περιοχή γεγονός που μπορεί εύλογα να οδηγήσει στο ερώτημα αν αυτό οφείλεται στην απουσία πολιτικής στρατηγικής ή στην ακούσια κατάληξη στο σημείο αυτό.

Εάν υποθεθεί ότι στόχος του δεύτερου πολέμου στο Ιράκ ήταν η αποκατάσταση της σταθερότητας στην περιοχή ώστε να διατηρηθεί η πρόσβαση της Δύσης σε πετρέλαιο, η δημιουργία μιας συνεχούς πολιτικής αστάθειας, εθνικής διαμάχης και κακοηθούς εθνικισμού στην περιοχή²⁹⁵, αποδεικνύουν την ολοσχερή αποτυχία ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Σύμφωνα με τη «νέο- συντηρητική» αντίληψη στις ΗΠΑ μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, απουσία ενός συμβατικού αντιπάλου, η Αμερική δεν απειλούνταν παρά από αναστατώσεις στην ενέργεια και την παγκόσμια τρομοκρατία, σε μικρότερη κλίμακα. Δεδομένης της αντίληψης αυτής και του γεγονότος ότι η μελέτη των ενεργειακών αναλυτών των ΗΠΑ των χαρτών των ιρακινών κοιτασμάτων πετρελαίου συνέπιπτε με την απομάκρυνση της Σαουδικής Αραβίας από τα δυτικά συμφέροντα, πολύ πριν την διεξαγωγή του Πολέμου, θα ήταν εύλογο να συνάγουμε ότι ο δεύτερος πόλεμος αποσκοπούσε κύρια στην απομάκρυνση του

²⁹⁴ Munkler H. (2005), *Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου*, Αθήνα: Καστανιώτης

²⁹⁵ Roberts Paul (2006), *Το τέλος του πετρελαίου. Η πτώση της οικονομίας του πετρελαίου και η άνοδος μιας νέας ενεργειακής τάξεως* (Μετάφραση: Πύθαγόρας Μπίκος), Αθήνα: Πάτακης, σ 29-30

Σαντάμ Χουσεΐν , ώστε να ενθαρρυνθούν οι διεθνείς εταιρείες πετρελαίου²⁹⁶ να επενδύσουν στο Ιράκ. Η εγγύηση ότι οι τελευταίες θα έχουν μερίδιο στα έσοδα από την παραγωγή και ότι η αγορά, και όχι ο ΟΠΕΚ, θα καθορίζει τα επίπεδα παραγωγής θα συνέβαλε προς τον σκοπό αυτό.²⁹⁷

Κατά τον Καΐρίδη, καθηγητή Διεθνών Σχέσεων, η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ λίγο είχε να κάνει με το πετρέλαιο δεδομένης μάλιστα της μείωσης της παραγωγής του Ιράκ σήμερα και της ανόδου των τιμών και της αντίληψης ότι η πετρελαιοβιομηχανία αντίκειται ενός πολέμου, συνώνυμο αστάθειας και παρακώλυσης της ελεύθερης ροής των προϊόντων της.²⁹⁸

Το πετρέλαιο συσχετίζεται με τον δεύτερο πόλεμο στο Ιράκ ως εσωτερικό πολιτικό επιχείρημα κατά τον ίδιο, καθώς επέτρεψε στους νέο- συντηρητικούς να ισχυριστούν ότι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις μπορούν να αυτοχρηματοδοτηθούν και ο ότι το κόστος για το αμερικανικό δημόσιο ταμείο, όπως κατά τον Πόλεμο του Κόλπου το 1991, θα ήταν μηδαμινό ή θετικό.²⁹⁹

Ωστόσο, η προτεραιότητα που οι δυνάμεις των ΗΠΑ έδωσαν στην εξασφάλιση των μεγάλων κοιτασμάτων πετρελαίου του Κιρκούκ και στον αποκλεισμό του Υπουργείου Πετρελαίου στη Βαγδάτη (ενώ το υπόλοιπο της πόλης είχε παραδοθεί στην αναρχία), υποδεικνύει ότι ο εν λόγω πόλεμος σχετιζόταν με κάποιο τρόπο με το πετρέλαιο.³⁰⁰

Εξάλλου, κατά τον Άλαν Γκρίσπαν (επικεφαλής της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ μέχρι το 2006) «ο πόλεμος στο Ιράκ γίνεται κατά κύριο λόγο για το πετρέλαιο» και η σταθερότητα των βιομηχανικών οικονομιών και άρα, της παγκόσμιας οικονομίας θα παραμένει επισφαλής, όσο η ενεργειακή εξάρτηση

²⁹⁶ Τον Δεκέμβριο του 2006 η δικομματική επιτροπή του Τζέιμς Μπέικερ στην έκθεσή της καλούσε τις ΗΠΑ να «βοηθήσουν τους Ιρακινούς ηγέτες να αναδιοργανώσουν την εθνική και πετρελαϊκή βιομηχανία και να ενθαρρύνουν τις επενδύσεις της διεθνούς κοινότητας και των διεθνών εταιρειών ενέργειας στον ιρακινό πετρελαϊκό τομέα...η κυβέρνηση Μπους, τότε, προχώρησε στην εκπόνηση μιας νέας ριζοσπαστικής νομοθεσίας για τα πετρέλαια του Ιράκ που θα επέτρεπε σε εταιρείες όπως η Shell και η BP να υπογράψουν συμβόλαια 30ετίας, στο πλαίσιο των οποίων θα μπορούσαν να αποσπάσουν μεγάλο μερίδιο των κερδών από το ιρακινό πετρέλαιο ύψους δεκάδων ή και εκατοντάδων δισεκατομμυρίων δολλαρίων » Η αιτιολόγηση για την κατάληξη μεγάλου ποσοστού των κερδών εκτός του Ιράκ ήταν η ανασφάλεια που προξένησε ο εμφύλιος που ήδη είχε ξεκινήσει, λίγο μετά την εκτέλεση του Σαντάμ. Ο νόμος τελικά υιοθετήθηκε από το Ιρακινό Υπουργικό Συμβούλιο τον Φεβρουάριο του 2007.: The Guardian (16/9/2007), Στο Ιράκ δημιουργήθηκε ένα νέο μοντέλο πολέμου αλλά και ανοικοδόμησης. Κατά την έναρξη της εισβολής, το 2003, η αναλογία ήταν ένας εργολάβος ανά δέκα στρατιώτες, Η Καθημερινή (www.kathimerini.gr)

²⁹⁷ «η μελέτη...παραγωγής», όπως υποσημείωση 281, σ 157-9

²⁹⁸ Ο Καΐρίδης υποστηρίζει ότι όσο σημαντική κι αν είναι η ιρακινή παραγωγή, δεν ξεπερνά το 3% της παγκόσμιας, ενώ περισσότερο η τιμή του πετρελαίου διεθνώς επηρεάζεται πολύ περισσότερο από την αύξηση της ζήτησης της Ινδίας και της Κίνας , παρά στην κατά 20 ή κατά 30 % αύξηση ή μείωση της ιρακινής παραγωγής: Καΐρίδης Δ. (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση. Ο Μπους, η Τρομοκρατία, το Ιράκ και το Ισλάμ., Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σ 69, 70

²⁹⁹ όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 70-71

³⁰⁰ Roberts Paul (2006), Το τέλος του πετρελαίου. Η πτώση της οικονομίας του πετρελαίου και η άνοδος μιας νέας ενεργειακής τάξεως (Μετάφραση: Πύθαγόρας Μπίκος), Αθήνα: Πατάκης, σ 159

από το πετρέλαιο εξακολουθεί να υφίσταται, καθώς, το μεγαλύτερο μέρος των αντλήσιμων αποθεμάτων βρίσκεται σε ασταθείς περιοχές.³⁰¹

Ο Ντάγκλας Φέιθ αρνείται την κατοχή της περιοχής, το πετρέλαιο ή την εγκατάσταση (αμερικανικών)στρατιωτικών βάσεων στο Ιράκ ως κίνητρα πολέμου και αντιτάσσει ως σκοπό της στρατιωτικής επέμβασης το τέλος της απειλής που το Ιρακινό καθεστώς επέβαλε μέχρι σήμερα στην περιοχή, στις ΗΠΑ και στον κόσμο.³⁰²

Ωστόσο, κατά τον ίδιο, ο πρωταρχικός στόχος του πολέμου θα επιτευχθεί αν το καθεστώς αντικατασταθεί με μία σταθερή κυβέρνηση που δεν δημιουργεί απειλές αντίστοιχες του πρώην «σανταμικού» καθεστώτος. Τιοιουτοτρόπως, οι ΗΠΑ θα ήταν ασφαλείς και η διεθνής ασφάλεια σαφώς βελτιωμένη.³⁰³

Σύμφωνα με την τελευταία πρόταση, ο στόχος του πολέμου μάλλον δεν επιτεύχθη, τουναντίον η ανοικοδόμηση του Ιράκ ακόμα δεν έχει προσφέρει τους αναμενόμενους καρπούς και η διαδικασία εκδημοκρατισμού έφερε τη χώρα στα πρόθυρα εμφυλίου πολέμου. Έτσι, όσο οι εσωτερικές έριδες και οι δολιοφθορές συνεχίζουν να εμποδίζουν τη βιομηχανία πετρελαίου στο Ιράκ, καθίσταται αδύνατο να γνωρίζουμε πότε η χώρα μπορεί να ξαναφτάσει στις προ του πολέμου εξαγωγές των 2,5 εκατομμυρίων βαρελιών την ημέρα, ενώ στη θέση της προηγούμενης εσωτερικής ασφάλειας με την αστυνομία πετρελαίου, το στρατό και τη συνεργασία των φυλών τώρα υπάρχει ένα κενό.³⁰⁴

Ολοκληρώνοντας, τονίζεται ότι η απουσία χρονικής απόστασης από τα γεγονότα, που είναι αναγκαία για την ασφαλέστερη και κατά το δυνατόν πιο αντικειμενική εξαγωγή συμπερασμάτων, καθώς και οι διαρκείς εξελίξεις στην υπόθεση του πολέμου, δεν επιτρέπουν να εκφραστεί μια εμπειριστατωμένη κρίση επί των τεκταινομένων. Σε κάθε περίπτωση, ο δεύτερος πόλεμος του Ιράκ φέρει πολλά στοιχεία των «νέων πολέμων», σχετίζεται άμεσα με τη σύγχρονη ενεργειακή κρίση και εναπόκειται στο μέλλον να φανεί κατά πόσο οι στόχοι του είναι πραγματοποιήσιμοι, είτε προβαλλόμενοι, είτε αληθινοί, με πρωταρχικό αυτό της εγκαθίδρυσης ενός σταθερού και δημοκρατικού κράτους σε μία χώρα παραδοσιακά ολοκληρωτική- πηγή εσωτερικών και εξωτερικών αναφλέξεων.

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

³⁰¹ Γκρίνσπαν Α. (2007, α' έκδοση), *Η εποχή των αναταράξεων. Περιπέτειες σε ένα νέο κόσμο.*, Αθήνα: Ωκεανίδα, σ 682-3

³⁰² Feith. J. Douglas (2008), *War and Decision. Inside the Pentagon at the dawn of the war of Terrorism*, New York: Harper, σ 523

³⁰³ όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 523

³⁰⁴ Roberts Paul (2006), *Το τέλος του πετρελαίου. Η πτώση της οικονομίας του πετρελαίου και η άνοδος μιας νέας ενεργειακής τάξεως* (Μετάφραση: Πύθαγόρας Μπίκος), Αθήνα: Πατάκης, σ 318

Η εργασία επιχείρησε να θίξει δύο θέματα: α) την παρουσίαση νέων στοιχείων στο χαρακτήρα του πολέμου ή την πιο έντονη παρουσία στοιχείων που ήδη υπήρχαν αλλά η παγκοσμιοποίηση τα αισθητοποίησε ακόμα περισσότερο στις συγκρούσεις. Πρωταγωνιστικό ρόλο στο θέμα αυτό παίζει το κράτος αλλά και οι εσωτερικές διαμάχες στο έδαφός του., β) τη σημασία του παράγοντα πετρέλαιο για την έναρξη, τη συνέχιση και τη λήξη μιας διαμάχης.

Σήμερα περισσότερο από ποτέ άλλοτε γίνεται λόγος για έλλειψη ενεργειακών πόρων καθώς επίσης και για πολέμους στη βάση αυτών. Εξάλλου είναι αποδεδειγμένο ότι οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες φιλοξενούν τον ένα τρίτο των εμφύλιων πολέμων. Η καθοδηγούμενη από τις ΗΠΑ εισβολή του Ιράκ, αλλά και οι άλλες δύο μελέτες, της Νιγηρίας και της Τσετσενίας, έδειξαν ότι το πετρέλαιο τρέφει τη σύγκρουση μεταξύ των χωρών, αλλά το πιο διάχυτο πρόβλημα είναι ότι τρέφει τις συγκρούσεις εντός αυτών.

Η μεγάλη άνοδος των τιμών του πετρελαίου που καθώς γράφεται το συγκεκριμένο κείμενο εξακολουθεί να πολλαπλασιάζεται κάνει το ενδεχόμενο ξεσπάσματος περισσότερων πολέμων στο μέλλον πολύ πιθανό.

Κατά τον Micheal L. Ross ο πετρελαϊκός πλούτος μπορεί να προκαλέσει σύγκρουση με πολλούς τρόπους:

- Το πετρέλαιο συνδέεται με την οικονομική αστάθεια η οποία με τη σειρά της μπορεί να προκαλέσει πολιτική αστάθεια καθώς οι τιμές του πετρελαίου είναι ευμετάβλητες οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες τείνουν να πλήττονται από τις μεγάλες καθόδους και ανόδους των τιμών και όσο περισσότερο εξαρτημένη είναι μία κυβέρνηση στις προσόδους από το πετρέλαιό της, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να αντιμετωπίσει ταραχές όταν οι τιμές εμφανίζουν πτώση.
- Το πετρέλαιο συχνά υποστηρίζει τις ανταρσίες, δεδομένου ότι οι στασιαστές κλέβουν πετρέλαιο και το πουλούν στη μαύρη αγορά, κλέβουν χρήματα από εταιρείες πετρελαίου που λειτουργούν σε απομονωμένες περιοχές ή βρίσκουν συνεργάτες να τους χρηματοδοτήσουν σε συναλλαγές με μελλοντική αμοιβή βάσει του μεγέθους της δύναμης που συναλλάσσονται.
- Ο πετρελαϊκός πλούτος ενθαρρύνει τις αποσχίσεις, τον «σεχταρισμό». Για να ανατρέψουν την ισορροπία ισχύος, ορισμένες τοπικές ομάδες διεκδικούν αυτονομία από την κεντρική κυβέρνηση όπως ο λαός των πλούσιων σε πετρέλαιο περιοχών της Βολιβίας, της Ινδονησίας, του Ιράν, του Ιράκ, της Νιγηρίας και του Σουδάν.³⁰⁵

³⁰⁵ Ross Michael L. (May/June 2008), Blood Barrels. Why Oil Wealth Fuels Conflict, Foreign Affairs, (www.foreignaffairs.com)

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι το πετρέλαιο από μόνο του δεν μπορεί να δημιουργήσει συγκρούσεις. Σε κάθε περίπτωση, φάνηκε μέσα από την μελέτη των τριών περιπτώσεων (Τσετσενία, Νιγηρία, Ιράκ) ότι η φθορά της διακυβέρνησης ήταν αυτή που συνέβαλλε στη δημιουργία συγκρούσεων βασικότερα με την άδικη κατανομή των πετρο-εσόδων.

Η άποψη για τη δικαιότερη κατανομή των πετρο-εσόδων και η μέριμνα για τις κοινωνίες των πετρελαιοπαραγωγών κρατών δε συνιστά απαραίτητα στην προώθηση ενός δυτικού δημοκρατικού προτύπου σκέψης και θεσμών, αλλά σε μια ελάχιστη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούν στη διαβίωση αλλά και τη δυνατότητα ανάπτυξης των πολιτών ενός κράτους, ούτως ώστε ο ίδιος ο κρατικός θεσμός να ισχυροποιείται εκ των έσω.

Συμπερασματικά οποιοδήποτε είδους ανισοκατανομή εσόδων, συμπεριλαμβανομένης αυτής που προέρχεται από την εκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικών πηγές είναι πηγή ανάφλεξης. Σε διεθνές επίπεδο η ανισοκατανομή προκαλεί συγκρούσεις μεταξύ των κρατών και σε εθνικό επίπεδο, ενδοκοινωνικές συγκρούσεις που μπορούν να καταλήξουν σε εμφύλιο και περαιτέρω, στην πιο ακραία μορφή, των αποσχίσεων.

Η παγκοσμιοποίηση και η ύπαρξη περισσότερων διεθνών δρώντων αυξάνει στατιστικά τις πιθανότητες εμφάνισης συγκρούσεων και κατάτμησης των ίδιων των συμφερόντων (περισσότερες ομάδες-περισσότερα συμφέροντα προς διεκδίκηση). Σε αυτό προστίθεται ιδιαίτερα η άνοδος των μη κρατικών δρώντων. Ολοκληρώνοντας, μία καλή βάση για την μείωση των «νέων πολέμων», αλλά και των συρράξεων γενικότερα, θα ήταν η διατήρηση των ήδη υπαρχόντων θεσμών με κύριο αυτό του κράτους. Όσον αφορά ειδικότερα την αποφυγή πολέμων πετρελαίου, η δικαιότερη κατανομή πόρων τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο θα συνιστούσε μία καλή αρχή. Εξάλλου, ελλείψει ενός αποτελεσματικού υπερκρατικού φορέα και δεδομένης της αντικειμενικής δυσκολίας δημιουργίας του θα ήταν συνετή η διαφύλαξη των ήδη υπαρχόντων διεθνών θεσμών, εξίσου, και ιδρυμάτων, με σαφή, όμως, αναπροσαρμογή αυτών στα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης και με την παράλληλη ενίσχυση της βάσης τους, δηλαδή του Διεθνούς Δικαίου, το οποίο με τη σειρά του θα χρειαστεί αναπροσαρμογή στα δεδομένα της εποχής συμπεριλαμβανομένων και των νέων μορφών που έχουν λάβει οι πόλεμοι σήμερα.

Κατά τον Keegan η πολιτική πρέπει να συνεχιστεί ο πόλεμος όχι. Η παγκόσμια κοινότητα, κατά τον ίδιο, έχει ανάγκη περισσότερο από ποτέ πολεμιστές στην υπηρεσία των αρχών, που θα μεριμνούν για την προστασία του πολιτισμού, ενώ,

ερχόμενος σε αντίθεση με τον Κλαούσεβιτς, υποστηρίζει ότι υπάρχει σοφία στην άρνηση του ότι η πολιτική και ο πόλεμος ανήκουν στην ίδια τάξη πραγμάτων.³⁰⁶

Σημαντικές είναι και οι παρατηρήσεις του Μάικλ Γουόλτσερ που θεωρεί ότι η πολιτική λύση του πολέμου προϋποθέτει τον περιορισμό του σε στρατιωτικό επίπεδο, δηλαδή στην ύπαρξη ευκρινών κανόνων πολέμου και στη διατήρηση των στρατιωτών αυστηρά εντός του πλαισίου που οι κανόνες αυτοί ορίζουν: «Ο περιορισμός του πολέμου είναι η αφετηρία της ειρήνης.»³⁰⁷

Ο ωφελιμισμός κατά τον Γουόλτσερ, αναφορικά με τους κανόνες του πολέμου, επιβεβαιώνει τα ήδη υπάρχοντα έθιμα και τις συμβάσεις ή προτείνει την παράβλεψή τους, γεγονός που τον καθιστά μη δημιουργικό- ελλείπει αντιπροτάσεων- και έτσι η λύση βρίσκεται στη θεωρία των δικαιωμάτων ή στην καθιέρωση αρχών, όπως διατείνεται ο Κίγκαν. «Η σύμβαση του πολέμου πρέπει πρώτα από όλα να είναι ηθικά εύλογη για ένα μεγάλο τμήμα ανθρώπων και να αντιστοιχεί στο αίσθημά μας περί δικαίου».³⁰⁸

Σε αντίστροφη του Γουόλτσερ σειρά, θα λέγαμε, προσβλέπει στην επίλυση των προβλημάτων του πολέμου ο Ρος θέτοντας πρώτα τις πολιτικές βάσεις για τη μείωση του φαινομένου του πολέμου, αν όχι της εξάλειψής του, συσχετίζοντάς τον με το πετρέλαιο. Συγκεκριμένα, προτείνει τη μείωση της χρηματοδότησης των στασιαστών που επωφελούνται στις πετρελαιοπαραγωγές χώρες από το εμπόριο του πετρελαίου, με την άρνηση των κρατών – εισαγωγών να αγοράσουν το πετρέλαιο που προέρχεται από την πώληση των δικαιωμάτων αντλήσεως από αντάρτες. Συνεχίζει, προτείνοντας την ενίσχυση της διαφάνειας και σημειώνει ότι ενώ έχουν γίνει ήδη κάποια βήματα ενθαρρυντικά της αποκάλυψης των εσόδων των κυβερνήσεων (των πετρελαιοπαραγωγών κρατών), δεν ασκούνται επαρκείς πιέσεις στην γνωστοποίηση των τρόπων που αυτά αξιοποιούνται. Συμπεραίνει, ότι θα πρέπει να αναπτυχθούν περαιτέρω οδηγίες για το διαφανή επιμερισμό όλων των εσόδων των βιομηχανιών διύλισης.³⁰⁹

Άλλος τρόπος αντιμετώπισης της διαφθοράς των εν λόγω κυβερνήσεων ώστε το πετρέλαιο να μη μετατρέπεται σε κινητήριο μοχλό εσωτερικών συγκρούσεων είναι η προσφορά βοήθειας στις κυβερνήσεις αυτές να διαχειριστούν τη ροή των πετροεσόδων τους, ούτως ώστε να παιδευτούν στον τομέα αυτό και να μην αναλαμβάνουν μεγαλύτερο οικονομικό ρίσκο από τις πετρελαϊκές εταιρείες που λειτουργούν στο έδαφός τους.³¹⁰

³⁰⁶ *Keegan John (1997), Η ιστορία του Πολέμου (Η κουλτούρα του πολέμου), Αθήνα: Νέα Σύνορα- Λιβάνη, σ 646*

³⁰⁷ *Waltzer Michael (2006, δ' έκδοση), Δίκαιοι και Άδικοι Πόλεμοι. Σκοποί, κανόνες, μέσα, εγκλήματα και θεωρία πολέμου 428 π.Χ.- 2003 μ.Χ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 487*

³⁰⁸ *όπως προηγούμενη υποσημείωση, σ 222, 223*

³⁰⁹ *Ross Michael L. (May/June 2008), Blood Barrels. Why Oil Wealth Fuels Conflict, Foreign Affairs, (www.foreignaffairs.com)*

³¹⁰ *όπως προηγούμενη υποσημείωση*

Ακόμα και η πώληση πετρελαίου με αντάλλαγμα την απευθείας κατασκευής υποδομών (δρόμοι, σχολεία, νοσοκομεία) είναι μία λύση. Η κυβέρνηση της Νιγηρίας ήδη δοκιμάζει αυτό τον τρόπο συναλλαγής έχοντας κλείσει συμβόλαια με πετρελαϊκές εταιρείες της Κίνας με αντάλλαγμα την κατασκευή υποδομών στο έδαφός της («oil-for-development contract»). Οι δυτικές οικονομίες, για την ώρα, φαίνονται αδρανείς στην ανάληψη τέτοιων πρωτοβουλιών.³¹¹

Ο Γουόλτσερ είναι κοντύτερα στη λύση του προβλήματος που αφορά τη διαφοροποίηση της φύσης του πολέμου και την αντιμετώπισή του ώστε να τεθούν αρχές εκ νέου για τον τρόπο διεξαγωγής του, ενώ ο Ρος προσεγγίζει το δεύτερο θέμα με το οποίο καταπιπίστηκε αυτή η εργασία τη διασύνδεση πετρελαίου και πολέμου, προσφέροντας πλήθος λύσεων.

Όπως φαίνεται από την παραπάνω καταγραφή προτάσεων, ιδέες για τη επίλυση των αναλυθέντων ζητημάτων υπάρχουν, αλλά ίσως είναι προβληματική η βάση τους, από την άποψη ότι σκοντάφτουν σε ένα πλήθος διεφθαρμένων κυβερνήσεων που ελάχιστα πρόθυμες είναι να αλλάξουν τον τρόπο λειτουργίας τους και να αποποιηθούν τα κέρδη της διαφθοράς. Σήμερα φαίνεται πως οι συγκρούσεις και τα προβλήματα που αναδύονται έχουν οικονομικό πλέον παρανομαστή (έλλειψη καυσίμων σε πόλεις της Νιγηρίας λόγω ανάρτικου στις εκβολές του Νίγηρα, ανοχή του ακραίου ουαχαμπισμού στη Σαουδική Αραβία λόγω ομαλής ροής εξαγωγών πετρελαίου, συγκρούσεις στην Τσετσενία για την αναχαίτιση του Ισλαμισμού στη Ρωσία και διάσωση διαδρομής αγωγών σε Καύκασο, Ταταρσταν και Βασκορτοσταν, ενεργειακή εξάρτηση της Κίνας από σταθερή παραγωγή Ιράν, Σουδάν και Νιγηρίας, τουρκικές βλέψεις σε Κουρδισταν για τα πετρέλαια του Κιρκούκ, λύση Ιρακινού σε βάση διανομής πετρελαίων Ιράκ και άλλα).³¹² Έτσι, οι χωρητικότητες που αναπτύσσουν τα κράτη, για τις οποίες μιλήσαμε στην εισαγωγή, δεν προσανατολίζονται στη χρηστή συνεργασία με μη κρατικούς δρώντες αλλά ενισχύουν την ασύμμετρη εκείνη πλευρά της παγκοσμιοποίησης που μεγεθύνει το οικονομικό έναντι του πολιτικού στοιχείου - και δη του μη υγιούς, αυτού που αφορά στην παρά- οικονομία. Το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα είναι δυσαρεστημένες κοινωνίες που εκφράζονται μέσω εσωτερικών συγκρούσεων, νέων πολέμων που η δυσαρέσκεια διοχετεύεται στην άλογη χρήση βίας.

Η σύμβαση του πολέμου θέτει τους όρους μιας ηθικής κατάστασης που υφίσταται μόνο όταν συναντιούνται οι στρατιές των θυμάτων, για αυτό περιγράφεται συχνά

³¹¹ όπως προηγούμενη υποσημείωση

³¹² Ανδριανόπουλος Α. (27/5/2007), Το σκληρό παιχνίδι στην παγκοσμιοποίηση τώρα αρχίζει, Η Καθημερινή (www.kathimerini.gr)

σαν ένα πρόγραμμα για την ανοχή του πολέμου, τη στιγμή που αυτό που χρειάζεται, είναι ένα πρόγραμμα για την κατάργησή του.³¹³

Μέσα σε όλες αυτές τις παρατηρήσεις για το μέλλον (της φύσης) του πολέμου, του πετρελαίου και της διασύνδεσής τους, δεν θα πρέπει κανείς να παραλείψει τον παράγοντα περιβάλλον, καθώς η ύπαρξή του είναι αυτή που προϋποθέτει οποιαδήποτε ανθρώπινη δράση και για το λόγο αυτό οποιαδήποτε ενέργεια θα πρέπει να στρέφεται προς την προστασία του και τη μείωση των κινδύνων εκείνων που περισσότερο από ποτέ άλλοτε, σήμερα απειλούν την επιβίωσή του, γιατί καθώς υποστηρίζει και ο Φρήντμαν:

*«Σήμερα, χωρίς να έχει σημασία σε ποια μεριά της ξένης πολιτικής βρίσκεστε, πρέπει να σκεφτείτε όπως ένας οικολόγος. Δεν μπορείτε να είστε είτε αποτελεσματικός ρεαλιστής της ξένης πολιτικής είτε αποτελεσματικός ιδεαλιστής προωθώντας την ελευθερία χωρίς να είστε ένας αποτελεσματικός για την ενέργεια περιβαλλοντολόγος.»*³¹⁴

³¹³ Waltzer Michael (2006, δ' έκδοση), Δίκαιοι και Άδικοι Πόλεμοι. Σκοποί, κανόνες, μέσα, εγκλήματα και θεωρία πολέμου 428 π.Χ.- 2003 μ.Χ., Αθήνα: Ιωλκός, σ 100-101

³¹⁴ Αναλυτικότερα για την «ενεργειακή ασφάλεια», την αδυναμία της ελεύθερης οικονομίας να αναγνωρίσει το πραγματικό κόστος της οικονομίας των υδρογονανθράκων, στην επιμονή των εταιρειών ενέργειας, πετρελαίου και αυτοκινήτων για τη διατήρηση του status quo και απόψεις σχετικά με τον τρόπο μετάβασης σε μία άλλη ενεργειακή οικονομία. : Roberts Paul (2006), Το τέλος του πετρελαίου. Η πτώση της οικονομίας του πετρελαίου και η άνοδος μιας νέας ενεργειακής τάξεως (Μετάφραση: Πυθαγόρας Μπίκος), Αθήνα: Πατάκης

³¹⁵ Friedman T.L. (May/June 2006), The First Law of Petropolitics, Foreign Policy, (www.foreignpolicy.com)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Κοτζιάς Ν. (2003), *Παγκοσμιοποίηση. Η ιστορική θέση, το μέλλον και η πολιτική σημασία*, Αθήνα: Καστανιώτης, σειρά «Αναστοχασμός»
- Κοτζιάς Ν. (2004, 1^η έκδοση), *Το ενεργητικό δημοκρατικό κράτος. Εθνικό κράτος και παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Καστανιώτης
- Ήφαιστος Π. (2002), *Ο Πόλεμος Και Τα Αιτιά Του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Ποιότητα
- Κουσκουβέλης Η. (2004), *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα
- Κουδύλης Π. (1999), *ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ*, δ' έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Ιστορική Βιβλιοθήκη
- ΠΛΑΝΗΤΗΣ.ΤΗ 2002 (2001) *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΤΚΥΚΛΟΠΛΑΙΣΙΑ, ΤΟΜΟΣ 2^{ος}*, Αθήνα: Δημοσιογραφικός οργανισμός Λαμπράκη
- Τόαλτας Ι.Γ. (2003), *Αφρική και Ανάπτυξη. Η τελευταία παγκόσμια πρόκληση/ ευκαιρία*, Αθήνα: Ι. Σιδερης
- Μπόση Μ. (2000), *Περί του ορισμού της Τρομοκρατίας*, Αθήνα: Π. Τραυλός
- Μπόση Μ. (2004), *Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία. Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον*, Αθήν-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας
- Μπόση Μ. (1996), *Ελλάδα και Τρομοκρατία. Εθνικές και Διεθνείς διαστάσεις*, Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας
- Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας*, Αθήνα: Παπαζήση
- Φωτόπουλος Τ. (1991), *Ο Πόλεμος στον Κόλπο*, Αθήνα: Εξάντας
- Συλλογικό (2005), *Ιράκ: ένα δεύτερο Βιετνάμ;*, Αθήνα: The Monthly Review Imprint
- Καραμπελιάς Γ. (1992), *Ο προφήτης, το πετρέλαιο... και ο κορμοράνος. Ο Πόλεμος στον Κόλπο, το πετρέλαιο και το Ισλάμ, η αντιπαράθεση Βορρά- Νότου, η οικολογική καταστροφή του Νότου*, Αθήνα: Εξάντας
- Κουφουδάκης Β., Τσαρδανίδης Χ., Σωτηρέλης Κ.Β. (1989), *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο. Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών
- Φούσκας Β.Κ. (2003), *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*, Αθήνα: Ποιότητα
- Σεφέρου Μ. (1993), *Σφαγή εκ προμελέτης. Η δραματική ιστορία της «Καταιγίδας της Ερήμου» και η Αμερικάνικη «Τάξη Πραγμάτων»*, Αθήνα: Παρασκήνιο
- Περράκης Σ. και Μαρούδα Μ. (2001), *Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής(12): «Ένοπλες Συρράξεις και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο»*, Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας Αντ. Ν
- Σισιλιάνος Α.Α. (2003), *Η εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφάλειας του ΟΗΕ για χρήση βίας*, Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας Αντ.Ν.
- Συλλογικό (Δήμου, Χατζηαντωνίου, Ιακώβου και άλλοι)(2002), *Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου*, Αθήνα: Ινστιτούτο Αμυντικών Υποθέσεων
- Καϊρίδης Δ. (2008), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανόσταση. Ο Μπους, η Τρομοκρατία, το Ιράκ και το Ισλάμ*, Αθήνα: Ι. Σιδερης
- Βέργος Κ. (2004), *Γεωπολιτική των Εθνών και της Παγκοσμιοποίησης. Για μια ιστορία της Γεωγραφίας και μια γεωγραφία της Ιστορίας*, Αθήνα: Παπαζήση

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Boniface P.(2004), *Οι πόλεμοι του αύριο*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Braillard P. & M.R. Djalili (2006), *Les relations internationales*, Presses Universitaires de France
- Ναπολέονι Α. (2005), *Οικονομία του τρόμου. Ο Νέος Ιερός Πόλεμος*, Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες
- Clausewitz Carl Von (1989), *On War* (edited and translated by Howard M. and Paret P.), Princeton University Press, New Jersey
- Giffin R. (2004), *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Ποιότητα*
- Wight Martin(1998), *Διεθνής Θεωρία ,Τα Τρία Φεύματα Σκέψης .β' έκδοση*, Αθήνα, Ποιότητα
- Munkler H. (2005), *Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου*, Αθήνα: Καστανιώτης
- Zagorin Perez (2006), *Θουκυδίδης, μια πλήρης εισαγωγή για όλους τους αναγνώστες. Επιστημονική επιμέλεια: Π. Ήφραϊστος (α' έκδοση)*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα-Princeton University Press
- Mearsheimer J.(2007), *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα.
- Ramonet I. (2002), *Πόλεμοι του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου
- Gere Francois (2005), *Γιατί οι πόλεμοι; Ένας αιώνας γεωπολιτικής, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων*, Αθήνα: Παπαζήση
- S.Huntington (2001), *Η σύγκρουση των πολιτισμών*, Αθήνα: Τερζόπουλος
- Schofield R., *Kuwait and Iraq: Historical Claims and Territorial Disputes*, Royal Institute of International Affairs
- Kaldor Mary, Terry Lynn Karl, Yahia Said (2007), *Oil Wars*, London: Pluto Press
- Keegan John(1997), *Η ιστορία του Πόλεμου (Η κουλτούρα του πολέμου)*, Αθήνα: Νέα Σύνορα- Λιβάνη
- Albright M. (2006), *The mighty & The Almighty. Reflections on Power, God, and World Affairs*, London: PAN BOOKS
- Hale W. (2007), *Turkey, the U.S. and Iraq*, London: SAQI in association with London Middle East Institute Soas
- Blix Hans (2004), *Αφοπλίζοντας το Ιράκ*, Αθήνα: Α Α Λιβάνη
- Bremer P.L. with McConnell M. (2006), *My year in Iraq. The struggle to build a Future of Hope*, New York: Simon & Schuster
- Feith. J. Douglas(2008), *War and Decision. Inside the Pentagon at the dawn of the war of Terrorism*, New York: Harper
- Rickz E. Thomas (2007), *FIASCO. Ο αμερικάνικος πόλεμος στο Ιράκ.*, Αθήνα: Ιωλκός
- Συλλογικό, υπό το συντονισμό των :Balencie J. και Grange A. (2003), *Εξεγερμένοι Κόσμοι. Αντάρτικα, Μιλίτσιες, Τρομοκρατικές Ομάδες. Εγκυκλοπαίδεια των πρωταγωνιστών, των συγκρούσεων και της πολιτικής βίας*, Αθήνα: Τυπωθήτω
- Donaldson P.S. (1988), *Machiavelli and Mystery of State*, Cambridge: Cambridge University Press
- Waltzer Michael (2006, δ' έκδοση), *Δίκαιοι και Άδικοι Πόλεμοι. Σκοποί, κανόνες, μέσα, εγκλήματα και θεωρία πολέμου 428 π.Χ.- 2003 μ.Χ.*, Αθήνα: Ιωλκός
- Roberts Paul (2006), *Το τέλος του πετρελαίου. Η πτώση της οικονομίας του πετρελαίου και η άνοδος μιας νέας ενεργειακής τάξεως (Μετάφραση: Πυθαγόρας Μπίκος)*, Αθήνα: Πατάκης

- Γκρίνσπαν Α. (2007, α' έκδοση), *Η εποχή των αναταράξεων. Περιπέτειες σε ένα νέο κόσμο.*, Αθήνα: Ωκεανίδα
- Hugh T. (1966), *The Suez Affair*, London: Weidenfeld and Nicolson

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία:

- Ross Michael L. (May/June 2008), *Blood Barrels. Why Oil Wealth Fuels Conflict*, *Foreign Affairs*, (www.foreignaffairs.com)
- Friedman T.L. (May/June 2006) , *The First Law of Petropolitics*, *Foreign Policy*, (www.foreignpolicy.com)
- Anurp Shahi (3/7/2004), *Nigeria and Oil*, (www.globalissues.org/Geopolitics/Africa/Nigeria)
- Singer PW (March-April 2005), *Outsourcing War*, *Foreign Affairs*, (www.foreignaffairs.org)

Ελληνική Βιβλιογραφία:

- Ανδριανόπουλος Α. (27/5/2007), *Το σκληρό παιχνίδι στην παγκοσμιοποίηση τώρα αρχίζει*, *Η Καθημερινή* (www.kathimerini.gr)
- *The Guardian* (16/9/2007), *Στο Ιράκ δημιουργήθηκε ένα νέο μοντέλο πολέμου αλλά και ανοικοδόμησης. Κατά την έναρξη της εισβολής, το 2003, η αναλογία ήταν ένας εργολάβος ανά δέκα στρατιώτες*, *Η Καθημερινή* (www.kathimerini.gr)
- Μπίστης Γ. (30/12/2006), *Εκτελέστηκε ο Σαντάμ Χουσεϊν*, *Voice of America*, (www.voa.com)
- *Economist Intelligence Unit, The Economist* (2008), *Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟ 2008*, Αθήνα: Η Καθημερινή, Ειδικές Εκδόσεις
- *Εφημερίδα Η Καθημερινή* (6/10/2003), *Όταν τα παιδιά «παίζουν» πόλεμο...*, Αθήνα: Αφιέρωμα Καθημερινής «Πολεμικοί Ανταποκριτές
- «*Η κληρονομιά του Τέλτσιν στον Πούτιν*», 29/4/2007, (www.news.kathimerini.gr)
- «*Ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας*», 16/1/2004, (www.bbc.co.uk/greek)
- «*Η Ρωσία παίζει με τον εμφύλιο στην Τσετσενία*», 23/7/6, (www.enet.gr)
- «*Στόχος των Ρώσων οι αρρένες της Τσετσενίας*», 23/7/2002, (www.bbc.co.uk/greek)
- *Τσετσενία*, 7/10/1999, (www.europarl.europa.eu)
- «*Καρκίνος*» η ιδεολογία του Μπιν Λάντεν, 23/6/2004, (www.bbc.co.uk/greek)
- Μπίστης Γ. (30/12/2006), *Εκτελέστηκε ο Σαντάμ Χουσεϊν*, *Voice of America*, (www.voa.com)
- Μ., (ανασκόπηση 2003), *Σοκ και δέος στο Ιράκ. Ο προαποφασισμένος πόλεμος και η θανάσιμη «παγίδα» της μετά Σαντάμ εποχής*, (www.in.gr)
- «*Δύσκολα ερωτήματα*», 6/11/2003, (www.bbc.co.uk/greek)
- «*Η Ρωσία πολεμά εναντίον της τρομοκρατίας σε όλα τα μέτωπα*», 5/11/2002, (www.bbc.co.uk/greek)
- «*Τσετσενοί αντάρτες και τρομοκρατία*», 1/3/2003, (www.bbc.co.uk/greek)
- «*Ανεπιθύμητο στη Ρωσία το ABC*», 2/8/2005, (www.bbc.co.uk/greek)
- «*Ρωσία και ισχυροί ηγέτες*, 13/3/04, (www.bbc.co.uk/greek)
- «*Το πρόβλημα της Τσετσενίας*», 16/1/2004, (www.bbc.co.uk/greek)
- «*Πίσω από το προσωπείο της ανοικοδόμησης κρύβεται η εξαθλίωση. Η ανεργία φτάνει στο 80% και η τοπική κυβέρνηση αφάνει τους εργάτες της απλήρωτους για μήνες*»: *The Guardian*, «*Το νέο πρόσωπο της Τσετσενίας*», 1/3/2008, (www.news.kathimerini.gr)
- *Το πρόβλημα της Τσετσενίας*, 16/1/2004, (www.bbc.co.uk)

- «Στη χώρα των φεμάτων», 7/9/2004, (www.bbc.co.uk/greek/)
- «Το Κρεμλίνο στο στόχαστρο», 6/9/2004, (www.bbc.co.uk/greek/)
- Αμχανία ΕΕ για δηλώσεις Μπερλουσκόνι, 7/11/2003, (www.bbc.co.uk/greek/)
- Σύνοδος ΕΕ- Ρωσίας στο Λονδίνο, 4/10/2005, (www.bbc.co.uk/greek/)
- Επαναλειτουργεί ο Αγωγός Φιλίας, 12/1/2007, (www.kathimerini.gr)
- Βολές κατά Σρέντερ, 13/12/2005, (www.bbc.co.uk/greek/)
- «Κόσοβο, ενέργεια, τα «αγκάθια» για Ρωσία και ΕΕ», 26/10/2007, (www.kathimerini.gr)
- Το νέο πρόσωπο της Τσετσενίας, 1/3/2008, (www.kathimerini.gr)
- Το πρόβλημα της Τσετσενίας, 16/1/2004, (www.bbc.co.uk/greek/)
- «Βίαιες διαδηλώσεις στη Βαγδάτη», 18/6/2003, (www.bbc.co.uk/greek/)
- Ιράκ: Επιθέσεις αμερικανικών δυνάμεων σε Φαλούτζα και Σάντρ Σίτυ, 28/9/2004, (www.voa.com)
- «Η διοίκηση της Blackwater ευθαρρύνει την άμεσα και πλέον επιθετική αντίθεση από πλευράς των αντρών της»: *The New York Times* (28-9-2007), Οι άνδρες της Blackwater φέρονται σαν καουμπούις!, (www.kathimerini.gr)
- Το Ιράκ, Έλτοράντο των Μισθοφόρων. Συνολικά 630 εταιρείες εργάζονται για την αμερικανική κυβέρνηση, *The Guardian*: (www.kathimerini.gr)
- *The New York Times* (17-1-2008), Ατιμωρησία για την Blackwater, (www.kathimerini.gr)
- Τιάρας Γ. (23-9-2007), Τυχατώνεται (και εξάγεται) η ιδιωτικοποίηση του πολέμου. Πώς η λεγεώνα της εταιρείας Blackwater αιματοκύλησε την Βαγδάτη υπό την κάλυψη του κ. Μπους, (www.tovima.gr)
- *Scahill J.* (17-8-2007), Το Ιράκ, Έλτοράντο των Μισθοφόρων. Συνολικά 630 εταιρείες εργάζονται για την αμερικανική κυβέρνηση, *The Guardian*: (www.kathimerini.gr)
- το χρονικό του Αμπού Γκράιμπ: *Cronology of Abu Ghraib*, (www.washingtonpost.com)
- *New York Times*, (20-4-2008), Στρατιωτικοί αναλυτές σε ρόλο κυβερνητικών φερέφωνων για τον πόλεμο στο Ιράκ, (www.in.gr)
- Εξέλεγχ προέδρος της Ιρακινής Εθνοσυνέλευσης, 3/4/2005, *BBC*, (www.bbc.co.uk/greek/)
- Βουλευτικές Εκλογές στο Ιράκ, 15/12/2005, *BBC*, (www.bbc.com)
- Επίσημα εκλογικά αποτελέσματα στο Ιράκ (11/2/2006), *Η Καθημερινή*, (www.kathimerini.gr)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (13/2/2006), Δήλωση της Προεδρίας εξ ονόματος της ΕΕ σχετικά με την ανακοίνωση των επικυρωμένων αποτελεσμάτων των εκλογών της 15ης Δεκεμβρίου 2005 στο Ιράκ., (www.eu.int/euDocs/newsWorld/el)
- Ανδριανόπουλος Α. (27/5/2007), Το σκληρό παιχνίδι στην παγκοσμιοποίηση τώρα αρχίζει, *Η Καθημερινή* (www.kathimerini.gr)

Περιοδικός Τύπος:

- Δουρίδα Γεωργία (2003), Πέρα από το πετρέλαιο. Οι ενεργειακές προκλήσεις του μέλλοντος, *Περισκόπιο της Επιστήμης*, Τεύχος 275, Σεπτέμβριος 2003, σ 27

Ξένος Περιοδικός Τύπος:

- Ebel R. E. (winter 1995), *The history and politics of chechen oil*, *Caspian Crossroads Magazine*, Num 1
- Vines Alex (march 2002), *Oil, Diamond and Death*, *The World Today*, Vol. 58, No 3, p 2
- *The World In 2007* (2007), London: *The Economist*, (Nigeria Forecast)

- *Galeotti Mark* (august/september 2002), *Crime pays*, "The World Today", vol. 58. no 819,
- *Tompson William* (february 2002), *Begging Ends*, "The World Today", vol. 58, no 2
- *Thompson Jack* (december 2002), *Telling Lies*, *The World Today*, vol.58, no 12
- *Sobell Vlad* (2001), *Russia turns West*, *The World Today*, vol.57, no 11
- *Russell John* (2002), *On the side of might*, *The World Today*, vol.58, no 12,

АНТИКРИЗИСНО РЕПАН